

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor: Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

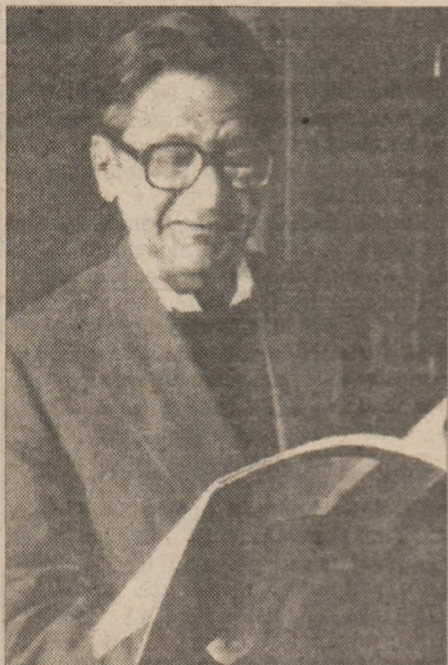
Coeditor: Editura Național
Redactor-șef
Violeta Borzea

24 - 30 octombrie 2001
(Anul XXXIV)

42

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Premiul Nobel pentru
Literatură 2001

V.S.
NAIPAUL

(pag. 20-21)

Lecția lui Lovinescu

LA 31 octombrie se împlinesc 120 de ani de la nașterea lui E. Lovinescu (1881-1943). Este, după Titu Maiorescu, pe care l-a urmat îndeaproape în principiile lui, consacându-i mai multe cărți, și înainte cu o generație de G. Călinescu, unul dintre cei trei mari critici de care se leagă literatura română din epoca modernă. Maiorescu a fost ctitorul genului, protagonistul celei dinții bătălii canonice prin care spiritul critic s-a impus și a deschis calea autonomiei esteticului. Lovinescu a fundamentat modernismul, despărțind definitiv apele, fiind liderul de opinie necontestat al primei vârste europene a literaturii noastre. În sfârșit, G. Călinescu a fixat canonul - de la origini pînă în prezent - cu care au operat toți, scriitori, critici, profesori, de la al doilea război încoace, un fel de sinteză a maioreșcianismului și lovinescianismului, în pofida colapsului realist-socialist din deceniul 6, a cenzurii și a ideologizării forțate. Ca și Maiorescu, și spre deosebire de Călinescu, E. Lovinescu nu și-a legat numele exclusiv de activitatea de critic literar. N-a făcut propriu vorbind politică, dar a avut o gândire politică. A fost, din acest punct de vedere, un liberal și un prooccidental. Și-a imaginat istoria modernă a României ca pe o luptă între forțele reactionare, de sorginte est-europeană și autohtonă, puternic ancorate în tradiție, localism și ortodoxie, și forțele revoluționare, de sorginte occidentală, franceză îndeosebi, capabile să introducă și la noi, deși cu întârziere, spiritul înnoitor și luminat al capitalismului. Civilizația română modernă ar reprezenta triumful europenității asupra autohtonității, al culturii majore (în sensul lui Blaga) asupra celei minore, al civilizației burgheze racionale și deschise asupra naționalismului nostalgic și reactionar.

Filosofia politică lovinesciană este la fel de actuală după comunism cum a fost înainte de el. Raționalismul lui Lovinescu n-a fost legat doar de felul cum concepea el istoria civilizației române, ci și de întreg modul lui de a se raporta la lume. Obscurantismele și extremismele interbelice au avut putini adversari mai tenace decât el. Deși profund pesimist, Lovinescu s-a crezut dator să polemizeze cu toate ideologiile care amenințau progresul și chiar ființa națională (uneori chiar în numele ei!). L-a combătut deopotrivă pe tradiționaliștii ca Nicolae Iorga, Pamfil Șeicaru, pe ortodoxiștii ca Nichifor Crainic, pe adepții legionarismului, pe spiritualiștii din noua generație, pe marxiștii, mai mult ori mai puțin naivi, pe antiliberalii de toate spețele. Lovinescu era un burghez atașat valorilor morale ale umanismului occidental, format la școala clasicismului greco-latin, dar atent la mutația valorilor, la nou, la modernitate.

Critica lui literară a pledat constant pentru modernitate. E. Lovinescu a avut teorii clare în această privință. A ceea a sincronismului a făcut epocă. La fel ca și liberalismul politic, sincronismul literar lovinescian e departe de a-și fi pierdut actualitatea. Nici chiar epuizarea modernismului (pentru care autorul *Istoriei literaturii române contemporane* s-a bătut vreme de câteva decenii), într-un moment în care post-modernismul vine cu perspective și soluții noi, nu înseamnă cu adevărat o despărțire de lovinescianism, căci evoluția cu pricina ne apare firească tocmai în virtutea tezei sincroniste. Oricît se va schimba literatura în anii ce vin ideea lui Lovinescu va continua să fie vie.

Pentru criticii de azi, a fi maioreșcian înseamnă a fi rămas fidel criteriului autonomiei esteticului, fără de care literatura română ar fi rămas un simplu factor cultural și nu și-ar fi dobîndit prestigiul valorii; a fi călinescian înseamnă a ține mai departe pariul cu arta criticii, cu, adică, prestigiul ei artistic, ca gen literar major; a fi lovinescian înseamnă pentru mulți dintre noi a gândi liber și modern, a fi european, raționalist și umanist. E o lecție triplă de conduită care nu poate fi uitată fără riscuri mortale de care, dintre toți înaintașii noștri, Lovinescu a fost cel mai conștient.

Avanpremieră editorială

MEMORIILE

Mariei

Cantacuzino-E

(pag. 12-13)

Correspondență
din Stockholm
de la Gabriela
Melinescu

(pag. 23)

Gheorghe

Grigurcu:

REFLECTIILE
UNUI
PREMIAT

(pag. 6)

FII ȘI
ALIFII

(pag. 2)

CONTRAFORTde *Mircea Mihăiteș*

FII ȘI ALIFII

DL. Văcăroiu, premierul-minune al iliesciansimului din prima fază de descompunere, s-a mai făcut o dată de râsul lumii. După ticurile deja clasicizate („Ce se-ntâmplă?” și „Parerea mea!”) care, numai ele, arată cu cine avem de-a face, actualul șef al Senatului (nici mai mult, nici mai puțin!) redevine calul de bataie al ironiei publice. De fapt, ar trebui nu să râdem, ci să fim îngroziți de nivelul argumentării omului numărul doi din republică. Somat de jurnaliști, cel supranumit cândva „Gubernoiu”, a hotărât să nu-l invite în călătoria asiatică pe omul definit de majoritatea presei drept un „terorist”.

Nu mai ca forma — penibilă în conținut și vulgară în expresie — prin care Văcăroiu a explicat eliminarea de pe lista voiajorilor veseli a lui Vadim Tudor pune mari probleme. „Sunt mai deștept decât săptămâna trecută!”, a exclamat președintele Senatului. De fapt, dl. Văcăroiu a dovedit doar că intervalul menționat l-a făcut mai șmecher. Legăturile — nici măcar subterane — dintre partidul său și național-xenofobismul „României Mari” constituie armătura indestructibilă a politicii românești ajunsă la putere. Ilescu fără Vadim n-ar fi decât ultimul supraviețuitor al bolșevismului, într-o țară incapabilă să se proiecteze în modernitate. Reflectat în odioșeniile lui Vadim, zâmbetul circular al lui Ion Iliescu pare aproape uman. Folosit pe post de machiaj, alifia Vadim a început să aibă, însă, efectul sulemenelii intens chimizate: a erodat pielea, iar acum atacă osul!

„Pedeapsirea” fostului adulter al Elenei Ceaușescu seamănă cu debila corecție aplicată copilului năbadaios: în timp ce părinții și sora mai mare ies la înghețată, el rămâne acasă cu pisica. În marea lor dragoste față de odraslă, părinții consideră că, totuși, nu e cazul să-i dea mai multe pedepse. Și iată cum Vadim va scapa, încă și încă o dată, de banca acuzațiilor. Vor interveni verișorii, unchii și celelalte rude apropiate, iar farsa democratică va mai înregistra în România un triumf.

Cine să-l pedepsească, de fapt, pe Vadim? Demnitarii mult prea ocupați să-și acopere propriile mișmășuri? Miniștrii care acreditează, în sfidarea nerușiantă a legii, facultăți de la care iau bani frumoși? Un cabinet de profesori universitari care încalcă regulamente și legi — cum ar fi transferul de la o universitate la alta, posibil numai și numai prin concurs — nu e cu nimic mai onorabil decât adunăturile sindicalisto-politice care, începând cu 1990, batjocoresc, mint și insultă cu iresponsabilitate. Fascinați, probabil, de gureșenia găunoasă a „tribunului”, adunătura de gângavi preferă, timorată, să nu-l întarâte mai tare pe „credinciosul” ce n-are nimic sfânt.

Fii ai aceleiași mame, ce i-a mai rămas lui Vadim să dezvăluie despre frații săi de ieri și de azi? Nimic esențial. Despre Ilescu a spus totul, și încă ceva pe deasupra. „Cârpă kaghebigistă”, până de curând, protector al teroriștilor palestinieni, mai nou, eternul președinte al României a beneficiat, între două îmbrățișări libidinoase, de gama largă a scui-patului în obraz și a insultei grobiene. Pentru Vadim, premierul Năstase e „Bombonel homosexualul”, iar „naivul” Văcăroiu e înfașat drept un bețiv. Cu toate insanitațiile rostite la adresa lor în timpul campaniei electorale, pesediștii au continuat să-i facă nenumerate plecaciuni celui care-i trata, regește, cu picioare-n fund și cu ghionturi în coaste.

Ideea că România e condusă, de fapt, de către Vadim Tudor nu e foarte nouă. Înțeleg fascinația exercitată de către „bufon” în rândul polițiștilor, al judecătorilor și ofițerilor din armată de vorbele sfârtoare ale „butimanului”. Nelipsit de talentul comunicării, el știe să lucreze asupra psihicului, transmițând unei populații dezorientate convingerea că el e omul providențial. Din acest punct de vedere, mi-aș dori să ajungă la putere cât mai repede. Să vezi atunci ce de „cini creștine”, ce de „ordine și autoritate” în țară! Nu cred că s-ar sfii să împuște — nu mulți, doar cât să-i sperie pe ceilalți — opozanți, mai ales că are și exemplul înaintașilor săi talibani: ca mare iubitor de fotbal, ei ar urma să fie așezați pe punctul de 11 metri și împușcați din tribune!

Lumea trăiește clipe cumplite, iar văcăroii se narcotizează cu iluzia că i-au tras lui Vadim, la scara avionului, o inubliabilă palmă morală. Nu i-au tras nimic. I-au oferit doar prilejul să spună că eventualele acte de justiție viitoare sunt înscenări politică, răzbunări ale adversarilor. Dar tocmai aici se află problema: de prea multă vreme acest supraviețuitor al jegului comunist (ca și dubletul său întru nerușinare, Paunescu) se joacă cu nervii noștri! Modelul de vulgaritate, nesimțire și cinism tinde să devină formula existențială predilectă a românului. Efectul otrăvitor al vorbelor debitate ca de niște moriști se simte unde nici nu gândești. Să nu existe chiar nici o legătură între decizia primarului din Piatra-Neamț de a construi un veritabil ghetou pentru populația rroma și interminabila serie de articole anti-țigani din „România Mare” — ca să dau cel mai recent exemplu de eficiență a propagandei desuchiate a vademismului?

Nu mai vorbesc de implicațiile internaționale ale atătora și atătora dintre provocările zbirătorului de profesie. La acest capitol, pesediștii stau ei înșiși foarte bine. Anti-americanismul visceral fășnește când ți-e lumea mai dragă: ambasadorul la UNESCO al lui Ion Iliescu, graficianul Eugene Mihăescu, are incredibila lipsă de inspirația de a le cere americanilor să probeze că au fost atacați! Gomos, dl. Mihăescu reamintește Statele Unite că justiția lucrează cu probe! Să nu fi auzit new-yorkezul Eugene Mihăescu de blocurile World Trade Center? Să-i fi luat mințile chiar într-atât siestele îndelungi în umbra Cotrocenilor? Parcă nu-mi vine a crede, dacă-mi amintesc de splendidele peripatetizări prin Village-ul new-yorkez și de-o inubliabilă (pentru mine) vizită la Museum of Modern Art, unde-am avut rarul privilegiu de-a mă lăsa ghidat, împreună cu Vladimir Tismăneanu, printre capodopere de-un om nu numai inteligent și cu șarm, dar și competent în cel mai înalt grad.

Mă uluiește că tocmai un astfel de om — singurul, după știrea mea — are dubii în privința asasinilor din Manhattan. Doar el și talibanii. Pentru că atât Națiunile Unite, cât și importanți șefi de stat din lumea civilizată, dar și din aceea în curs de civilizare, au constatat că probele adunate de americani motivează pe deplin replica dură contra Afghanistanului. Să fie la mijloc altceva? Să constituie o probă a rătăcirii marelui grafician faptul că tatăl domniei sale, N. Mihăescu, a fost ani de zile colaboratoral sinistrei reviste „Săptămâna”, a lui Eugen Barbu? A lui Eugen Barbu și a lui C.V. Tudor, acești „Twins” ai vulgarității de partid și de stat. Doar viitorul — sau doar trecutul! — ne poate izbăvi de astfel de dileme.

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

IMPRESIE generală de blândete mocnit bacoviană, extaze de toamnă-iarnă, tristețe, putreziri vegetale, pledoarii diverse în peisaj, de obicei gri noroios. Suflet apăsător de durere difuză, de amăgire cu ceață în decor. Un trist personaj trăiește gândindu-se și meditănd minor la marea moarte ireductibilă, de data aceasta în metrică eminesciană: „Un castel cum rar se vede./ Pe un munte singuratic./ Înlauntru șade viața./ Împrejur-i zace moarte.// Omul este prizonierul/ Din această citadelă/ Care cată-n întuneric/ Fericirea-i efemeră.” Poeme potrivite ca lungime, cu demonstrația dusă cu bine la capăt, chiar dacă stilul e clar demodat. Dreptul la exercițiu vă aparține, ca și plăcerea de a scrie, ca și, uneori, atingerea întâmplătoare a stării de grație când, câte-un vers, un distih, cel mult o terțină rețin atenția, cu părerea de rău că nu tot ce scrie autorul este la fel de bun. Citirea este ușor afectată de o transcriere fără semnele diacritice, dar și cu aberațiile vesele la atingere ale unor greșeli din neatenție scăpate: „De cand acest de cand/ Mi-a apărut în minte/ Eu caut *pana cand!* / Și-l pierd printre cuvinte”. Exemplele vesele, câteva doar: „*intreaga pentru întreagă și parcama-n ghute pentru parcă mă-nghite*. Reveniți, oricând, cu noutăți. (Andrei Dumitracu, București) ☒ De la versul „Oi de lut în pastorală” din poezia *Cerul* atenția mea și speranța au devenit intense. Citisem găsindu-le mici defecte *Pământul nimănui* și *Amurg*. Celei dintâi, că ați omis episodul absolut necesar al evadării crucificatului, căci altfel ce rost ar mai fi avut să fie căutat de torționari „împreună cu câinii lor otrăviți”? Celei de a doua, aerul vădit teatral, cu strigăte în dialog, pe care l-aș vedea rezolvat mai sobru, prin simplă relatare, dar și cuvântul *vacante* l-aș înlocui cu *goale*, mai firesc servind ideea de *loc* rămas, evident pasiv, în așteptarea muzicii invadante. Dar și versul de final siropos sunând, prin inutilă lungire, peste aceeași muzică invadantă. Transcriu din *Cerul* ultimele strofe: „Oi de lut în pastorală/ Parăsite de speranță/ Bulgări grei se iau la sfadă/ Mari tăceri stau față-n față.// Clipe dorm pe caii umbrei/ Sufletele-n ham au rană/ Vor să fugă și să zboare/ Prin pereții de otravă”. Frumșos cu-adevărat începe și *Insingurare*: „Se-ntorc pasteluri vii în portul/ Copacilor neadormiți...” (Este vorba de păsări?). Importantă ideea din *Blestemat de tăceri*, deficițar rezolvată artistic, din păcate, dar cu un distih interesant: „Mă cauți în multime/ Cu privirile mamei”, dar și cu o greșită formă a verbului, nu *vor cade*, ci *vor cădea!* Minunat mi se pare și acel *zugrav laic, bolnav de exprimare*, alegând acel albastru care sfințește orice iubire ca pe o mănăstire, albastrul de Voroneț. (Viorel Ștefan, Galați) ☒ Îndrăgostit de o Narcisă ca o narcisă munitoare, poetul în devenire care pareți a fi îi scrie o odă, eminescianizând din răspuseri: „O văd... o-nchipuire... narcisa cea curată/ M-atinge cu-a ei brațe, cu ochiul ei vergin”, fără însă să fie deloc atent la ligamentele hilare care se formează, vrând-nevrând, în versul doi. Ce-l costa pe îndrăgostit să fi transcris, corect în fond, chiar dacă ritmul, alegându-se cu o silabă în plus, ar fi părut a dezechilibra bărcuța dragostei? Cât despre *Veni, vidi, vici*, nu este decât o încercare dintr-o serie infinită în variante adolescentine, unde autorul, sub presiunea metaforei, din iubirea pe care o aseamănă cu un vulcan în explozie și apoi brusc răcit, îi dă ființei iubite *prima palma*. Prima și ultima, sper. Ca răspuns la întrebarea care înțeleg că vă fierbe, aș spune că deocamdată nu. (Sergio Varro, Buzău) ☒ Dacă dvs., care ați întredeschis posibilitatea unei discuții despre maxime, avându-i în vizor pe Epictet, Socrate și Grigore Vieru, răzgândindu-vă, parcă plictisit, *propuneți* „să lăsăm pe filosofi să disece și să talmăcească sensul maximelor”, eu mă declar chiar foarte mulțumită. Căci alta este dominantă momentul. Felicitări, deci, pentru noul dvs. statut, vă citez, de *proaspăt student*, în Sibiu, la Jurnalistică, *stăpânit de o febră aprigă (!) și un scepticism bolnav*. Dacă ar fi să mă iau după declarațiile din finalul scrisorii, ar trebui să mă crispez, dar n-o fac, pentru că vorbele sunt cam goale, majuscula neputând să le dea un conținut acoperit, după cum urmează: „Problema mea - spuneti - e că mă complac în scepticismul asta și refuz să iau vreo măsură pentru înlăturarea lui. Iubesc starile paroxistice, tăcerea și Neantul, Inceputul și Ne-nașterea”. Dominanta urmează să se exprime fără menajamente, cum și era de așteptat. Iat-o: „Într-un cuvânt, sunt *oala* pierdută care vrea să fie găsită de revista dvs. *păstor*”. Îmi deveniți simpatic însă, prin *Autoportret de adolescent*, trecându-vă cu vederea exagerările de moment și obiceiul de a evita să intrați în propria piele. Maxima lui G.V., adaptată puțin, vi s-ar potrivi. Scuturarea de ceea ce este străin, privirea atentă în oglindă, ieșirea din mîntea rece și intrarea în căldura *personală* a inimii, intimidată de atâta intelect, cred că v-ar aduce mult bine, dvs. și poeziei pe care o veți scrie, sceptic ori increzător, de-aici înainte. (Dan Lucian Brumar, Sibiu)

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și Ministerul Culturii și Cultelor.

Coeditor: Editura Național - Director general: Dan Chiriac

"...M-am prefăcut că sînt prezent"

DACĂ naivitatea îți dă tircoale, atunci tevatura noastră televizată în jurul Afganistanului te poate face să crezi că, după americani și, hai, după englezi, noi, românii, avem de spus ceva decisiv în ecuația conflictului (motiv, evident, de mândrie națională!). Sustrași de inventivele televiziunii de la calduțele obiceiurilor obștesc-private, urniți din fotolii și din iatacuri de taină, mandarinii galonați și negalonați ai puterii vocalizează într-o sotto voce grav-cavernoasă, responsabilă, asigurând masa electorală panicată de iminența războiului să stea cuminte, să nu mai puna întrebări speriate excedatelor televiziunii privat-obștești: vigilența lor de insomniaci responsabili e curată garanție; iar dacă fidelul electorat aude, cumva, noaptea vuit de bombardiere (americane? engleze?), să fie convins că ei, și numai ei, le-au permis zborul pe cerul instelat de deasupra patriei.

CE TOT ai, domnule, cu Iliescu? sînt întrebat, jumătate glumă, jumătate serios. Și ca întrebarea să aibă și-un moț, urmează, de fapt, schepsisul ei: ești în criza de subiecte? nu mai poți picta? N-am nimic cu Iliescu, răspund, cu omul Iliescu, deși, fie vorba între noi, nu poți despărți total ființa din carne și oase de faptele ei (ar interveni imediat determinismul meu de serviciu), numai faptura asta putea face ceea ce face. Dar nu omul acesta, ca individ în masa indistinctă românească, mă/ ne interesează, ci exponențialitatea lui în răstimpul public pe care-l trăim. Mă rog, dacă n-ar fi existat el, altul, la fel de harnic, ar fi fost inventat de regimul instaurat în urma tancurilor rusești. Că, slavă domnului, nu de "harnici" duce lipsă țara asta levantin-leneșă. Și mai e ceva, încerc eu să dau consistență pro-

priului demers persuasiv: după un deceniu de la înlăturarea (de iure) a diciturii, începe să se cuibărească în noi un soi de amnezie periculoasă. Amețit de "harmalaia publică" - vorba lui Pavese - uităm rădăcina răului.

Uitam că dacă România se află acum în situația în care se află, asta se datorește nu puzderiei de "soluții" decorative propuse de administrația criptocomunistă, ci înseși existenței în virful acesteia a personajului care poartă în circa-i întreaga povară totalitară. Fie și una ambalată în staniol social-democrat. Fără ea/ fără anturajul aferent, forțele autentice democratice - atît de explicabil anemice după jumătatea de secol comunist - ar fi reșezat țara pe cursul firesc deturnat după război. N-a fost să fie. Și - din păcate, și cu voia noastră - ne aflăm aici. Iar în legătură cu... pictura, țin să-l asigur pe cel ce mă interpelează (candid) că, deși nu-mi suride rolul de "artist cetățean", oricum definitiv compromis mai ieri, nici pe cel de mormăitor pe la colțuri de atelier nu-l agreez. Cînd, în clipa tragediei americane, un confrate întru penson jubila pe culoar pentru "lecția administrată Americii", am ținut, prompt, să-mi exprim public stupefacția/ dar și explicația acesteia vizavi de obtuzitatea (interesată politic) a unor semeni de-ai noștri aflați sub directivele unui partid care una spune (pentru uz occidental) și alta face (în teritoriu). În cealaltă ordine de idei, îl asigur pe grijuliul meu interpelator că în atelier nu trag chiulul. Îl și invit, de altfel, să se convingă. Str. Armeană, 18, etaj 2, scrie pe ușă.

BĂTÎND recent, după zeci de ani, străzile Dorohoiului natal, frisonul regășirii nu a putut rămîne

întreg, fiind minat de constatarea... înnoirilor. Am pe peretele atelierului o ilustrată, palid colorată, din... 1927: ei bine, aerul cochet al străzii principale, cu străvechile clădiri umbrite de copaci seculari, numește o Românie netraumatizată, dezvoltându-se armonios, neconvulsiv. Stradă pusă acum la pămînt. Și neîntrevăzîndu-se perspectiva unei reconstituiri. De altfel, țopa comunistă, cu resentimentul ei atavic pentru omul înstărit al fostului regat, n-a vrut să audă de reconstituire, arogîndu-și, agresiv, rolul de edificator al grandorii găunoase. Prezența vidului. Doar cîteva clădiri din cele discret monumentale ale interbelicului, încîntătoare, au scăpat neatînse, altele, și mai ales după ultima modă - operînd chiar și într-un Iași oricum mult mai important arhitectonic - cunosc harnicia bidinelei de țopă. Pereții boiți violent-chimic, la fel cu gardurile, cu băncile, cu bordurile trotuarelor: cît de departe e acest toșuș iubit Dorohoi de cel din ilustrata din 1927! Același motiv - pereții de un verde agresiv - mă alungă fulgerător din fața casei părintești. În care aș fi vrut să-mi regăsesc, o clipă, zbenzuita copilărie. Nici o mirare: fosta "Carmen Sylva" se cheamă acum, se putea!, "Republicii", iar elegantul liceu de fete "Regina Maria" e fabrică de neglijeuri. Oscar Wilde: "...două țări despărțite de o limbă comună".

DE URMĂRIT, în momentul asta incendiat de nenorocirea americană, trișeria dizgrațios-interesată a administrației criptocomuniste. Divulgînd strategia pasului mărunt și vătuit al pifanului cu petliță roșie (DEX: petliță, s.f., din rus.). Dacă vrei să-i afli țilcul duplicitar, închide televizorul și ieși în Hală: vei descoperi acolo cum se

pastel în pădurea de mesteceni

fulgeră luna printre brazi
(cu mîine zilele îți scazi)
fulgeră noaptea prin mesteceni
cum trece codrul prin ce te legeni.

fulgeră ploaia printre arțari
cum curge seul prin păcurari
fulgeră ochiul printre morminte.
(și eu voi fi, cîndva, mormînt cuminte).

cum trece umbra de printre cetini
vremea prin coarnele cerbilor strețini
așa trece codrul prin ce te legeni
și fulgeră noaptea printre mesteceni

Mihail Gălățanu

11 septembrie 2001, ora 9.30

face cu ochiul. Nu polifonia prezidențial-prim-ministerială, cu difuzoare către un Occident agresat, dar ritos asigurat de adeziuni... de facto, ci bolboroseala resentimentară a tarabagiilor și clienților lor împotriva lumii civilizate. Partidul. Masa votantă. Careia i se adresează, pe șest, ocheada pineală (DEX: pe șest, loc. adv., din rus.).

SI CIORAN, dar în cu totul alt registru, a practicat, cu grație, trișeria. Ce farmec degajau replicile lui, devoalîndu-i jocul doar ingenuu, de dragul jocului. Nu de puține ori, în condiții triste. E o relatare a prietenului său, François Bot, cioranian-patinată. Chiar dacă în situația-limită a ultimului pat de spital: "Cele două doamne (venite să-l viziteze pe bolnav - n.n.) ies să se plimbe în grădina, iar Cioran mă apucă de braț și îmi spune: «Dragă prietene, îți voi face o mărturisire, să nu mă spui altcuiva. Dar să știi că m-am prefăcut că sînt prezent.»" E altceva, nu?

Val Gheorghiu

O POSIBILĂ RELANSARE

ASTAZI Concursul Internațional "George Enescu" tinde să renască. E greu să reparați, e greu să refacăți; mult mai greu decât să construiți dintru început un lucru valabil.

Eforturile sunt importante. Lipsește știința managerială privind lansarea și organizarea unei atari competiții.

Nu există o instituție stabilă a Concursului și Festivalului Internațional "George Enescu", o instituție care să se preocupe de desfășurarea punctuală a etapelor competiției, de la lansare la pregătire, la publicitate, la organizare, la urmărirea desfășurării propriu-zise.

Recent s-a încheiat ultima ediție a concursului. A avut, oare, cineva în vedere faptul că tinerii concurenți, laureații, profesorii lor, membrii juriilor ar fi trebuit să se întoarcă acasă cu pliantele viitoarei ediții a concursului?

Să mai adăugăm faptul că structura actuală a competiției este încremenită în proiect. În proiectul anului 1958!

Concursul se adresează tinerilor muzicieni performeri, cântăreți, violoniști, pianiști...

Or, Enescu a fost și rămîne în muzica românească, în conștiința universală, drept una dintre marile personalități componistice ale secolului al XX-lea. El însuși a fost inițiatorul unui premiu de compoziție ce i-a purtat numele. Nu era firească înființarea unei secții de compoziție în cadrul competiției? O asemenea secție a existat cu trei ani în urmă; a fost ulterior desființată din motive cu totul discutabile. Chiar și competiția tinerilor performeri necesită o considerabilă revizuire. Atît în structura concursurilor existente cît și în ceea ce privește adăugarea unor noi secțiuni. Căci, referindu-ne la întreaga panoramă a creației primei jumătăți a secolului XX, se poate spune că Enescu a creat lucrări fundamentale în literatura concertistică a violoncelului, de

asemenea în literatura muzicală camerală a primei jumătăți a secolului trecut. Pot fi ignorate, oare, asemenea aspecte? Doar de către cei ce dețin actualmente statutul de funcționari conjuncturali ai muzicii, ai culturii.

Ediția actuală a Concursului Internațional "George Enescu"?

Nu este, încă, o competiție importantă. A observat acest aspect, a spus-o deschis, însăși președinta concursului de canto, marea soprană Grace Bumbry.

În adevăr, cu rare excepții, în momentul actual competiția nu se ridică, nu se poate încă ridica la nivelul primelor ediții. În parte, înșiși membrii juriilor au contribuit la această situație; desigur, în cadrul concursului hotărârile sunt inatacabile... dar ele devin discutabile atunci cînd premianții ies în arenă, pe podiumul concertului laureaților. O bună parte dintre distincțiile supreme au fost atribuite din considerente ce țin mai mult de bunăvoința de a-i încuraja pe concurenți, sau din motive conjuncturale privind revigorarea competiției. Motivații se pot găsi.

Este Concursul Internațional "George Enescu" o competiție de încurajare a tinerelor talente sau una de consacrare a acestora? Cine decide în această privință?

Entuziasmantă a apărut evoluția tânărului violonist sârb de nici șaisprezece ani, Nemanja Radulović! De pe acum are clasă de solist virtuos. Dispune de acel talent specific al comunicării violonistice angajate, sensibile, înaripate; se mobilizează rapid și mobilizează la rândul său. Este capabil de susținere expresivă a arhitecturii grandioase a concertului beethovenian. I-a fost atribuită inclusiv distincția unică pentru realizarea Sonatei a 3-a, "în caracter popular românesc", de George Enescu.

Ceilalți laureați?... s-au situat sub nivelul tânărului virtuos sârb. Pe parcursul celui de al 3-lea Concert de Rachmaninov, pianista Diana Ionescu a demonstrat că

este sensibilă, inteligentă, ordonată, că nu dispune de susținerea înteroară pe care o reclamă acest mare opus neoromantic; ...a demonstrat că poate fi un muzician de bună perspectivă chiar în perioadele imediat următoare. În privința basului slovac Josef Benci... impresii modeste, date vocale bune insuficient cultivate; ...în concert a prezentat lucrări nepotrivit alese disponibilităților momentului.

Nepotrivit ales pentru această misiune a fost dirijorul concertului de gală, japonezul Daisuke Soga, un tânăr lipsit de experiență, copleșit de misiunea grea careia trebuia să-i facă față la pupitrul Orchestrei Filarmonice "Transilvania" din Cluj. Nu cunoșteau, oare, orgnizatorii oficiali ai competiției că în țară dispunem de buni șefi de orchestră excelenți acompaniatori? Pot să cred că Secretariatul General al Guvernului, specialiștii nedeclarați ai acestuia, nu aveau de unde să cunoască asemenea amănunte... nesemnificative, oare?

Se va revigora, oare, Concursul Internațional "George Enescu"? Greu de spus... în condițiile în care nu există o instituție organizatoare, o instituție responsabilă. Există, în schimb, mult spirit improvizatoric. Rezolvările de moment - chiar soluțiile spectaculoase - ne sunt proprii.

Pe aceasta direcție, cel puțin, rămânem neîntrecuți.

Dumitru Avakian

LECTURI LA ZI

de Cătrinel Popa

Timpul nisiparniței

LA prima vedere, *Cartea ceasului de nisip* (*Das Sanduhrbuch*) este doar un fermecător și erudit eseu despre instrumentele de măsurat timpul. Chiar dacă nu ar fi decât atât, cartea lui Ernst Jünger ar constitui, cu siguranță, un punct de referință într-o eventuală istorie a discursului cultural despre timp și temporalitate. Nisiparnițe, cadrane solare, clepsidre, ceasuri mecanice, ceasuri ignice, cu toată aparența lor spectrală, de lucruri cu patină, cu istoriile și etimologiile lor (aflăm, de pildă, că în grecește *klepsydra* înseamnă *hoț de apă*, aluzie la picurarea imperceptibilă a lichidului dintr-un recipient în altul), se aglomerează în paginile cărții ca într-o prăvalie de antichități, alcatuiesc un *bric-à-brac* imaginar a cărui atmosferă păstrează ceva (ne)liniștitor și fascinant ca însăși durata pe care aceste instrumente au fost destinate să o măsoare.

Dar *Cartea ceasului de nisip* este departe de a se reduce numai la atât. La o lectură mai atentă ne dăm seama că toată cantitatea aceasta de informație funcționează mai degrabă pretextual. Grefată pe o viziune maniheistă asupra percepției duratei și pe o predispoziție marcat nostalgică, erudiția de-a dreptul naucitoare a scriitorului german conduce discursul pe piste trasate cu eleganță, spre concluzia că timpul ceasului mecanic și acela al nisiparniței se exclud. La acest nivel avem de-a face cu o meditație gravă asupra relațiilor conflictuale dintre natură și civilizație, cu alte cuvinte dintre paradisul pierdut corespunzând timpului regenerativ al nisiparniței, pe de o parte și "lumea oamenilor săraci de timp" adică lumea ceasornicilor și a racordurilor, pe de altă parte ("Cel care vrea să aibă parte de liniște, de somn, de contemplație să caute

izvoarele mai adânci ale timpului(...) în stăfundul nostru trebuie să avem timp. Timpul nisiparniței trăiește în noi toți, nu doar în zilele copilăriei, în zilele petrecute în grădină, în zilele de vacanță, ci adânc, în profunzimile ființei").

Cum se îmbină informațiile tehnice și precis date, bazate pe o documentație temeinică și bine pusă în valoare, cu meditația nostalgică asupra inocenței pierdute și a timpului devorator care înseamnă moarte, cititorul va avea singur prilejul să constate. Vom adăuga doar ca erudiția într-un asemenea domeniu capătă o aură halucinatorie, de scriere borgesiana, iar elogiul nisiparniței (ca semn iconic nu doar al curgerii, ci al dualității temporale timp liniar/timp ciclic, și psihologice, amintire/speranță) devine o pledoarie indirectă pentru revrăjirea lumii.

Acestea sunt doar câteva aspecte ale strălucitului eseu al lui Ernst Jünger; de fapt, ar mai trebui scanate ilustrațiile (gravuri de Dürer, imagini ale unor nisiparnițe celebre printre care aceea a lui Erasmus, sau fotografii ale unor extrem de interesante ceasuri florare, ceasuri cu fitil, clepsidre franțuzești ș.a.m.d.). Într-un cuvânt, ar trebui citată toată cartea. — și deci citită. Dacă mai este nevoie de un argument în acest sens, trebuie menționată calitatea excelentă a traducerii Vioricai Nișcov, care ne furnizează totodată o cantitate suplimentară de informații în prefața consistentă a volumului.

O nuvelă pierdută și regăsită

INTR-O cultură cu puternice tradiții francofone, traducerea și publicarea unei nuvele practic inedite a lui Marcel Proust poate fi socotită, fără teama de a exagera, un eveniment. Cititorul român va avea ocazia să descopere în aceste pagini un Marcel Proust mai stingaci, mai superficial poate, dar care îl anticipează, în multe privințe, pe autorul *Căutării timpului pierdut*. Nemulțumit de realizarea acestei nuvele, scriitorul hotărîse să o suprimă din volumul din 1894 — după cum aflăm din prefața foarte documentată a lui Philip Kolb — dar îi acorda totuși suficientă importanță pentru a o publica în *La vie contemporaine* și a-și da apoi osteneala să o recupereze, mai mult ca sigur în perioada în care începuse să lucreze la redactarea celebrului său roman. Toate aceste informații pot părea superflue, dar ele întregesc odiseea unei nuvele pierdute și regăsite, o nuvelă nu lipsită de interes, mai cu seamă din perspectiva derulării retrospective a istoriei literare.

Nu încapă îndoială că, dacă ar aparține altcuiva, *Indiferentul*

Marcel Proust — *Indiferentul*. Prefață de Philip Kolb, traducere de Irina Mavrodin, Editura Est. Biblioteca internațională, București, 2001, 61 de pag, f.p.

ar fi o scriere oarecare, o nuvelă care ar putea foarte ușor trece neobservată. Dar în situația dată se întâmplă cam același lucru ca în cazul unor eboșe aparținând etapei de început a carierei unor artiști celebri. Ne trezesc interesul tocmai pentru că autorul lor a devenit ulterior Picasso, Dali sau Klee.

Faptul că subiectul nuvelei este aproape identic cu cel din *O iubire a lui Swan* înnobilită, *à rebours*, stingăciile inerente începuturilor, conferă banalităților un aer misterios, iar locurile comune o prospețime neașteptată.

Mai mult decât atât, am putea spune că farmecul acestei scrieri rezidă tocmai în imperfecțiunile ei, în faptul că ni se oferă șansa unică de a putea surprinde, în detalii infinitezimale, cristalizarea materiei și viziunii viitorului roman, întocmai cum am urmări, *au ralenti*, stadiile metamorfozei unei lepidoptere de la omidă la fluture. Ceea ce fascinează este focmai caracterul de eboșă al nuvelei noastre, banalitatea și stingăcia acestui crochiu, pe scurt nedesăvârșirea, căci se știe, "divina necesitate de perfecțiune (...) divină prezență a imperfectului, a viciului și a morții în paginile scrise" de care pomenea Francis Ponge, poate deveni uneori surprinzător de productivă.

Faptul că personajele sunt prezentate într-un mod foarte schematic (Lepré este, practic mai mult schițat, ca și doamna Lawrence, de altfel) lasă atenția și sensibilitatea cititorului să se concentreze asupra detaliilor, asupra orhideelor care împodobesc pieptănatura și decolteul doamnei Madeleine de Gouvres, de pildă. "Fără nici o bijuterie, cu corsajul de tul galben acoperit cu orhidee, prinsese în părul ei negru câteva orhidee (...)", aspect ce anticipează într-o măsură considerabilă rolul esențial pe care îl va atribui mai târziu prozatorul florilor și amintirilor legate de artă. Un alt aspect asupra căruia merită să zăbovim este schițarea fundamentelor teoriei proustiene despre iubire (caracterul fatal al iubirii, aplicațiile, adesea ineficiente, ale cunoscutei maxime despre cochetărie «Dacă nu te iubesc, mă vei iubi» ș.a.m.d.).

Din toate acestea ne dăm seama că dacă defectele acestei nuvele sunt evidente, la fel de evidente sunt și calitățile adică

acele elemente care anunță materia și modul de a fi al operei viitoare.

Cît despre traducerea Irinei Mavrodin, aceasta este, ca de obicei, ireproșabilă.

Timpul singurătății

"TOATE diminețile lumii se duc pe un drum fără întoarcere. Timpul trecuse. Cînd se trezea dimineața, Domnul de Sainte Colombe mîngîia cu mîna pînza pictată de Domnul Baugin și își tragea cămașa. Mergea să ștergă praful în baracă. Era un om bătrîn. Apoi uda florile și arbuștii pe care-i sădise Madeleine înainte de a se spînzura. Apoi aprindea focul și încălzea laptele. Scotea o farfurie adîncă de faianță în care-și pregătea terciul", notează egal, spre sfîrșitul povestirii sale, Pascal Quignard; și nu ne putem împiedica să remarcăm că în această înșiruire, voit monotonă, de fapte cotidiene, umile și prozaice, se ascunde de fapt, întregul tîlc al cărții. Discrepanța dintre amărăciunea existenței de zi cu zi și contrapunctul ei luminos (muzica, visarea, starile psihedelize), este tematizată cu insistență în această narațiune poetică, misterioasă și fascinantă tocmai prin simplitate. În centrul ei se află diminețile domnului de Sainte Colombe, compozitor pentru *viola da gamba*, dimineți care trec lăsînd în urmă un om singur, nemişcabil de singur, închis ermetic în carapacea sa, dincolo de care nu pot pătrunde decît sunetele violei și spectrul doamnei de Sainte Colombe.

Pascal Quignard *Toate diminețile lumii*. Traducere de Emanoil Marcu, Editura Humanitas, București, 2001, 100 de pag. f.p.

Nu numai că muzica reprezintă tema principală a micului roman, dar narațiunea însăși pare să urmeze un principiu muzical, imaginile au o mișcare simplă și gravă în același timp, de nisiparniță al cărei conținut se scurge lent, iar impresia generală este de alunecare în gol, spre acea zonă gri dintre viață și moarte, unde spectrele capătă consistență, iar muzica devine singurul limbaj accesibil. "Muzica există pur și simplu ca să vorbească despre ceea ce cuvîntul nu poate vorbi. În acest sens ea nu este întru totul umană", îi mărturisește domnul de Sainte Colombe domnului Marin Marais într-unul din momentele sale de sinceritate. Și nu este nevoie decât de o cheie

de lectură adecvată ca să ne dăm seama că de fapt în jurul acestei axiome se construiește întregul roman al lui Pascal Quignard.

Timpul și experiența cotidiană

CARTEA lui Ciprian Mihali, apărută de curînd la Editura *Paralela 45* (*Sensus communis — pentru o hermeneutică a cotidianului*), la origine teza de doctorat, propune o definiție filozofică a cotidianului, cum

Ciprian Mihali — *Sensus communis — pentru o hermeneutică a cotidianului*. Editura Paralela 45, Pitești 2001. 210 pag., f.p.

nu se poate mai interesantă. Autorul deconstruiește teoriile mai vechi referitoare la acest aspect (inclusiv teza heideggeriană care descalifică, sau, altfel spus, suprasemnifică în mod negativ cotidianul), dar nu se grăbește nici să îl valorizeze compensatoriu, să-l reabiliteze "monumental" nu se hazardează să-l înalțe pe soclul excepționalului, ci dimpotrivă elaborează cu luciditate, o teorie în care prozaicul cotidian este substras determinărilor univoce și unilaterale ale semnificației sale. Demersul său hermeneutic, punctat cu evidente accente fenomenologice, urmează, după cum autorul însuși ne mărturisește, o linie de tip deconstructiv. Ceea ce contează nu este inversarea termenilor opoziției cotidian / non-cotidian, ci chiar demontarea mecanismelor pe care se fundamentează semnificația acestui binom.

Demnă de interes, din perspectiva unei hermeneutici a timpului de zi cu zi este mai cu seamă secțiunea intitulată *Cotidianul ca repetiție și obișnuință*: "Una dintre semnificațiile cele mai cotidiene ale cotidianului este cea de *repetiție*, rutină, banalitate, care sfîrșește cel mai adesea în plictis. Ea este legată de o anumită ciclicitate (...) și este exprimată adeseori prin termenul *rutină* a cărui înrudire cu *roata* ori cu *ruta* ne trimite imediat la imaginea unui drum în formă de cerc, un drum care se întoarce mereu de unde a plecat, a cărui finalitate este de a duce nu nicăieri, cum ar spune filosofii, ci înapoi la locul de plecare. "De aici înapoi la imaginea cadranelor solar pe care îl descria Jünger nu este o distanță prea mare..."

Ernst Jünger — *Cartea ceasului de nisip*. Traducere și prefață de Viorica Nișcov, Editura Polirom, Iași, 2001, 210 pag, f.p.

Poezia optzecistă în stil academic

CEE ce surprinde în primul rând la Andrei Bodiu, în cartea sa *Direcția optzeci în poezia română*, este tonul extrem de serios al abordării. Deși este vorba despre teme critice diferite, se impune o comparație cu *Trafic de frontieră* de Adrian Oțoiu. Ambii sînt scriitori foarte buni (Bodiu în poezie, Oțoiu în proză), ambii s-au lansat în primul rând prin literatura lor. Amîndoi se orientează acum serios spre cariera universitară. Pe cît sînt de ludici și de inventivi în literatură, pe atît își iau o "morgă" serioasă în critică. Nu e în nici un caz un reproș, pentru nici unul dintre scriitorii amintiți. Însă gradul de rigiditate care intervine în actul lor critic poate desemna o întoarcere la "radăcini", o puternică întoarcere la maniera clasică de a face critică (poate încă o întoarcere la Maiorescu?). Sintagma "postmodernism clasic" pe care am folosit-o în cazul lui Oțoiu, capătă și mai mult sens, odată cu apariția cărții lui Bodiu.

Un alt punct asupra căruia cad de acord cei doi este caracterul de outsider al scriitorului optzecist. Oțoiu face o întreagă teorie a frontierei în proza optzecistă. Bodiu insistă pe caracterul de marginal politic al optzecistului. Această accentuare a caracterului politic în literatura optzecistă este foarte importantă pentru lucrarea lui Andrei Bodiu.

Ce-i desparte pe cei doi? Oțoiu este teoretician. Bodiu tinde spre critica de ierarhizare. Primul comentează fără să facă judecăți de valoare, zeci de prozatori. Nu propune o ierarhie. Bodiu nu folosește criterii de valorizare, însă alege dintr-un cîmp poetic de altfel foarte generos. Acesta este doar primul volum, dar găsim doar șase nume: Mircea Cartărescu, Florin Iaru, Mariana Marin, Ion Mureșan, Alexandru Mușina, Liviu Ioan Stoiciu. Să sperăm că lista nu se va "aglomera" în al doilea volum.

Spuneam, în *Direcția optzeci* este foarte accentuat caracterul politic al demersului literar optzecist. Argumentele sînt numeroase. Cîteva sînt deja "tocite".

Se știe, anii '80 au însemnat înăsprirea treptată, pîna la insuportabil, a regimului. Ierarhiile, inclusiv în lumea literară, în lumea editorială au încremenit. Regimul a stopat, printre altele, o "bătălie" normală între generații, care s-a desfășurat cu un decalaj semnificativ, abia după '90, în plinătatea cuvîntului. Titlul antologiei de texte teoretice optzeciste, alcătuită de Gheorghe Crăciun, "Competiția continuă", este cumva inexact. Statutul *underground* al generației contrazice bătălia canonică normală. Competiția nu continua, ci abia începea la începutul anilor '90. Aceeași contradicție între outsider și forța lui politică intervine și în "bătălia politică" pe care insistă Andrei Bodiu. Păcatul autorului este că privește lucrurile prea din interiorul fenomenului optzecist. Caracterul, nu subversiv, ci direct anti-regim, al multor autori, nu le dădea un statut de luptători politici, tocmai pentru că se aflau în margine.

O altă caracteristică ar fi "refuzul compromisului". Pare o sintagmă fără sens pentru un marginal. Autorii tineri erau din ce în ce mai greu publicați. Textele apareau cu foarte mari întîrzieri. Între marginalizare forțată și marginalitate asumată ar putea exista o sinonimie. Bodiu proclamă mult prea răspicat (deși enumeră toate nuanțele pomenite aici) subversiunea politică a optzeciștilor. Cel puțin acum, lucrurile nu se mai vad așa de clar. Pe cît de răspicat era protestul (și sînt, slava domnului, multe texte care să-l confirme), pe atît de problematic era impactul acelor proteste. "Politica" optzecistă poate fi văzută în linii mult mai profunde, deci mai puțin "politice".

Interesant este conceptul de "solidaritate". Se formase, tocmai din neputința de a comunica cumva oficial, prin cărți, o întreagă societate subterană. Solidaritatea era singurul mod de comunicare literară. Există o "pînză" de relații, o forță a comunicării directe de-a dreptul "junimiste". Și, să ne amintim, că această solidaritate, deși din ce în ce mai fragmentată de la '89 încoace, i-a iritat pe mulți,

cînd a ieșit la suprafață.

Problematica este chiar și apetența pentru "teorie", una dintre caracteristicile foarte des invocate, cînd vine vorba despre optzecism. Sînt foarte mulți poeți care nu au legătura cu "teoria", propriu-zis. Au o viziune închegată în discuțiile de la cenaclu. Este o "teorie" de cenaclu, de program, în mult mai puține cazuri o teorie în sensul propriu al termenului. În nici un caz, dimensiunea "teoretică" nu poate fi proclamată o dominantă fără o discuție atentă a fenomenului "cenacler", fără stabilirea exactă a contextului. "Teoria" poate intra și într-un joc al complexului "maturizării" scriitorului optzecist. "Teoria" este mai mult o emblemă de casta, ea furniza un argou acelei societăți subterane de care vorbeam. Multe dintre "textele teoretice" ale optzeciștilor eșuează repede în manifest, în program. Două lucruri foarte diferite. Și o discuție amplă, pe care Bodiu o "sare" în virtutea unui "de la sine înțeles".

Revenind la tonul "doctoral", deranjant pentru cititor este principiul extrem-academic "lasă citatele să vorbească". Andrei Bodiu se dovedește un excelent ordonator de materie, dar se exprimă indirect, prin intermediul citatului. Parafraza academică poate deveni un obstacol serios chiar pentru vocea autorului. Iar cînd se abuzează de ea, vocea criticului devine indistinctă. Cum spuneam, Bodiu poate fi "ghicit" din sumarul cărții - acolo se vede, în primul rînd, o opțiune.

"Caragialismul" optzeciștilor este iarăși o problemă foarte bine circumscrisă, dar nediscutată (altfel spus, indiscutabilă). Cel puțin o nuanță se impune. Șaizeciștii se întorceau la Maiorescu, optzeciștii spun că se întorc la Caragiale. Este un gest polemic, dar poate și un mimetism tineresc. Să fie Caragiale "mai" actual decît Maiorescu? Nu se poate pune problema așa. Și nici nu se poate judeca întoarcerea la real a generației '80, ca pe o întoarcere la realul caragialesc. "Caragialismul" detumează atenția de la programe de notație poetică

ANDREI BODIU

Direcția optzeci în poezia română

1

Andrei Bodiu, *Direcția optzeci în poezia română*, vol.1, Editura Paralela 45, colecția "Deschideri", 2000, 282p., f.p.

a realului extrem de complexe și de nevotoare. Perspectiva critică asupra "caracteristicilor" pe care le-am enumerat mai sus este din ce în ce mai greu de acceptat fără comentarea adecvării lor.

Dintre cele șase eseuri dedicate poeziei, se remarcă "Poezie și radicalitate morală", despre Mariana Marin. Autorul aduce o perspectivă bibliografică diferită asupra poeziei, accentuînd influența poeziei germane din România. Un volum colectiv, *Vînt potrivit pîna la tare*, care-i cuprindea pe cei mai importanți dintre aceștia (Rolf Bossert, William Totok, Richard Wagner), a apărut în 1982. După demonstrația lui Bodiu, ne convingem că influența poeziei germane (nu numai în cazul Mariane Marin) nu este deloc neglijabilă. Comentariul pe text este uneori imprevizibil în sensul bun al cuvîntului. Anumite asociații de imagini incită, anima analizele foarte lungi ale poemelor. Iată cum comentează scriitorul brașovean "Peștișorul de aur" al Mariane Marin: "Poemul pune în opoziție frumusețea țării și chinul parca fără sfîrșit al locuitorilor ei. Drama Mariane Marin era, la peste un secol distanță, aceeași cu a pașoptiștilor români. Să ne amintim de suferințele personajului lui Bolintineanu, Conrad, exilat pentru că a dorit libertatea patriei sale. În fond, revolta Mariane Marin are rădăcini romantice. Ea îmbracă în «Peștișorul de aur» un aparent caracter dilematic." Ironie, inventivitate, precizie. Sînt instrumente care pot depăși impasul în care se găsește pentru moment "critica poeziei".

În capitolul dedicat lui Mircea Cartărescu, Andrei Bodiu este hipnotizat de *Levantul*. Comentariul se întinde pe pagini bune avînd ambiția să decripteze și să interpreteze parodiile. Apoi cade în capcana epicității textului - încearcă să reconstituie firul. Se întrepătrund citate din poem cu fragmente din *Postmodernismul românesc*. Andrei Bodiu ar vrea să-l facă să vorbească pe poet în toate "limbajele" deodată. De aceea capitolul este nereușit. Autorul se depărtează prea puțin de "vorba" poetului - el încearcă să construiască pe marginea afirmațiilor lui "extraliterare".

Poate introducerea ar fi trebuit să fie mai mare și să problematizeze "caracteristicile" optzecismului, deja bine tocite. Aici este adevărata lipsă a volumului. Consideră drept "date" lucruri care au fost "date" cîndva, acum douăzeci de ani. Poate a venit vremea să nu-i mai credem pe cuvînt, să nu mai acceptăm fără comentariu un program sau un manifest, fie el cu "alură" teoretică. Parafrazînd un slogan: "Nu mai sînt nici ei tineri". Deci pot fi interpretați și altfel decît în tonul impus chiar de ei.

Am primit la redacție

Cărți

- Ruxandra Cesereanu, *Panopticum - Tortura politică în secolul XX* (studiu de mentalitate), prefață de Alexandru Zub, Iași, Institutul European, col. "Secolul XX", 2001. 272 pag.
- Chiril Tricolici, *Un cartuș la butonieră*, București, Ed. Nemira, col. "Ora H", 2001 (roman polițist). 304 pag.
- Tudor Negoescu, *Arheologie în necunoscut*, poeme, Craiova, Ed. Sitek, 2001. 76 pag.
- Ion Focșă, *Ghinionul a fost norocul meu*, ediția a II-a, Pitești, Ed. Tip Naste, 2001 (memorii). 440 pag.

Reviste

- *Ramuri*, nr. 9 (1023), septembrie 2001. Revistă de cultură fondată în 1905/ serie nouă. Editori: Uniunea Scriitorilor din România și Fundația *Ramuri*. Redactor-șef: Gabriel Chifu. Articole de Mihai Sin, Gabriel Chifu, Eugen Uricaru, Gabriel Dimisianu, Bucur Demetrian, Adrian Popescu, Ioan Lascu, Nicolae Prelipceanu, Gabriel Coșoveanu, C.M. Popa, Nicolae Coande, Marian Barbu ș.a. Interviu cu Mariana Șora realizat de Romulus Diaconescu.
- *Cuvîntul*, anul VII (XII), nr. 9 (293), septembrie 2001. Revistă de cultură. Serie nouă. Director editorial: Tudorel Urian. Semneaza: Tudorel Urian, Nicolae Manolescu, Vladimir Tismăneanu, Constantin Rudinchi, Ion Crețu, Al Cistelean, Dan Ciachir, Cristian Bădilița, Viorel Cosma, Dan-Silviu Boerescu, Alexandru George, Mircea Mihăieș ș.a. Portret al lui Petre Stoica (Marele Premiu al Uniunii Scriitorilor) pe prima pagină, desenat de Dan Silviu Turculeț.

• *Ateneu*, nr. 9 (383), revista de cultură înființată în 1925. Editor: Consiliul Județean Bacău. Redactor-șef: Sergiu Adam. Din sumar: ultimul interviu cu Horia Bernea (Oliv Mircea), un studiu despre bisericile de lemn din Eparhia Hușilor (Dorinel Ichim), o evocare a lui Anton Golopenția (Al. Calinescu), opinii despre poezia lui Bacovia, azi (Constantin Trandafir, Constantin Calin).

• *Cahiers de l'Echinox*, vol. 1, *Postcolonialisme & postcomunisme*. Université "Babeș-Bolyai", Le Centre de Recherches sur l'Imaginaire. Fondation Culturelle Echinox, Association Roumaine de Littérature Comparée. Cluj, Ed. Dacia, 2001. Texte în română, engleză și franceză. Compartimente ale volumului: *Conceptul de multiculturalism, Postcolonialism, Postcomunism, Identitate și hibridare culturală, Varia*. Colaborează: Paul Comea, Richard Rorty, Victor Neumann, Christian Moraru, Virgil Nemoianu, Corin Braga, Tomas Varnagy, Mircea Martin, Mihaela Frunza, Ion Bogdan Lefter, Ștefan Borbély, Mircea Popa, Daniela Koleva, Ruxandra Cesereanu, Monia Spiridon, Romanița Constantinescu, Cosana Nicolae ș.a.

• *Calende*, anul XI, nr. 92-93-94-95, ianuarie-aprilie 2001. Revistă lunară de cultură editată de Consiliul Județean Argeș, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Argeș. Redactor-șef: Calin Vlasiu. Colaborează Sebastian Tudor, Andrei Bodiu, Gheorghe Crăciun, Ioan Flora, Calin Vlasiu, Ovidiu Bufnilă, Paul Cemat, Adrian Oțoiu, Virgil Podoabă, Al. Th. Ionescu, Nicolae Oprea, Mircea Bărsilă ș.a.

• *Itinerar*, anul I, nr. 7, septembrie 2001. Revistă de cultură fondată și editată de Muzeul Județean de Artă Prahova. Director coordonator: Ruxandra Ionescu. Sigla și macheta grafică: Mircia Dumitrescu. Colegiul de redacție: Calin Caliman, Mira Feticiu, Gabriel Homoiu, Miruna Negrea, Victor Scoradeț, Florin Sicoie, Ion Stratan. Rubrici: *Editorial, Teatru, Muzică, Film, Literatură, Arte plastice, Patrimoniu, Eveniment*.

Reflecțiile unui premiat

CA UNUL care a avut surpriza de-a se vedea distins cu Premiul "pentru *opera omnia*" al Uniunii Scriitorilor din România pentru anul 2001, am fost pus în situația de-a medita asupra împrejurării, atît public (să precizez: grăbit și convențional), cu prilejul unor declarații ce mi-au fost solicitate de cîteva posturi de radio, cît și, desigur, în intimitate, într-o intimitate pe care imi iau îngăduința a o dezvălui mai pe larg în însemnarile de față. Mai întîi de toate, mulțumesc calduros confrăților ce m-au cinstit astfel, într-un fel, zic eu, onest, întrucît am fost totdeauna departe de practica acelor tineri care se înarmează cu liste de juri și nu ostensesc în a face intervenții directe sau, dacă nu e cu putință, prin benevolența unuia ori a mai multor intermediari, într-un "lanț al slabiciunilor" care, oricum, nu are cum deveni un lanț al... meritelor creației. Dar conștiința mea nu mai poartă pantaloni scurți. Pentru exigența liminară a acesteia, premiile pe care m-am învrednicit a le primi, ca elev și student, rămîn un apanaj al trecutului, al unui trecut, vai, tot mai îndepărtat, bucuros pe atunci de laurii lor, ca de-o speranță, adică precum de un fapt ce vine dinspre viitor către noi, revărsînd asupra-ne harul neîntimplatului. O binecuvîntare a ceea ce s-ar fi putut întîmpla... Ce-aș mai putea spera acum? Premiile literare dobîndite în ultimii ani, încununat de acesta, atît de măgulitor denumit "pentru *opera omnia*", sosesc în sens invers, dintr-un trecut ce mă melancolizează, pe care aș fi preferat să-l uit. Însă nu-l pot uita! Ma văd abia ieșit de pe băncile facultății, naucit în fața unei existențe guvernate de alte legi decît cele ce i le atribuisem cu o ridicolă naivitate, în anii de studiu pătîmas, sub astrele unei morale didactice, nu mai puțin artificiale decît cele confecționate din hirtie sclipitoare pentru pomul de Crăciun. Tratat cu perfectă indiferență de profesorii mei din universitate, care-mi puseseră "note mari", ca și de redactorii ce mi se înfașau nimbați de glorie ai foarte puținelor pe atunci reviste literare, în speță al uneia din ele, care-mi publicase cîte ceva, în schimb atacat de condeiele critice în vogă ce găsiseră de cuviința a-și ascuți vigilența revoluționară pe seama rîndurilor puțin numeroase pe care le tiparisem, găsindu-le "idealiste", "mistice" sau vădînd o "critică de salon". Adică nocive, punînd în grea primejdie ordinea socialismului, biruitor, totuși, în pofida oricărui piedici, aliniindu-se, cum s-ar fi exprimat unul din corifeii exegezei realist-socialiste, bandelor contrarevoluționare...

DREPT consecință, vreo șapte ani în șir, ca-n Biblie, n-am mai putut publica aproape nimic. Credeți-mă, dragi cititori! În acel răstimp sensibil la culme, al

tregerii de la tinerețe la maturitate, în care nu mai nădăduiam că voi ieși vredată la liman, apariția unui singur articol sau a unei singure poezii mi-ar fi luminat sufletul mai mult decît, la acest ceas tardiv, cel mai prestigios premiu! Dar acea dureroasă încercare se pare că nu a fost suficientă. În pragul vârstei de patruzeci de ani, m-am pomenit azvirlit din funcția de redactor ce-o îndeplineam la revista *Familia*, silit să părăsesc Oradea în care viețuisem aproape trei decenii, lipsit timp de șaisprezece ani de dreptul de-a mai avea un serviciu ori de-a mă stabili într-un centru cultural. Pedepsit astfel pentru un anume spirit de independență și consecvență, pentru că nu am acceptat a cînta în struna partidului și a diriguitorilor și protejaților săi de diverse grade și căprării, pentru că am respins datul din coate, adularea și oportunistul, am devenit un iobag ideologic, legat de gîla, e drept asfaltată, a Amarului Tîrg unde mă aflu și azi. Niciodată n-am avut o locuință satisfăcătoare spre a-mi adăposti biblioteca ce se distruge. Cum mi-aș putea șterge din memorie asemenea lucruri? Cine mi-ar putea restitui anii, cei mai rodnici ani ai vieții omenestii, risipiți, desfigurați, striviți sub calciul nefastelor condiții de care am avut parte? Cu excepția închisorii, mi-a fost sortit a cunoaște din belșug toate modalitățile de umilire, marginalizare, prigoană, izolare pe care le utiliza regimul totalitar împotriva unui intelectual "rău văzut" și pe care - depășind chiar prognozele noastre cele mai sumbre - regimul posttotalitar le reia prea adesea, sub forma unor variațiuni pe aceeași temă. Ce premiu ar mai putea contrabalansa, consola, drege cît de cît viața mea de exilat intern, aș îndrăzni să spun reprezentativ, așa cum a fost, așa cum este? Oare ceea ce vine prea tirziu, vine cu adevărat?

UN PREMIU reprezintă un soi de idealizare a celui cărui i se acordă, o scoalere a sa din context pentru a fi țintuit ca o imagine exemplară. Teoretic, premianții - măcar cei pe un plan mai amplu, național - constituie o elită careia s-ar cuveni a i se acorda o atenție care să reflecte în cît mai mare măsură conștiința și respectul de sine ale unei societăți lucide, a conducerii sale prezumptiv responsabile. Pînă și sovieticii - cer iertare pentru acest blasfemic termen de comparație! - își cinsteau scriitorii, artiștii, savanții, e adevărat că, în zdrobitoarea majoritate a cazurilor, în schimbul unei adeziuni ideologice, într-o manieră însă ce proba, fie și într-o zonă distorsionată, alienată, nevoia proprie oricărei civilizații de a-și recunoaște și susține structura intelectuală. Or ce se petrece în proaspăta noastră, atît de prosperă pentru unii, democrație? Reflectoarele vicelan orientate ale făcătorilor de mass-media, ca și răsplata materială consistentă îi ocolește pe creatori, pe indivizii trudei spiritului și a minții, îndreptîndu-se spre cu totul alte categorii, într-o bizară armonizare cu ceea ce semnifica, sub regimul totalitar, ofensiva împotriva culturii. Cîntareții de manele, clovnii micului ecran, fotbalisții, spre a nu mai vorbi despre politicienii extrași, aidoma unor numere cîștigătoare, din urma neantului, sau despre "miliardarii de carton" (inexplicabilă sintagmă, deoarece noi, nevoiașii, am putea fi numiți "de carton", cu mult mai multă justificare!), sînt "oamenii zilei", celebrațiile mediatisate și răsplătite princiar, dacă nu chiar regește. Cutezam a crede că, pe calea aceasta abia puțin cotită, subcultura care era o miză explicabilă a sistemului comunist, o anexă firească a resentimentelor luptei de clasă, apare promo-

vată, la ora actuală, în virtutea acelorăși pirghii primitive ale "omului nou" care nu suportă lumina spiritului. Economia noastră "de tranziție", il bruschează pe scriitor, îl împinge frecvent și mai la margine decît își permisese autoritățile epocii de pînă la 1989, îl închid în ghetoul lipsei de interes, al disprețului, al sărăciei. Nu cred că n-avea dreptate pana pamfletară a lui Léon Bloy, caracterizînd sărăcia drept "o impietate, un blestem atroce a cărui oroare nu e posibil s-o exprimi și care face să dea înapoi deodată stelele și dicționarul"! Mă întreb - și-mi întreb confrății: lasînd la o parte rarissimele excepții cunoscute, au fost oare, de la război încoace, așa de săraci oamenii scrisului literar de la noi cum sînt în prezent? Această mizerie proliferantă să fie prețul libertății pe care tinerii - conștientizați și stimulați de intelectualitatea anticomunistă - au plătit-o cu sînge? Aceasta este era adevărului și a justiției pe care noi, scriitorii care n-am acceptat jugul totalitar, am plătit-o cu privațiuni, cu ofense, cu suferințe nenumerate ce, în cazul multora, ne-au acoperit în cea mai mare parte, dacă nu în întregime, traiectul vieții? Un vedetism de rău augur, trivial și îmbuibat, ocupă prim-planul, atenției publice, asociînd eclipsa bunului-simț cu îmbogățirea galopantă, desconsiderarea valorilor culturii cu ilicitul. Unde poate duce această grava perturbare a criteriilor existenței obștești, această dezordine axiologică, decît la subrezirea ființei umane, la degenerare și haos? Oare pentru că dorim a figura în "lumea întîi", europeană, e obligatoriu să facem un stagiul cît mai îndelungat și mai convingător în "lumea a treia", asumîndu-ne toate neajunsurile, viciile și turpitudinile ei? O singură lovitură de picior a unui fotbalist e plătită mai bine decît ani de muncă intensă ai unui scriitor sau artist autentic. E oare normal? Și pentru a nu ocoli mica realitate particulară care ilustrează o atare apreciere generalizatoare a unei dureroase realități, să menționez că Premiul "pentru *opera omnia*" - nu contează că l-a primit subsemnatul sau altcineva - răspunde, în plan pecuniar, sumei de cincisprezece milioane de lei. Raportat la standardul de viață pe care l-am atins odinioară - cer din nou scuze pentru comparația "scandaloasă"! - nu reprezintă mai mult decît salariul pe care-l primeam lunar ca redactor al unui periodic cultural din provincie. La atît se cade a fi evaluată o "operă întreagă", o viață întreagă?

Nădăduiesc că nu-mi va fi luată în nume de rău notificarea umbrei care însoțește, pentru mine, Premiul "pentru *opera omnia*", o umbră batînd în două nuanțe, una de tristețe, alta de indiferență.

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

100 000 lei

RALF DAHRENDORF
După 1989
Morală, revoluție și societate civilă

În seria **Societatea civilă**
RALF DAHRENDORF
După 1989
Morală, revoluție și societate civilă

79 000 lei

ECOLOGIA
stărilor sufletești
Ros & Jeremy Holmes

În seria **Humanitas Practic**
ROS & JEREMY HOLMES
Ecologia stărilor sufletești
Ghidul bunei dispoziții

Comandați aceste cărți și alte aparții Humanitas
— cu 10% reducere / titlu și taxe postale gratuite —
serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ:
Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București;
tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

Nicolaus, cu „c” românesc

„JE EST UN
AUTRE”

de
Ioana
Pârvulescu

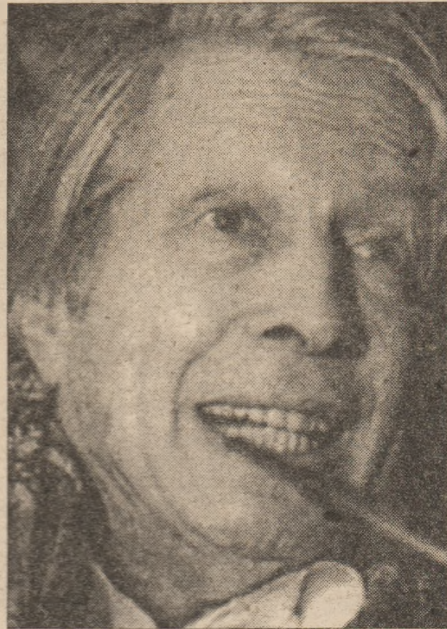

„...A MINTIREA se poartă ca o prostituată, se lasă cumpărată, nu te poți bizui pe ea și n-are memorie”. Aceasta este fraza-cheie dintr-un cuvânt înainte pe care Nicolaus Sombart, sociolog și prozator, îl scrie la cartea sa de memorii, *Tinerete la Berlin* (Univers, 1999, trad. Magdalena Marculescu, prefață de Rodica Binder). Este, cred, și cel mai important lucru care desparte memoriile de jurnal: memoriile n-au memorie, dar o pot redobîndi. Pe paradoxul distincției amintiri / memorie se sprijină delicat toată cartea lui Sombart, scrisă la începutul anilor 80, la Wissenschaftskolleg zu Berlin, din Wallotstrasse 19, cartierul Grunewald. Aproape patru decenii îl despărteau în acel moment pe autor (născut în 1923, în Berlin) de tinerețea petrecută în exact aceleași locuri: un liniștit *quartier résidentiel* construit în epoca de strălucire a Germaniei wilhelmine. Străzile, casele, aerul erau așadar pentru el încărcate de amintiri și, totuși, fără memorie. Ca să prindă în capcana amintirilor și memoria, Sombart își concepe cartea ca pe un joc sau ca pe o vrajă: o simplă relatare „la gura sobei”, fără intrigă, fără un plan vizibil, fără început și fără sfârșit. Jocul este în beneficiul cititorului, căruia nu i se oferă teze, inculpări sau disculpări – perioada decupată este una dintre cele mai triste pentru Germania: 1933-1943 - ci fragmente de viață. Puse cap la cap, acestea dau un sens mai adînc trecutului. Ce se afla în acest trecut și cum arată adolescentul Nicolaus Sombart?

Intotdeauna mi s-a părut minunat să am o mamă româncă. Era ceva special, exotic, care mă deosebea de toți ceilalți, de colegii de clasă, de băieții de lângă Diana See, dar mai ales de familia mea germană, în care găseam reprezentarea germanității în toate variantele caracteristice: cea prusacă din Berlin și Potsdam, cea funcționăresc-militară, cea protestantă în două variante, liberal-burgheză și provincial-pietistă și, în sfârșit, cea academic-profesorală. (...) Cu toate acestea eu m-am simțit mereu neamț get-beget. Dar elementul românesc era în mine.

ESTE incredibil cât de mult seamănă Nicolaus (băiatul profesorului universitar Werner Sombart, economist și sociolog) cu personajele lui Thomas Mann, cu adolescenții din cărțile lui și chiar cu scriitorul însuși provenit, cum se știe, dintr-o veche familie hanseatică pe linie paternă și dintr-o mamă „exotică”. Nicolaus pare, de pildă, fratele lui Tonio Kröger, cu nordul și sudul coexistînd în genele sale. Nordul reprezintă în cazul său Germania, Berlinul, tatăl, rigoarea burgheză, mediul academic, severitatea, răceala, uscatul, în timp ce sudul reprezintă România, moșia edenică de lângă București, rama, desfătările unei familii aristocrate în care existau nu puțini miniștri, mediul boem, toleranța, căldura, marea. Nordul este pecetea numelui de familie, Sombart (ca și Kröger), sudul este ascuns în rezonanța prenumelui Nicolaus (ca și Tonio). Pentru un german litera „c” din Nicolaus este stranie, exotică ea însăși, deoarece îl înlocuiește pe cunoscutul „k”. Acest „c”,

recunoaștere a ascendenței materne (bunicul român se numea Niculai Leon) a fost adoptat de Sombart special, abia după război, ca semn distinctiv al dublei sale apartenențe. Era o împrietenire a lui Nikolaus cu Nicolae.

Dar asemănările cu personajele thomasmanniene nu se opresc aici: elevul Sombart este înclinat mai mult spre partea umanistă decît spre cea științifică, adică spre literatură și desen, artiștii îl atrag mai ușor decît savanții, cu tatăl comunica mai greu decît cu mama. Ca să intre la tatăl său bate la ușă, după cum bate și tatăl său, ca să i se permită intrarea la băiat în camera. La mamă accesul este imediat. Prietenii, deși nu-i creează complexe, ca lui Tonio, sînt totuși admirați imediat, deplin și fără rezerve. Prin prieteni se inițiază. Și el are mereu cîte un Hans Hansen și cîte o Inge prin preajmă, și el ia ore de dans în care se îndrăgostește, iar mai tîrziu, Lisaveta Ivanovna a lui se numește Juanita. Cu Juanita poartă discuțiile cele mai deschise, ea îl ascultă și îl înțelege. Portretul pe care i-l face îl ajută să înțeleagă femininul: „Poseda darul de a cuceri bărbații, creînd o atmosferă în care ei se puteau simți deplin relaxați. Ea rămînea mereu în penumbră. Cuvintele ei te atingeau ca niște dezmiardări, tăcerea ei era un balsam, întrebările ei precaute erau sărutări mîntuitoare. Cochetăria ei, îmbufnările, nu aveau scopul să o pună pe ea în prim plan, ci erau un mijloc de a provoca tandrețea pe care celălalt s-ar fi codit să i-o arate”. Mai mult, tînarul care recunoaște că e căutat, curtat de bărbați, ca alt personaj thomasmannian, Tazio, ridică, datorită prieteniei cu Juanita, un neașteptat de generos imn femeilor: „Putere pot da numai femeile. Numai acela căruia ele îi dau vrăja lor poate fi într-adevăr puternic, eroul”.

Capitolul *Zina Morgana* este dedicat inițierilor erotice. Nicolaus Sombart scrie fără rețineri sau ascunzișuri despre primele lui revelații erotice, în care femininul este concurat subteran de masculin, dar aici, mai mult decît oriunde în carte, simți că este într-adevăr vorba de o relatare, făcută în fața unui public și al cărei cadru nu poate fi decît un salon rafinat. Sombart vorbește despre dragoste și sexualitate cu eleganța unui om de lume, a celui care cunoaște arta sugerării, mai periculoasă chiar decît vorbirea pe șleau. Cea mai tulburătoare poveste de dragoste o trăiește cu Rahel, o pasiune în-

treruptă de război. Fiind evreică, fata trebuie să plece din Berlin, iar regăsirea la Paris, după ani, îi arată cât a greșit estetizînd în tinerețe durerea ei, fără s-o înțeleagă și fără să știe s-o consoleze. Urmează o scenă de seducție gratuită, în care evreică, goală, îl provoacă pe bărbatul german, deci dușman, doar pentru a-l umili, fără să i se dăruiască. Deși veridică, chiar crudă, scena este contaminată de aceeași estetizare: pare, pentru cititorul român, o pagină din Mateiu Caragiale, iar Rahel devine o fatală Rașelica Nachmanson.

Cu sau fără știința copilului, sudul este mult mai vizibil în prima parte a vieții lui. Ispita cea mare e, pentru el, arhitectura, ațit sursa cît și scopul acestei vocații fiind în zona maternă. O amintire de la șase ani, cu mama, careia îi desenează planul unei case, locul camerelor, și nu banala casă cu acoperiș țuguiat din schițele copiilor, cristalizează dorința lui Nicolaus de a construi cîndva „în afara Germaniei, într-altă țară, în patria mamei, în România”. Dar istoria îi schimbă complet planurile. Se înscrie, după 1945, cînd e eliberat dintr-un lagăr de prizonieri de război, la Facultatea de Teologie, apoi trece la sociologie (sociologia culturii). Ia, după cum spune, o decizie cumplit de nemțească („eine furchtbar deutsche Entscheidung”) uitîndu-și extravagantul vis românesc. Spiritul familiei tatălui îi calauzește de acum viața. Nordul învinge.

Cu toate acestea, pentru adolescentul Nicolaus polaritatea mamă-tată nu este una ireconciliabilă, ostilă, ci dimpotrivă. Se simte modelat deopotrivă dinspre biblioteca tatălui și dinspre salonul mamei. Biblioteca și salonul sînt principiile lui formatoare.

Mai bine aș recunoaște-o: n-am scăpat niciodată de obsesia cărților. În ierarhia plăcerilor, care este scara secretă după care se orientează perceperea fericirii de către fiecare și care diferă de la om la om, se află pe cel mai înalt loc, în ceea ce mă privește, compania intimă a unei cărți. (...) O singură trăire îi poate face concurență. Se știe la ce mă refer.

CUPLUL mamă-tată, Werner și Corina este unul mai puțin obișnuit. Corina este a doua soție a profesorului Sombart, cu mult mai tînară decît el și provenind dintr-o veche familie boierească română. În fond biblioteca și salonul nu sînt separate, în anii „de ucenicie” ai lui Nicolaus Sombart, mama și tatăl sînt prezențe comune în aceste spații. Mai mult, salonul mamei este dedicat, într-un sens, bibliotecii tatălui: „tata îi era recunoscător [mamei n.m.] că putuse scăpa de îmbîcseala atmosferei germano-academice în care se aflase înainte de a o întîlni. Ea a știut ce să facă pentru a-i înălța faima internațională de om de știință, într-o sferă de reprezentare cosmopolită”. Invitații mamei, participanții la dineuri, erau acceptați sau respinși de ambii părinți, locul acestora la masă (se respectau regulile de la ambasadă) era stabilit după discuții comune. Cărțile aparțin, desigur, bibliotecii tatălui, dar, pentru Nicolaus, și aici se strecoară mama: modul lui favorit de a citi o reprezintă pe ea. Este vorba de falia dintre cititul așezat la birou, cu creionul în mîna, singurul

conceput de tată și cititul întins pe divan, obiect de mobilier care aparține imperiului mamei. Este singurul lucru în privința căruia tatăl nu admite discuții. Nicolaus nu va putea citi întîiș pe divan decît după moartea lui.

Istoria reușește să se strecoare și în bibliotecă și în salon, sau să intre uneori în bibliotecă prin ușa salonului. Invitații care iau parte la celebrul salon berlinez al Corinei Sombart, în cea mai bună tradiție a saloanelor de secol XIX de la noi, dominate de cîte o femeie, au fost de cîteva ori sau au devenit mai tîrziu adepți ai lui Hitler. Acești inși sînt destul de rapid eliminați, drept corpuri străine, de către o societate tolerantă, mondenă, unde ultimii dandy autentici se simt în largul lor, unde boema berlineză e colorată cu cîteva figuri exotice: români, „ruși de treabă”, gruzini. Uneori însă, cînd invitații își ascund cu dibacie opțiunile politice, abia cîte o carte pro-nazistă îi da de gol și face gol în jurul lor.

Dintre nenumăratele figuri pitorești evocate în aceste pagini memorialistice, oameni cu personalitate care, fiecare în felul lui, îl fac pe băiat să mai înțeleagă ceva din viața și din artă, cel mai interesant pentru cititorul român este cu siguranță Sergiu Celibidache, Cili, cum i se spunea în familia Sombart. Se află aici în virtutea obiceiului, tot de secol XIX, ca oamenii înstăriți să-i ocrotească și să-i gazduiască pe artiștii talentați. De la costumația foarte originală, în stil „Zazou” a lui Cili și pînă la teoriile lui asupra metempsihozei, (avea un guru pe care-l considera reîncarnarea lui Kant, pe Werner Sombart îl socotea reîncarnarea lui Goethe, iar pe Nicolaus pe cea a lui Eckermann), de la ritualul plimbărilor tăcute de dimineață, cu reglarea respirației în ritmul mersului, pînă la comandarea proiectului unei case „proteice” (în care cînd sa locuiască, cînd sa dea concerte), totul e misterios și atrăgător la fînarul dirijor. Faptul că stîrnise interesul lui Furtwängler confirmă creditul care i se acordase. Sombart consemnează și marea mîhnire a lui Celibidache, pe care melomanii o știu ațit de bine, de după retragerea lui Furtwängler.

Celibidache a rămas, dacă nu *de iure*, atunci *de facto*, dirijorul oficial al Filarmonicii din Berlin. Această funcție a păstrat-o pînă după război, pînă în anii 50. Apoi, spre marea sa durere, pe acest post a fost numit Herbert von Karajan. Gestul, considerat o trădare, l-a mîhnit profund.

CARTEA lui Sombart este dovada că un tînar german (fie el și cu mamă româncă) se putea forma frumos în anii cei mai urîți ai Germaniei interbelice, fără să se lase nici un pic contaminat de nazism. Este și un semn de întrebare neliniștitor aici: cît de des s-a întîmplat asta? Ea reprezintă, în același timp, un soi de rămas-bun nostalgic și elegant, adresat unei lumi de splendoare și decadență, astăzi în cioburi. Estet, dandy, artist în tinerețe, Nicolaus Sombart rămîne cîte ceva din toate astea și atunci cînd scrie. Proza lui are gust și ținută, așa cum, fără îndoială, le are și omul.

P.S. Pentru cititorii *României literare*, voi încerca, pe urmele Rodicăi Binder, să obțin cît mai curînd un interviu de la Dl Nicolaus Sombart.

Miron KIROPOL

Pe acolo coboară cu piciorul ce tremură
Acea altădată androgină universului și mie.

***
Întunecat e chi pu-n orice joc.
Nimic în fata mea decât latentă
De morți jucând mereu indiferența
Fulgerului ce-aruncă pomii-n foc?
La ce servesc rădăcini, frunze-aieve?
Să-mi sugă sângele chemat de seve
Într-un coșmar ce m-ar vrea al său vis,
Înflorirea în bucuria în doliu
Nici când fiind. Iubite nedescris,
Fecioare vin spre harpa mea nocturnă.
Cenușa-mi cântă din sabia sub lintoliu,
Din lacrima-mi cea zăvorâtă-n urnă.
Prea bine vreau să-l las pe Dumnezeu
Moștenitor pe trecerea-mi de sferă.
Iubire tu rămâi tot pasul meu
Mărturisind de biata mea himeră.

***
Ce reverii pot oare să-mi înșire
Cum și de ce, nașterea-mi, tulburare?
Minciuna e în negru-i scop un Sire
Ducându-ne de nas la bal oricare.
Iubito, vezi, umbra ieșind din sorti,
La orice dat ce din pierderi secrete
Spre casa-ți bântuită doar de nopți
Împinge forme-amare ca schelete.
Veniți voi toți, purtați de mângâiere,
Smulgeți-mi de la glezne-așa ghiulele.
Ce inima voioasă-n ea mai cere?
Cu lapte unsă, androgina piele.
Ieșind din fluvii patru-n paradis,
"Să ne unească viața dar și moartea",
Așa ne spune tinând soarta Cartei,
La unic trup suntem cuvântul scris.
Îți amintești versul de sfânt poet,
Cum el vorbea ca muribund de vârste?
Ne sunt mulaj mormintele vetuste
Alăptând trista inimă încet.
Ascultă, Doamne, plângerea-mi în veacuri,
Trăiesc în cerc de negăsite leacuri.
Singurătatea-i șarpe către mină.
Ajută-mi plânsul, rău în vis mă schimbă,
Îngerul să-l găsesc n-am altă limbă,
Acea doar ce bâlbâind revine.

***
Ascultă, Doamne, zi tristă ce port,
În carne e gisant, sufletul mort.
Spre neagra-mi viață de mă-ntorc, trecută,
Văd plângând chei de tănuite porți,
Am venit lumii să joc prost ce sorti?
Acea conținând blestemat foc?
M-ai făcut fără înger în escortă?
Ah! umbră stau fără metamorfoză
De milă, iar limba-ți pe aortă
Un cânt ca la ureche nu mi-a spus,
Căci am pierdut Cuvânt și Apoteoză,
Bând din prăpăstii soarele apus.
Ce văd venind chiar din copilărie,
Când scriu, vorbesc, mor visului ființă?
Nu-i nici o diademă pe stihie?
Un domestic nisi p mi-e locuință?

***
Să nu aud nici foșnirea cărnii,
Nici carnea-n sine când dă aroma
Amestecată cu ploaia serii
În care trăiesc fantomatiche stări ale acestei lacrimi.

***
Când vine altă zi pe umeri tristi
Și văd că nordul brate iar întinde
Către privirea-mi de săgeți străpunsă,
Atunci vorbesc: Tu, vis din Verb, rezisti
Durerii-n balta rănilor din minte.
Împreună închisi suntem în arbore,
Spiriți și carne trăind pacea de marmuri.
În pânza grea de rădăcini sunt prins
Și mii de îngerii în mii de îngerii se silesc
Să-mi devină cîrpi pit de scoartă.
Putemice rădăcimile-n mine,
Se arată ulmul din pădurea vrăjită,
Să-mi culc mâna pe trunchiul său
Ce știe vindeca.
Cerule îmi pune fata cui pe pieptul
Ca un pământ între oceane?
Clopotul bate peste vârfurile caselor
Părăsite și poate cineva calcă
Și mai îndurerat decât mine
În nevăzut și scormonește pragurile.
Ca podoabe simt că frigul urcă în gesturi.
Atât îi mai rămâne condamnatului.
Vreau ca îmbrățișarea să umple centru și margine,
Să-i aud furtuna și pacea răscolindu-se una într-alta,
Căci aparițiile în veșii vecilor le înconjoară
Cu atingerea aripei.
Ah, fulgerul a străbătut prin os!
Retine-l în simțurile mele ca unui albatros
Cenușa care i-e suspin.

***
Îmi clăntănesc dinții înaintea ferestrei,
Mi-e frig deși vara domină
Fructe și frunze, iar jocurile adeptilor
Cu spaima cuvântului ajung la coacere.
Te salut, hiacint beat
De ceea ce mă încântă și mă pierde.
Pentru aceasta înconjoari inelarul viitoarei
Sotii ce suge din sânul invizibil.
Căci de printre prunci
Așteaptă să mă clatin către libertatea ei
De epitaif și rugăciune.
Îi aduc mandarina
Și nu știu de ce îngeret.
Am băut din paharul pe care preotul mi-l întindea.
Acum noaptea mă castrează de amintiri,
Chiar de acelea de bucurie
Prin care trupul m-a întunecat.

***
Putrede zile vin parcă sub voal
Și-mi scormonesc eter și os până la măduvă.
Se-aude cineva cu dragostea rece.
Îi voi fi pradă și mă va petrece
Prin gâtlejul a mii de dureri
În dunul gemând ca în demență.
Se zbate și asudă zidirea cu mine.
Mi-e frică de orice convalență,
Deci, tremură, lumină, dându-mi aureolele,
Rănilor trecutului către cele viitoare.
Voi ști că nu au fost din întâmplare,
Ci pentru ca frumusețea să mă ardă
Ca adept al vrăjii, aceea
De a purta în mâini caliciul
Până la cei pierduți în suplicii.

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumar

Adio, Robinson Crusoe (2)

DIMINEAȚA desfăceam pe peron toate ben-
zile, desfăceam pe peron toate benzile de
telegraf și făceam pe ele, cu creionul chimic mu-
iat în gură, linii și puncte. Apoi le strîngeam la
loc și mă duceam în dosul magaziei de cereale ca
să scobesc zidul între cărămizi c-un cuțit vechi și
tocit de bucătărie. Acolo am întâlnit-o pe Ada. De
la început mi-a spus că Robinson Crusoe i-a dat
voie și ei. Am furat imediat nasturii aurii de la
uniforma lui taică-meu, nasturii aceia ce au pe
dîșii o roată cu ari pioare de vultur, la care ținea
atît de mult încît își cususe două rînduri: unul
pentru cheutori, celălalt pentru plăcere. Doar nu
putea să se supere. Știa că-i vom da, fiindcă ne
lasă pe insulă, lui Robinson Crusoe.

(Va urma)

***
În moartă zi mereu culoarea-mi taie
Cu petulanța-i de lacrimi majore
Limba, și-n vis advers o cucuivaie
Horcăie peste elixir de ore.
Mă auziți, oameni din alte ere?
Aproapele-mi rămâi, singurătate!
Fără puteri e corpul, doar mistere.
Vrăjiri de turle vin să mi se-arate.
Rima-mi va ști să-mbrace precum nacrul
Vederea frumuseții când tresare
Din carne sub veșmânt purtându-i Sacrul.
Auru-și arde solzii dragi în soare.
Și dacă vînt din nord izbește-n rug,
Dublu frumos în scrum eu am să fug.

***
Prin foc răsări orizontul, preaplinul,
Și dii toate părțile zăvorii carnea cu focul.
Ce îmbăiere a spiritelor în flăcări!
Iată pe marginea exploziei soarelui
Danseză primii oameni goi ca ambra
Ce se topește pentru a da sângele.
Cele trei focuri ale înțelepciunii se formară
Pe giuvaerul corpului pe care l-am primit pentru
Ca el să-mi împlinească pașii în drumul
Ce arde prin scânteiere bezna.
La gleznelor mele zornăie mării luminători
Ai pământului neîntrezărit, insula cu nenumărate
grote
Unde-mi voi pune piciorul divin și jeraticul
Scui pat de vîntul din sud
Ce de la geneză m-a înghițit.

***
Oricine printre voi primi păzirea
Acestui zid cu patru porți de argint
Va fi purificat născându-și firea
În cuvânt prin așchia strălucind.

Începe liturghia-n elemente.
Aruncă-ți poftă cu nebunești bale
În urma falsei fericiri, fragmente
De doliu, și surâzi epavei tale.

Carnea în frumusețea ce-i risi pă
Cheamă mereu, evocă nemăsuri.
Perverse adoratii de o clipă
Cad în ruina uitatelor naturi.
Așa inima sare goală-n certe
Arome ce aromelor se pierde.

**CRONICA
EDIȚIILOR**de
Z. Ornea

Școala sociologică de la București

SE ȘTIA că D. Gusti a petrecut zece ani în Germania pentru studii (facultate și doctorat), înainte de primul război mondial, în care vreme devenise un apropiat al lui Caragiale (despre care a și scris relevabile amintiri) și Zarifopol. Apropiatii săi (printre ei, desigur, Henri H. Stahl) povesteau că Gusti a contractat, în această îndelungată perioadă de studii, o astenie rebelă și cronică, care, de fapt, îi interzicea să scrie. (De aceea n-a apărut niciodată acel tratat de sociologie pe care profesorul îl anunța, în anii treizeci, ca o apariție iminentă). Dar în îndelungatul sau stagiul de studii, acumulasese atâtea cărți încât era un efectiv erudit în materie, putând alcătui, la cerere, unui student, pentru o lucrare cu orice temă sociologică, o bibliografie completă și chiar la zi. Ajuns profesor de sociologie la Iași, a fost surprins de dezlegările finalmente ale războiului. Și cum avea în el demoul organizării structurilor intelectuale, aici încă, în capitala Moldovei, pune temeliele Asociației pentru Știință și Reformă Socială cu scopul, evident, de a pregăti publicul intelectual pentru reformele ce stateau să vină. Mutat între timp la București, da viața societății de el create la Iași, organizând cicluri de prelegeri, cu o foarte bună reprezentare, despre doctrinele partidelor politice (se știe că, după război, harta vieții politice se modifica esențial, apărând noi formațiuni politice) și un altul despre Constituția României, știindu-se că noile realități socio-politice reclamau imperios proclamarea unei noi Constituții. Noutatea era că nu s-a mulțumit să publice acest vast material numai în revista de el întemeiată încă în 1919 *Arhiva pentru Științe și Reformă Socială*, repede devenită foarte citită și înnoitoare prin substanță, ci îl publică în volume de sine stătătoare, fiecare pentru ciclul de prelegeri respective. Au mai fost și alte cicluri de conferințe (politică externă, politica culturii) toate fiind culese în câte un volum special. Era ceva cu totul nou în România. Dar, între timp, Asociația fondată încă în 1913 devine Institutul Social Român care a funcționat, la început, foarte modest, în trei încăperi de la etajul trei al Academiei Comerciale din București. Și a rămas acolo pînă la desființare, deși profesorul Gusti conferise Institutului forme articulate, desfășurându-se nu cercetări ci discuții mereu tot mai fructuoase. Mircea Vulcănescu afirma că "începînd din anul 1930 Institutul Social Român intră într-o nouă fază, aceea de proliferare. Prin aceasta însă și misiunea lui se schimbă. Căci în loc de a mai fi un stimulent generator al unor ramuri de activitate

științifică socială, care de acum se dezvoltă autonom, Institutul Social este chemat să devină un centru de coordonare al tuturor acestor instituții de cercetare socială". Aceasta se va petrece după instalarea, pe tronul României, a regelui Carol al II-lea care a știut să-și apropie pînă la subordonare acel Institut Social Român. Dar se poate spune că și în anii douăzeci Institutul devenise un factor stimulator puternic, încît destule ministere simt nevoia să-și organizeze Centre de studii. Se apreciază, de către cunosătorii timpului, că pînă și acțiuni de importanță națională precum Recensămîntul general din 1930 s-a ivit și s-a organizat ca rezultat al dezbaterilor purtate la secția de demografie al Institutului Social Român.

Să nu uit să precizez că tot ceea ce am notat pînă aici și ceea ce voi spune mai departe are ca punct inițial cartea d-lui Zoltán Rostás, *O istorie orală a Școlii sociologice de la București*. Titlul provine din modalitatea de lucru a autorului. Acesta, în anii optzeci, a realizat interviuri, firește orale, dar înregistrate magnetic, cu toți corifeii Școlii sociologice (una, reprezentînd un foarte lung interviu cu Henri H. Stahl, *Monografia ca utopie*, a fost publicată anul trecut și am comentat-o în revista noastră). Din toate aceste interviuri, organizate tematic, a rezultat această carte care, cum spunem, își propune să reconstituie ceea ce a însemnat Școala sociologică a lui Gusti pentru sociologia românească și nu numai pentru că de rezultatele ei, de formele ei de investigație s-a auzit în lumea sociologică mondială, trezind mare interes în Europa și chiar în S.U.A., unii profesori venind la noi să o cunoască pe viu, participînd la cercetările de pe teren. La început a fost, desigur, Seminarul lui Gusti, foarte frecventat de lumea studentescă și chiar de profesori. În 1925, în vacanța de vară, după lungi dezbateri, s-a pomit pe teren pentru cercetarea monografică, la Goicea Mare, numai pentru zece zile. Lipsa încă sistemul și totul plutea în vag. Să precizez că prof. Gusti nu și-a ales întîmplător satul ca mediu ideal și necesar al cercetărilor sale monografice. El a ținut seama că 78,2% din populația țării locuiește la sate. Și, în consecință, acesta era mediul care trebuia cercetat monografic. De aceea, pînă la sfîrșit, s-a ocupat de monografierea satului pentru o mai bună și eficientă cunoaștere. Pînă și ampla investigație din 1940, inițiată de Anton Golopenția cam în răspăr cu metodologia lui Gusti (cadre, manifestări) și din care a rezultat, în 1941, impunătoarea carte *60 de sate românești*, avea în vedere tot realitatea apăsătoare, adesea tragică, a satului românesc. Revenind la Școala lui Gusti, după Goicea Mare, a urmat Rușețu și Nerej, tot încă neconcludent. Deabia, în anul următor, în satul Fundul Moldovei s-au făcut pași semnificativi privind definitivarea metodei de cercetare și a identității profesionale și sociale. Henri H. Stahl, interviuat, a declarat: "Fundul Moldovei înseamnă deci foloșirea pentru prima oară a sistemului echipelor lucrînd cu fișe și dosare comune. Echipele de atunci folosite au fost următoarele: cosmologică, biolo-

gica, istorică, psihologică, economică, juridică, de folclor literar și muzical, estetică, filologie, pentru studiul stînei, familiei, gospodăriei, a problemei femeii, de industrie casnică, de probleme culturale, politică, administrativă, criminalistică, pentru studiul războiului, al manifestărilor religioase și al cîrciumei". Apoi, în anii următori, aceste echipe organizate vor căpăta o clasare mai bună după cadre și manifestări, categoriile metodologice propuse și impuse de doctrina sociologică gustiană. Această "campanie" din 1928 într-un sat bucovinean va crea, cu timpul, obișnuința tehnicilor de lucru pentru cunoașterea, în adîncime, a satului românesc în interbelic. La încheierea ei, vestitul Mac Constantinescu a amenajat, în sălile seminarului, prima expoziție sociologică, de mare succes nu numai în inteligența bucureșteană, dar și în cadrul pavilionului românesc al expoziției de la Barcelona. Totodată, la Institutul Social Român a fost programată o sesiune științifică importantă, în care, proaspăt înființată, Asociația Monografiștilor s-a afirmat strălucit, deși ea n-a durat, ca timp de existență, decît un an de zile. Campaniile monografice următoare: Runcu (1930), Cîrnova (1931) Șanț (1935-1936) n-au adus noutăți teoretice sau metodologice. Totul sau aproape a fost clădit la Fundul Moldovei. Apoi, Gusti nu conducea direct și permanent campaniile (el fiind foarte ocupat cu funcțiuni publice înalte), dar nici nu împunerea un înlocuitor. Treptat, uzul i-a desemnat pe Stahl, Traian Herseni drept conducători de fapt ai cercetărilor monografice, iar pe Octavian Neamțu ca organizator. Seara, monografiștii se întîlneau în așa-numita "Sală luminată" (școala) unde dădeau seama de ceea ce au recoltat și primeau îndrumări. Cărțile lui Stahl *Tehnica monografiei sociologice* și a lui Herseni *Teoria monografiei sociologice* erau îndrumare teoretico-metodologice care au ajutat hotărîtor procesul de selectare și formare a monografiștilor, aleși din masa studenților de tot felul. Acolo, în timpul cercetărilor monografice, observase Stahl, se învăța, de fapt, în chip nemijlocit, ceea ce este sociologia.

Apoi lucrurile s-au complicat. În 1930 Gusti a preluat, însărcinat fiind de regele Carol al II-lea, conducerea Fundației Culturale Regale "Principele Carol" creată încă în 1922. Unii dintre monografiști (Herseni, M. Vulcănescu) au refuzat să-l urmeze în noua sa însărcinare. Dar alții (Stahl, Neamțu, Golopenția, Gh. Focșa) l-au urmat, fiind, la început, un corp străin în acel conclave de vechi directori de Cămine Culturale. Gusti a schimbat și fizionomia echipelor de monografiști confundată cu educația maselor cu ajutorul tinerilor intelectuali. S-a inițiat și, la București, o Universitate populară. Desigur, noua strategie a Fundației nu a însemnat abandonarea totală a monografiei. Dar au apărut, din fondurile regale, mai întîi *Curierul Echipelor studentești*, apoi, în 1936, revista *Sociologie românească* (revistă scrisă mai ales de tineri) și, tot în 1936, din aceleași fonduri regale, *Muzeul satului românesc* ca o anexă a unui viitor "centru de cercetări

Zoltán Rostás

**O istorie orală
a Școlii Sociologice de la București**

Editura Printech

Zoltán Rostás - *O istorie orală a Școlii sociologice de la București*. Editura Printech, 2001.

sociologice", care, finalmente, n-a mai luat ființă. Apoi a intervenit, în 1938, ceea ce a fost Serviciul Social (vechea idee a lui Gusti) care îi obliga pe studenți să presteze munca culturală la satele de trei-șase luni obligatorii, fără de care nu i se elibera diploma de absolvire a facultății. Aceasta era, de fapt, o inițiativă regală (propulsată de Gusti), cu școli de comandanți de echipă care conduceau, apoi, echipele de studenți pe teren în fiecare județ. Poate că această lege din 1938 prezenta o oarecare utilitate. Dar, fără îndoială, a viciat sensul Școlii de sociologie monografică. Dl Rostás are dreptate, relațiile dintre Gusti și rege erau unele de vasalitate dintre un monarh luminat și un mandarin luminat. Tot timpul, ce-i drept; de la începuturi, Gusti a năzuit spre sponsorizări oficiale, statale ale școlii sale sociologice. Acum, își găsisse sponsorul. Numai că acesta urmărea interesele sale. Să fim drepti, fondurile au creat posibilitatea reluării unor cercetări monografice mai vechi (Nerej, Drăguș), au fost antamate noi monografieri (Șanț, Clopotiva, Dimbovnic) și, pe lângă revista *Sociologia Românească*, Gusti a inițiat redactarea monumentalei *Enciclopedia României*, din care au apărut patru volume. Dar regele urmărea, totodată, prin legea Serviciului Social din 1938, să administreze o lovitură legionarilor. De fapt, regele a ieșit înfrînt din această înfruntare. Pentru că echipele regale au fost invadate de legionari. Iar, în cadrul Școlii monografice, s-au produs dizidențe legionare. Mai întîi cea a lui Traian Herseni, iar din 1937 grupul (Ion Ionică, D. Amzăr, Samarineanu) care au fondat revista legionară *Rînduiala*. Iar Stahl a descris, în interviul acordat d-lui Rostás procesul tulburător al convertirii grupării "Criterion" la mișcarea legionară. În 1940, înfrînt, regele Carol al II-lea a desființat Serviciul Social. E adevărat că Legiunea nu a adoptat o poziție oficială contrară Școlii sociologice conduse de Gusti, mai ales că i-a adus destule cadre de vază. Dar, în timpul guvernării legionare (statul național legionar), profesorul a avut parte de multe neplăceri. Fi-rește că Ion Antonescu nu a sprijinit școala monografică și, după război, deși Gusti a imaginat proiecte mari de continuare a Școlii sale și fusese invitat în SUA, comuniștii l-au prigonit. A fost ultimul președinte al Academiei Române de după război. Dar, la reînființarea Academiei, în 1948, nu s-a mai regăsit printre membrii săi și, apoi, dat afară din casa (pierzîndu-și și imensa bibliotecă), a trăit din mila foștilor săi studenți, o vreme în casa fostului său student Marinescu, director al Liceului Matei Basarab. Deabia, după moarte, văduva sa a primit o pensie de merit. Dar din Școala sa monografică rămăsese nu numai o amintire, ci și un tezaur care a rodit.

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

Informații exhaustive pentru toate domeniile cunoașterii umane în
NOUA ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA
32 de volume, sursa dumneavoastră de referință pentru secolul XXI.
Tel./fax: 210.89.08; 210.89.28;
212.35.61; 211.89.57
e-mail: prior@dial.kappa.ro
http://www.prior-books.ro

ÎN ARTICOLUL *Criticul debutanților* publicat în "Contemporanul" anilor '50, G. Calinescu afirma categoric necesitatea dublei masuri în ceea ce privește articolul critic adresat începătorului sau publicistului consacrat: "Cu dalta și ciocanul cu care cioplești granitul, nu spargi safirul". Și, mai spre final, o apreciere demna de reținut: "Un adevărat critic al tinerilor e acela care are candoarea lor". Se întâmplă ca acum, în octombrie, să se imprime pe același sigiliu jubiliar trei nume ale unor literați pe care îi apropie, în etemitate, "candoarea" de a fi așteptat, de a fi descoperit spre a-i consacra pe nu puțini "debutanți" ai vremii lor. Speranța că unul dintre ei ar putea fi "marele necunoscut" bătătoareste calea răbdării și temperază tonul caritativ al elogiilor, acoperind moralmente în cei trei: E. Lovinescu - 120 de ani de la naștere, Perpessicius - 110 ani și M.R. Parascchivescu - 90, acel altruism impresibil care le-a consolidat prestigiul și legenda. Despre E. Lovinescu, amfitrionul din str. Câmpineanu, se știe că la maturitate devine prizonierul benevol al propriei bibliotecii. Aici, în mai toate după-amiezele, dar mai cu seamă duminica, după ora 5, intra cunoscuți și necunoscuți, cu singura obligație de a-și motiva vizita printr-un (r)aport literar. În așteptarea mult rîvnitului certificat de talent, nume importante ale generației interbelice dar și veleitari de toată speța se perindă, timp de două decenii, prin fața acestui "bărbat voluminos, cu părul alb și fața laptoasă ca a unui copil".

Nici lui Perpessicius, critic al carui pseudonim mulți îl vor fi silabisit cu greutate, nu îi lipsește "candoarea" descoperitorilor. Evocat de Tudor Vianu într-un portret de tinerețe, Dumitru Panaitescu-Perpessicius apare, ca și E. Lovinescu la începuturi, un fidel al bibliotecii Academiei, "în scaunul care îl primea ca pe unul din cititorii cei mai punctuali". În răstimpuri, ochii i se ridicau din groasele tomuri "pentru a privi copacii înfloriți în curtea învecinată." Delicatețea sufletească sugerată aici va deveni efigia unei persoane cu caracter "generos" care, după mai bine de jumătate de secol de "magistratură critică", marturisea într-o *Confesiune la 75 de ani* că un cronicar "are nu numai obligația, dar și satisfacția" de a studia toate detaliile unei opere pentru a putea, după ce îi va fi urmarit evoluția, să se împartășească din bucuria creatorului ei. Traseul spiritual al latinistului Panaitescu - despre care T. Vianu crede că și-ar fi ales pseudonimul dintr-un derivat și un compus al verbului *patior* = sufar - nu ocolește nici acrimia

cronicarului literar, nici aplecarea răbdătoare pînă la sacrificiu peste manuscrisele eminesciene. Ce se cunoaște mai puțin este efortul său de a transforma Radioul într-o școală de cultivare a gustului literar. Contribuțiile radiofonice sînt valoroase și de durată (ultima oară glasul său înregistrat pe bandă magnetică a putut fi auzit pe 12 februarie 1971, cu o lună înainte de moarte, reproducînd fragmente dintr-o conferință dedicată lui Eminescu). Dar nu numai scriitorii consacrați își găsesc locul în aceste emisiuni Radio, ci și debutanții, aflați în ingrata ipostază a promisiunii. Iata o mostră de umor sarcastic prin care Eugen Ionescu - tînăr și refractar cu asupra de măsură - sugerează în celebrul *NU "itinerariul"* unui posibil "viitor literat" al anilor '30: "Debutantul va răbda bruftuluielile lui Petru Comanescu, înțepăturile lui Mihail Polihroniade, tiradele lui Joan-Victor Vojen, vorbirea groasă a fratelui lui Tudor Vianu și se va adăposti sub aripa de cloșcă a lui Mircea Vulcanescu". Mai tîrziu, după ce i se va tipări primul volum, "va fi discutat și neapreciat de d. Șerban Cioculescu; d. G. Calinescu va face în jurul cărții niște piruete; d. Pompiliu Cosntantinescu se va strădui să scrie cam ce a înțeles din primii doi; d. Petru Comanescu îi va face un loc în cartea sa despre *Tînăra generație*; d. Perpessicius îl va lauda fără restricție și-l va populariza la Radio; d. E. Lovinescu va suride, dar nu se va ști. D. Camil Petrescu va fi gelos, dar nu o va scrie". Dincolo de comedia bufa a consacării și în spatele schițelor de portret caricat ale savuroasei evocări se întrezărește, totuși, preocuparea reală a criticilor de a descoperi scintila talentului în cremenea inertă. Același cult pentru tinerii înzestrați îl manifestă și M.R. Parascchivescu, prin anii '60. Puțini scriitori au reușit să coaguleze adulația quasi unanimă a generației tinere și să se dăruiască, la rîndu-le, total. M.P. Parascchivescu și-a împlinit "programul" din *Balada paguboșilor* inclusă - după cum prea puțin se știe - în finalul piesei lui de teatru *Asta-i ciudat!...*: "Ei sînt cei care dau, care fac, care trag, care-ndură, care nu traiesc/decît ca să dăruie, ca să se dăruie."

În prefața de la *Ultimele* (1971), sub un titlu graitor: *Ora despărțirii de un prieten*, Marin Preda notează: "După Eugen Lovinescu, nimeni n-a iubit mai mult la noi profesiunea de scriitor și nimeni n-a luptat mai mult să-i păstreze întreaga noblete ca Miron Radu Parascchivescu". Aferim!... cu o completare ce nu se dorește a fi neapărat una de circumstanță: Perpessicius.

Gabriela Ursachi

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

"SECÂND"

ÎNTRE englezismele recente de largă circulație se numără și sintagma *second hand*, folosită în genere ca determinant invariabil al unui substantiv, pentru a desemna o marfă revîndută, reutilizabilă, în opoziție cu cea nouă ("un televizor color *second-hand*" - "Evenimentul zilei" (EZ 658, 1994, 4); "încălțăminte de sezon *second hand*" - "România liberă" (RL 2073, 1997, 16)). Frecventă în anunțurile de mică publicitate, dar intrată deja și în conversația cotidiană, formula e concurată de echivalentul românesc "(la) mîna a doua": "utilaje de carmanagerie și abator *la mîna a doua*" (RL 2073, 1997, 16)). Presupunerea pe care o face Adriana Stoichițoiu (în *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, București, All, 1921) - că e vorba de un uz eufemistic al englezismului - e perfect îndreptățită: posibilele implicații negative sînt evitate prin folosirea unei expresii straine cu aer tehnic și neutru: mai mult, prestigiul actual al englezei ca limbă a modernității constituie o contrapondere la prestigiul social scăzut al mărfurilor uzate. De fapt, nici echivalentul *la mîna a doua* nu a acumulat veritabile conotații depreciative; sintagma are însă dezavantajul de a deveni clar (și negativ) valorizantă prin schimbarea prepoziției: "*de mîna a doua*" nu mai înseamnă "refolosit", ci "de proastă calitate" (în opoziție cu *de mîna întîi/de primă mîna*). E curios că sintagma în discuție nu apare în principalele noastre dicționare: nu e înregistrată nici în DEX, nici în DLR, deși ambele cuprind o mulțime de expresii și locuțiuni în care intra *mîna* de la cele mai simple, prepoziționale - *de mîna, în mîna, pe sub mîna, peste mîna, din mîna în mîna* - pînă la cele mai elaborate - *a fi bun să se ia de mîna cu cineva, a se ține cu mîinile de burtă de-atîta rîs, a scoate castanele din foc cu mîna altuia, a-i pune Dumnezeu mîna în cap* etc. E probabil ca expresia *mîna a doua* să fie relativ nouă - calchiată după franceză, unde *de première main* vs. *de seconde main* se folosesc mai ales pentru informații - "direct de la sursă" vs. "prin intermediari" - ; oricum, ne aflăm și în fața unei scăpări a dicționarilor.

În română existau de altfel și alte expresii pentru un conținut parțial asemănător, haine și obiecte putînd fi identificate, după proveniență și după modul de obținere, ca: *de pomană, de căpatat*, (mai nou) *de ocazie*. Nici una din sintagmele citate nu are un sens absolut neambigu și de altfel definițiile lor în dicționare nu se identifică perfect cu semnificația care ne interesează aici. Ele reflectă în schimb, în bună măsură, contextul social și cultural în care au circulat: sursa bunurilor deja folosite fiind practicile religioase comemorative sau de caritate, darul, eventual o vînzare improvizată a unui bun personal ("ocazia", în societatea românească din a doua jumătate a secolului XX: în concurență și interferență cu celelalte categorii tipice ale procurării mărfurilor: "de la stat", "de la țaran", "de la pachet" sau ca "refuzat la export"). Ideea tradițională a comerțului cu lucruri uzate, mai ales cu haine vechi, e de găsit în câmpul lexical format din *Taica Lazăr, vechituri, haine vechi, talcioc* etc., în care toți termenii sînt marcați peiorativ. În momentul de față, mărfurile moderne dintr-o societate de consum sînt însă mult mai puțin uzate decît în lumea tradițională, iar rularea lor rapidă de la un utilizator la altul a căpatat un aer de normalitate sistematică. Caracterul tehnic al sintagmei *second-hand* nu este deci deloc nejustificat; de altfel, el se aplica la mărfuri extrem de diversificate: de la "îmbrăcăminte *second-hand*" (RL 2073, 1997, 16) - pînă la "tramvaiele *second-hand* aduse din Germania" (EZ 2278, 1999, 1). Din punct de vedere strict lingvistic, observăm că formula rămîne invariabilă și tinde să-și păstreze o pronunție cît mai apropiată de cea originară. În exemplele care urmează, adaptarea grafică e un exces intenționat din partea ziaristului, doritor să atragă atenția și, poate, să sugereze și puternica implantare a cuvîntului în română: "«Mîna a doua» sau «*secândul*»; "ce se mai vinde prin «*secânduri*»; "se vînd, *la second*, cu o bogată căptușală" (*Capitala*, 25, 2000, 7). Fragmentele citate ilustrează un proces bine definit de evoluție semantică și de productivitate lexicomorfologică: se pare că în vorbire *second hand* a căpatat (transfer metonimic perfect normal) și sensul de "magazin unde se vînd mărfuri la mîna a doua"; cu acest sens, a devenit substantiv neutru, articulabil, apt să primească desinențe de plural. La fel de firească e și abrevierea sintagmei, prin păstrarea primului său element - transformare perfect paralelă cu cea petrecută cu decenii în urmă în vorbirea familiară, cu *blue jeans* - deveniți *blugi*, și în cazul *blugilor* (concurați acum de mai eleganta refacere *jeansi*), decupajul (imperfect) conserva din sintagma engleză adjectivul. Dacă nu e neapărat o formă care se va impune, *secândul* constituie în orice caz o dovadă a asimilării în limbajul familiar a noțiunii și a formulei *second-hand*.

CALENDAR

24.10.1863 - a murit <i>Andrei Mureșanu</i> (n. 1816)	25.10.1923 - s-a născut <i>Darie Magheru</i> (m. 1983)	26.10.1901 - s-a născut <i>Mihail Drumeș</i> (m. 1982)	28.10.1939 - s-a născut <i>Ion Mărgineanu</i>	30.10.1900 - s-a născut <i>Veronica Obogeanu</i> (m. 1986)
24.10.1909 - s-a născut <i>Ion Calboreanu</i> (m. 1964)	25.10.1928 - a murit <i>Savin Constant</i> (n. 1902)	26.10.1941 - s-a născut <i>Vasile Speranția</i> (m. 1996)	28.10.1960 - a murit <i>Peter Neagoe</i> (n. 1881)	30.10.1918 - s-a născut <i>Mihail Badescu</i>
24.10.1911 - s-a născut <i>Sergiu Ludescu</i> (m. 1941)	25.10.1929 - s-a născut <i>Mircea Lerian</i> (m. 1988)	26.10.1949 - s-a născut <i>Dumitru Radu Popa</i>	28.10.1983 - a murit <i>Ionel Marinescu</i> (n. 1909)	30.10.1926 - s-a născut <i>Valentin Vasiliev</i>
24.10.1921 - s-a născut <i>Veronica Porumbacu</i> (m. 1977)	25.10.1934 - s-a născut <i>Hans Schuller</i>	27.10.1924 - s-a născut <i>Vasile Nicorovici</i> (m. 1992)	28.10.1991 - a murit <i>Petre Solomon</i> (n. 1923)	30.10.1943 - s-a născut <i>Aurel M. Buricea</i>
24.10.1940 - s-a născut <i>George Gibescu</i>	25.10.1943 - s-a născut <i>Mircea Opreță</i>	27.10.1934 - s-a născut <i>Elena Dragos</i>	29.10.1885 - s-a născut <i>Mihail Sorbul</i> (m. 1966)	30.10.1960 - a murit <i>Mircea Florian</i> (n. 1888)
24.10.1943 - s-a născut <i>Cornel Moraru</i>	26.10.1624 - s-a născut <i>Mitropolitul Dosoftei</i> (m. 1693)	27.10.1938 - s-a născut <i>Alexandru Brad</i>	29.10.1918 - s-a născut <i>Ștefan Baci</i> (m. 1993)	30.10.1976 - a murit <i>Barbu Solacolu</i> (n. 1897)
24.10.1983 - a murit <i>Darie Magheru</i> (n. 1923)	26.10.1673 - s-a născut <i>Dimitrie Cantemir</i> (m. 1723)	27.10.1985 - a murit <i>Alice Botez</i> (n. 1914)	29.10.1921 - s-a născut <i>Kovacs János</i>	30.10.1989 - a murit <i>Frida Papadache</i> (n. 1905)
25.10.1890 - s-a născut <i>Eugen Constant</i> (m. 1975)	26.10.1843 - s-a născut <i>Gr.H. Grandea</i> (m. 1897)	28.10.1920 - s-a născut <i>Andrei Ciurunga</i>	29.10.1930 - s-a născut <i>Radu Cosașu</i>	31.10.1881 - s-a născut <i>E. Lovinescu</i> (m. 1943)
25.10.1900 - s-a născut <i>Elena Eftimi</i> (m. 1985)	26.10.1844 - s-a născut <i>Neculai Beldiceanu</i> (m. 1896)	28.10.1923 - s-a născut <i>M. Petroveanu</i> (m. 1977)	29.10.1994 - a murit <i>Titus Popovici</i> (n. 1930)	31.10.1920 - s-a născut <i>Henri Wald</i>
25.10.1902 - s-a născut <i>D. Popovici</i> (m. 1952)	26.10.1873 - s-a născut <i>D. Nanu</i> (m. 1943)	28.10.1930 - s-a născut <i>Eugen Mandric</i>	29.10.1996 - a murit <i>Constantin Crișan</i> (n. 1939)	31.10.1953 - a murit <i>Petre Dulfu</i> (n. 1856)
25.10.1914 - s-a născut <i>Alex. Bărcăcilă</i> (m. 1993)	26.10.1877 - s-a născut <i>D. Karnabatt</i> (m. 1949)	28.10.1936 - a murit <i>Bogdan Amaru</i> (n. 1907)	30.10.1858 - s-a născut <i>Duiliu Zamfirescu</i> (m. 1922)	31.10.1960 - a murit <i>I.O. Suceveanu</i> (n. 1905)
25.10.1923 - s-a născut <i>Toth Istvan</i>	26.10.1884 - a murit <i>Ion Codru Drăgușanu</i> (n. 1818)	28.10.1938 - s-a născut <i>M.N. Rusu</i>		31.10.1972 - a murit <i>Onisifor Ghibu</i> (n. 1883)

A fi sau a nu fi pe lista lui Nicolae Manolescu

Un critic mereu la modă

ÎNCEP să apară sub formă de cărți - astfel încât vor putea fi consultate, în sfârșit, de toți cei interesați, inclusiv de tinerii care nu au în casă colecțiile revistelor *Contemporanul* și *România literară* - cronicile literare publicate de Nicolae Manolescu pe parcursul a peste trei decenii (1962-1993). Editura Aula din Brașov a tipărit recent, în trei volume (1 - *Poezia*, 2 - *Proza. Teatrul*, 3 - *Critica. Eseul*), o amplă selecție, intitulată *Literatura română postbelică* (și subintitulată, aluziv, *Lista lui Manolescu*). Iar Editura Vinea din București va pune în circulație în curând integrala cronicilor literare ale lui Nicolae Manolescu, cu adnotări de ultimă ora ale autorului.

Este vorba de o operă critică vastă, care niciodată n-a fost examinată în totalitatea ei, deși a suscitat permanent curiozitatea. Ea are o valoare în sine, dar și una istorică, în măsura în care a contribuit la educarea estetică a mii de oameni și a reprezentat o eficientă formă de opoziție față de prostul-gust instituționalizat din timpul comunismului. Cine încearcă să o definească expeditiv descoperă diferite paradoxuri, care îi temperează elanul.

Nicolae Manolescu este singurul critic literar (de la noi, cel puțin) care a participat, succesiv, și la impunerea modernismului (mai exact, a unui neomodernism prin care în anii comunismului se realiza o continuitate subversivă cu literatura interbelică), și la acreditarea postmodernismului. În istoria literaturii române el va rămâne ca un promotor al generației '60 și, deopotrivă, ca un mentor al generației '80 (care a contestat estetica generației '60!). În războiul dintre două generații, a ieșit învingător și alături de cea dintâi, și alături de cea de-a doua. În mod straniu, a fost convingător și când a susținut generația lui Nichita Stănescu, și când a pledat pentru generația lui Mircea Cărtărescu.

Cum se explică această supraviețuire literară spectaculoasă? Nicolae Manolescu nu poate fi acuzat, pur și simplu, de oportunism. De ce? Pentru că nu s-a "adaptat" la literatura tinerilor, ci în mare măsură a creat-o, contribuind la aruncarea în desuetudine a ceea ce tot el impusese cândva. A construit și a dărâmat și iar a construit castele de nisip.

A fost la mijloc o plăcere secretă de a juca un rol de demiurg al literaturii? S-a manifestat încă de atunci o vocație de politician, dispus să sacrifice orice pentru a-și păstra puterea în lumea literară? Sau

trebuie să căutăm o explicație de ordin psihologic, cum ar fi teama de a rămâne prizonierul unei vârste, manifestată prin "trădarea" propriei generații și trecerea de partea tinerilor?

Nimeni nu va ști vreodată, exact, cum a atins criticul o asemenea performanță de longevitate ca lider de opinie, cum a rămas mereu *la modă*. Un răspuns mai realist ar fi acela că el doar a căutat, cu consecvență, valoarea estetică și că a recunoscut-o fără prejudecăți oriunde a găsit-o.

Cum se poate îmbolnăvi un scriitor de nervi

EXISTĂ însă ceva și mai greu de explicat și anume *autoritatea aproape tiranică* pe care Nicolae Manolescu a ajuns s-o aibă încă de foarte tânăr și pe care și-a pastrat-o intactă până în ziua de azi. Expertiza literară făcută de el a contat întotdeauna mai mult decât un certificat sau o diplomă. Așa cum fiecare scriitor de acum o jumătate de secol visa să fie menționat în articolele lui G. Călinescu (dacă nu cumva avusese norocul nesperat să figureze în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*), fiecare scriitor din deceniile șapte, opt și nouă visa să fie recenzat de Nicolae Manolescu. O cronică din *Contemporanul* sau, mai târziu, din *România literară* îi putea schimba viața, aducându-l în centrul atenției și consacându-l. Chiar și o persiflare subțire era preferată tăcerii. S-au înregistrat cazuri de scriitori care s-au îmbolnăvit de nervi așteptând zădărnice, decenii la rând, să fie luați în considerare de Nicolae Manolescu. Cronică sa literară era mitizată, devenise un fel de arcă a lui Noe care putea salva autori de la înecul în amnezia colectivă.

(Subtitlul *Lista lui Manolescu*, al recenteii culegeri de cronici, poate fi înțeles ca o trimitere la lista lui Harold Bloom, din *Canonul occidental*, întrucât a contribuit la impunerea unui canon în literatura română contemporană, dar și ca o trimitere la lista lui Schindler, care și ea era *salvatoare*.)

Explicația acestei autorități fără termen de comparație (cu excepția, poate, a celei exercitate de Titu Maiorescu în a doua jumătate a secolului nouăsprezece) trebuie căutată atât în însușirile scrisului lui Nicolae Manolescu - gust sigur, stil elegant, elan al ideii ținut sub control și convertit în formulări apodictice -, cât și în starea de spirit a publicului din epocă, exasperat de mistificările la care era supus de către instituțiile statului. Criticul

a devenit influent nu ca un nonconformist, ci ca o *instanță*, mai legitimă decât aceea oficială. În comparație cu verdictele date de el, cele enunțate de oficialitate păreau *ele* neoficiale, amatoristice și caraghioase, în cele din urmă.

În plus, spre deosebire de autoritățile epocii, tendențioase și exclusiviste în stabilirea ierarhiilor literare, Nicolae Manolescu a avut mereu o atitudine democratică. El accepta, în principiu, orice orientare, interesându-se doar de valoarea literară a textelor luate în discuție. În cronicile lui sunt tratați cu aceeași atenție (și cu aceeași exigență) Leonid Dimov și Ion Gheorghe, Emil Brumar și Adrian Păunescu, Ștefan Aug. Doinaș și Mihai Beniuc, Marin Preda și Eugen Barbu, Radu Petrescu și Fănuș Neagu, Nicolae Breban și Dumitru Radu Popescu, Alexandru Paleologu și Valeriu Cristea. Prin această eterogenitate se manifestă un sentiment de responsabilitate față de cultura română. Iar sentimentul de responsabilitate impune respect.

Spectacolul exprimării operative

ÎN AFARA de valoarea lor de întrebuintare, cronicile au - am mai spus - și o valoare în sine. Ele sunt nu numai operă de educație estetică, act de curaj politic, expertiză etc. etc., ci și literatură. Le citim cu plăcere, chiar și dacă facem abstracție de - sau nu cunoaștem - funcția pe care au îndeplinit-o în momentul apariției lor în presă.

Ne atrage, printre altele, faptul că fiecare începe altfel, că autoul procedează ca un artist "atacându-ne" mereu din câte o direcție neașteptată. Dacă ar deveni previzibil, ca ieșirea fixă a cucului dintr-un ceas cu cuc, n-ar mai reuși să ne câștige încrederea. Ar intra într-un regim al comicului (*la mécanique plaqué sur du vivant...*) involuntar. Dar cronicarul nu se repetă. Găsește de fiecare dată alt mod de a ne atrage atenția, cu o inventivitate de seducător.

Cronică consacrată volumului *Paznic de far* al lui Geo Bogza începe cu un citat din Geo Bogza despre G. Călinescu. Cea referitoare la *Portretul din Fayum* de Maria Banuș are drept punct de plecare analiza unui poem, *Caietul nou*. Cronică la antologia de autor *Foamea de autor* publicată de Ștefan Aug. Doinaș debutează cu o mărturisire a lui Nicolae Manolescu ("Au trecut douăzeci și trei de ani de când am scris prima oară despre Ștefan Aug. Doinaș."). Și așa mai departe.

În continuare, analiza se desfășoară foarte liber, după logica gândirii asociative (deși din cuprinsul cronicii nu lipsesc niciodată informațiile strict necesare unui cititor care încă nu a văzut cartea). Foarte liber, dar într-un mod expeditiv, fără acele digresiuni voluptuoase din care alți critici, nu Nicolae Manolescu, și-au făcut - sau au încercat să-și facă - un mijloc de seducție. Cronicarul folosește eficient cuvintele limbii române, care, chemate de el, se prezintă imediat la datorie și îl servesc. El nu trebuie să recurgă la fraze complicate pentru a exprima ceea ce are de exprimat. La puțini critici, poate doar la Titu Maiorescu, mai întâlnim o asemenea *proprietate a termenilor*:

"Monocordă, poezia lui [Cezar Ivănescu] își trage savoarea din jocul registrelor limbii, din muzicalitatea launtrică, la fel cum obsesiile (carnea, sângele, negura, otrava), puține la număr, transmit o trăire intensă, nemodificată de conjuncturi. Prelucrările și clișeele (culte sau folclorice) se resorb în aceste litanii egotiste, lăsând să se ghicească dedesubt linia fermă a personalității lirice." "Ceea ce trebuie să corecteze Fănuș Neagu în narațiunile lui este un anumit soi de exces (pe care vocabularul nobil al criticii l-a numit baroc), vizibil la toate nivelele, în planuri mari sau în amănunte. Lirice, pitorești, pline de atmosferă și inventive lexical, aceste povestiri reușesc prea adeseori să-și transforme calitățile în defecte, abuzând de ele. Aluneca în senzaționalul ieftin și în kitschul lingvistic, își uita pe drum ideea, se lălaie, informe și gaunoase."

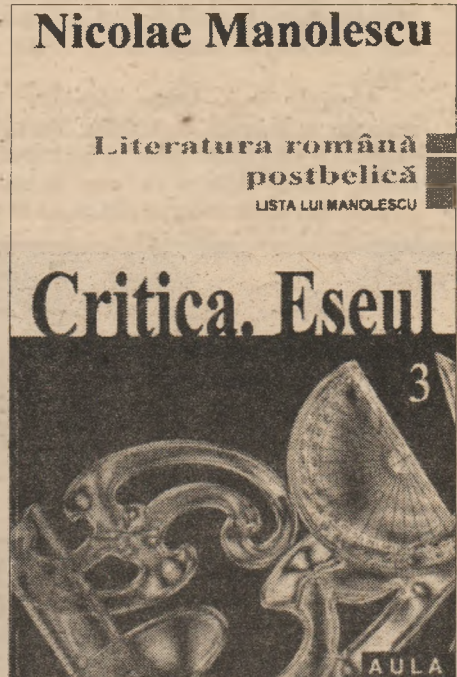
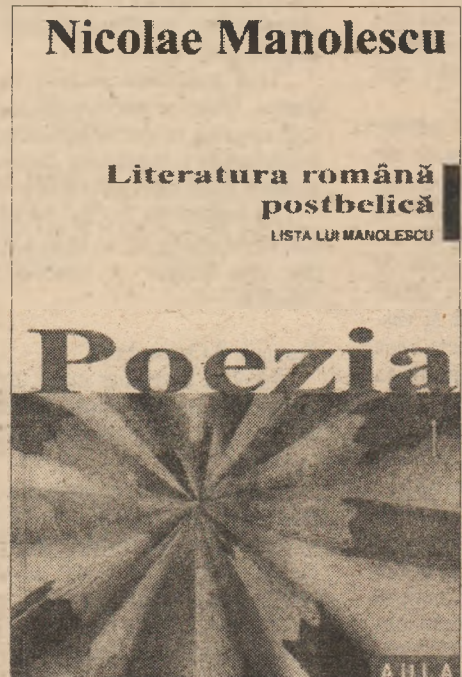
Sunt folosite și imagini dintre cele mai sugestive, pentru fixarea impresiei:

"[În *Principele* de Eugen Barbu] strălucirea unor pasaje lua ochii, în timp ce în *Săptămâna nebunilor* apele fanteziei poetice s-au mai liniștit, romanul semănând cu suprafața unui lac plin de broderia fastuoasă a mătasei broaștei, și aproape imobilă, fără tensiuni interioare."

Însă adevăratul spectacol este oferit de modul operativ (americanesc) în care sunt folosite cuvintele limbii române, o limbă poetică, pe care criticul o depoietizează din mers, pentru a-și duce *repede* la bun sfârșit întreprinderea critică.

Demn de remarcat este faptul că, în spațiul cronicii literare, Nicolae Manolescu reușește să se exprime integral, nesimțindu-se stânjenit de stricta delimitare a spațiului (tipografic). Ființă acvatică mereu vivoaie în cubul de apă al unui acvariu, el are aerul că înoată într-un ocean. În afară de faptul că analizează și evaluează cărți, duce campanii de lungă durată împotriva propagandei naționalist-comuniste, polemizează cu adversarii săi de idei, face confesiuni, își pune în scenă trăirile. Este nu numai o instanță, ci un personaj.

S-ar putea scrie un studiu despre *personajul Nicolae Manolescu*, plecând de la autoportretul (involuntar) pe care criticul și-l face în cronicile literare. Îl vom scrie, poate, cândva. Deocamdată, să mai observăm că în finalul fiecărei cronici există un *verdict*. Prezența lui la sfârșitul comentariului constituie singurul element previzibil al acestor texte critice de mare mobilitate intelectuală. Este vorba însă de o previzibilitate care nu plictisește. Dimpotrivă, ea creează un *suspense*, ca așteptarea sentinței pe care urmează să o pronunțe judecătorul la sfârșitul unui proces. Ce soartă va avea oare "inculpatul"? Va fi trecut pe salvatoarea listă a lui Nicolae Manolescu? Sau va fi condamnat la uitare?

Memoriile Mariei Can

MEMORIILE Mariei Cantacuzino Enescu (1879-1968) sunt puse pentru prima dată, integral, la dispoziția cititorilor prin Editura Aristarc, în ediție bilingvă, francezo-română, traducerea aparținând Elenei Bulai. În *Umbre și lumini (Amintirile unei prințese moldave)* autoarea își asumă o intenție artistică, acceptându-și rolul de *povestitoare*, chiar dacă nu vrea să pzeze în scriitor. Peste patru sute de pagini pot constitui o sursă documentară pentru cititorul interesat de evoluția societății românești și din alte părți, de-a lungul unui secol, de pe la 1850 până în 1958. Dar importanța este, în primul rând, viziunea proprie asupra vieții trăite și asupra lumii cunoscute, din care transpare o autenticitate nouă, inconfundabilă. Pricpearea de a surprinde o lume pe cât de complexă pe atât de vie este memorabilă. Ideile circulă neîntrerupt prin leitmotive și nuanțări, pe când unghiurile de observație sunt mereu altele, după timp, spațiu, mediu, stare sufletească etc., încit materia de ansamblu rămâne în același timp clară și profundă, vivace și densă, bogată și expresivă. Informația și cultura, considerabile, sunt susținute de o intuiție neobișnuită prin care naratoarea ajunge la esența lucrurilor, în domeniile cele mai diferite, civilizație, cultură, istorie, societate, pe care nu doar le știe dar le și trăiește.

Am ales pentru cititorii "României literare" fragmente din capitolul intitulat *Razboiul*.

C. Th. Ciobanu

Stegarii de la Mărășești

ORA unsprezece. La Mitropolie clopotele bat tare, cu bronzul vibrând - sunetele se revarsă peste oraș și în inimi în onoarea vitejilor căzuți la Mărășești.

În semiintunericul naosului, în fața icoanelor somptuoase cu chipuri care privesc în interior, ornate cu pietre prețioase, înaltul cler fastuos și solemn - plin și el de podoabe; bărbi de profeti și plete lungi negre sau albe împletite în codiță la spate, sub tiara de catifea roșie sau violet.

Regele timid, strălucitoarea Regină în lacrimi, Prințesele regale cu tinerețea lor luminoasă și gravă, femei în doliu sau în uniformă de infirmiera, costume negre, gulere scrobite, plastroanele impozante ale Guvernului, uniforme presărate cu decorații și public recules, s-au adunat pentru a celebra, după ritul ortodox, sfânta memorie a morților de la Mărășești.

În timp ce cădelnițele se leagăna și împăraștie fumul - miros greu de tămâie - sunetul argintiu al clopotelor mici accentuează monotonia arhaică a rugăciunii cântată grav și tăgănat, de către pontifii orientali, un suflu sfânt trece pe deasupra oamenilor, dă viață acestei ceremonii care îi apropie pe cei viteji și pe lași, pe morți și pe cei vii. Dar care sunt morții și care cei vii aici?...

În fața celor decorați, a celor împodobiți din ariergardă, luptători îmbrăcați de ceremonie, nemișcați și în poziție de drepti, cu privirile aprinse, cu fețe bronzate de focul bătăliilor, cu pieptul încă fără decorații, țin cu mândrie drapelele care au fâlfâit și s-au rupt în vijelia luptelor.

Oamenii aceștia simpli par niște semizezi, copii ai pământului românesc, care știu că în luptă trebuie să învingi sau să mori: și ei au invins.

Cum să pretinzi să comanzi cu sufletul corupt de abuzurile puterii, acest popor de viteji, să pretinzi să le impui o servilă imitare a străinătății, prin litera prost interpretată, prost rumegată, prin ziare, politică, incitare la ură, la anarhie? Există oare destui copaci în pădurile României pentru țepetele și spânzurătorile pe care le merită un asemenea atentat?

Seară la Miclăușeni

TRICOT, ziar, album cu fotografii vechi, cu țigara în mână, stăm toți la lumina unei singure lampi, strânși unul în altul, în jurul mesei mari rotunde din bibliotecă.

Încăperea lungă, fără ferestre, tapisată cu cărți până în plafon, pe care nimeni nu pare să le atingă, legate cu grijă și purtând blazonul familiei, dar total lipsite de iradierea obișnuită a cărții, tot așa cum lampa nu risipește ci mai curând accentuează întunericul des care ne împresoară din toate părțile.

Tot așa de apăsătoare, obscuritatea din salonul mare lipit de bibliotecă, cu toată lumina lunii care face pete mari pe parchet și a privirii luminoase din portretul care, de pe șemineu, veghează asupra casei.

12 România literară

Și ce tacere pretutindeni în jur! Nici un sunet, nici un ecou în camerele astea mari, lambrisate cu lemn de stejar, închis la culoare; aproape sinistru este liniștea de la Miclăușeni în care pașii nu se aud, vocile, visul și gândul sunt înabușite. Ce diferență față de cea de la Tescani!

Cu umerii slăbuți înveliți strâns într-un șal negru, croșetat de fiica ei, Maria Sturdza, afectuoasă și bătrână, tricotează neobosită pentru cei săraci.

Alături de ea, Matei Ghica Cantacuzino, fiu adoptiv al casei, melancolic mic Voievod¹⁾, cu bucle blonde și mutriță tristă de copil fără mamă, joacă tric-trac cu preceptorul lui, un refugiat șters, îmbracat ca un personaj din Dickens, unic tovarăș al lui Matei. Ochelarii negri ai stăpânului, mereu țințiți asupra elevului explică ochii stinși ai băiatului și lungile lui discuții cu copacii și păsările care le îngrijorează atâta pe mamele lui adoptive.

La câțiva pași de prea cumintele Matei, Alice, cumintită și ea de situație, se joacă pașnic cu Baby și cu câinele Spițui.

Valentin St-John²⁾ întoarce încet paginile albumului cu fotografii de altădată, și el la fel de decolorat ca imaginile îngălbenite de timp.

Mihai fumează și bea încet, cu voluptate lichiorul - o vișină de casă (cherry-brandy) de culoarea rubinului, în timp ce eu îi privesc pe toți de jur împrejur și, pe deasupra acestui grup liniștit, îmi apar planuri și ținuturi nevăzute de această asistență. Catrina este singura complet inactivă, absentă; s-a ridicat chiar acum, slăbuță și ștersă în rochia de lână făcută în casă, dar cu o lucire în privire pe care nu i-o văzusem niciodată. S-a așezat, nemișcată, în unul dintre fotoliile din salonul cel mare, vecin, cu o atitudine încordată și nostalgică, privește intens în noapte, prin ușa vitrată, deschisă spre grădina, unde un vânticel subit bate, face să danseze primele frunze moarte.

Tulburare, vreo flacăra, la Miclăușeni? O iau razna, pe cuvânt! Aceasta ar implica un secret pasional, un bărbat în viața ascetică a Catrina, și, în materie de bărbat, aici nu există decât preceptorul lui Matei și Codru, vechilul... Mița Sturdza o fi știind ceva că se uită cu neliniște spre fiica ei, decum ea nu se știe observată...

Absurde sunt aceste impresii, aceste supoziții în legătură cu Catrina. Pură fantasmagorie a imaginației mele care pândeste vreo dramă intimă! Uite-o că vine la noi, mai ștersă, mai stinsă decât de obicei, să ne spună,

George Enescu și Maximilian Costin (Tescași, 1922)

cu indiferența-i caracteristică, pe tonul cântat al mamei ei, că este deja timpul să ne ducem la culcare. Sunt astea atitudini de femeie pe care o chinuie, o obsedează o drama pasională?

În viața Catrinei nu poate exista un alt bărbat decât soțul ei Șerban Cantacuzino, fratele mai mic al lui Mihai, atins de un fel de lepră, pe care nici un tratament nu poate să-l vindece.

Cu un devotament surprinzător, ea a îngrijit timp de mai bine de douăzeci de ani cumplita infirmitate a soțului ei, în fața căreia majoritatea infirmierelor de profesie au dat înapoi.

Pentru această răbdare și devotament, Șerban a recompensat-o printr-o infidelitate permanentă. Ceea ce n-o oprea pe soacra mea - ce ironie - să spună: *nu-i deloc frumoasă, sârmana Catrina, și așa de sălbatică, îl ține pe micul meu Șerban încuiat la Miclăușeni! Pe el care jubeste atât societatea!*

Deloc frumoasă, cert, dar cu rasă, soția lui Șerban.

După ce și-a ajutat mama să-și ia de jos ghemul și să-și strângă tricotel, Catrina aprinde pentru fiecare musafir o lumânare metodic pregătită pentru asta, pe o etajeră din hol, și ne urează amabil noapte bună: sunt acestea purtări de femeie care are un secret ascuns în viața ei?

Totuși... pe când la lumina lumânării mele termin un bol cu șerbet bun de trandafir și când pendula din hol bate de douăsprezece ori de miezul nopții, o fereastră se deschide și se închide cu o precauție excesivă, undeva în întuneric, în liniștea de mormânt a casei.

După care, în patul larg cu plapomă din satin, cusută cu model, adorm între cearșafurile care miros bine a curat și a lavandă. Apoi, hăul somnului, fără vise și fără gânduri, cam lugubru... ca toată ambianța acestei case ospitaliere, dar lipsită de viață și de lumină.

1 Octombrie

În soarele strălucitor din această dimineață, încă mai surprinzătoare pe-afară decât noaptea, în casă, mi se pare neclintită pace și liniște de la Miclăușeni, și ireală prin această imuabilitate, splendoarea toamnei în parcul arzând auriu fără ca vreo frunză să se miște, fără cea mai ușoară adiere de vânt, fără ca vreo tresărire, cântec de pasăre, bâzâit de insectă să-i dea viață.

Vrăjite sunt deci parcul și casa pentru cicloul ce răstoarnă o lume: trece peste ele fără să le atingă! Izolate prin toropeala și prin credința oarbă a celor două femei fără apărare, înzidite aici, în inviolabila lor ascunzătoare. Cum s-ar îndoi ele de această inviolabilitate când armatele rusești care devorează și distrug tot pe unde trec, respectă ceea ce le aparține lor! Se întâmplă ca aceste gheme de lăcuste să-și instaleze tabăra pe proprietatea lor, ca în acest moment, dar nu se ating de nimic, nici de copaci, nici de turme, nici de recolte de la Miclăușeni, ținute la respect, desigur, de acel zid invizibil de credință și necunoaștere a lucrurilor rele, care se ridică în jurul celor două persoane.

Dincolo de aceasta, nici o notă ocultă la Miclăușeni. Ești drept,

ești bun. Oamenii de care trăiesc aici, mo ca buni creștini, dar nici o pretenție, în lir dogmei și ale bune ințe.

De aceea, în ciud gantei ospitalități, m bus și clanțan din di casa asta frumoasă soare, în parcul fără spectivă, în care niri se schimbă și numasurile care mă mai d de Tescași.

Copiii însă nu p loc să împartășească această impresie a

dacă judec după strigătele de bucurie și de salbaticuni tinere cu care îmi sar dintr în brațe când, la cererea mamei Maria za, le dau voie să mai rămână un timp l clăușeni, să se joace cu Matei și să se oș cu pâinea de casă, untul proaspăt, mie toate bunătățile Didinei, menajera. Elan, de salbaticuni mici, scăpate în libertate surprind pe bătrâna doamnă și pe mine c liniștea înțepenită de la Miclăușeni.

După-amiază, tur al proprietății, în i cu copiii și Spițui în fața - la dispensarul acel moment, la capela și la mormintele lui deasupra cărora stau de pază niște tei din care se desprind și zboara învărtindu aer, frunzele moarte; la grajdurile spa dar goale acum. *Toți caii ne-au fost recl nați*, ne spune cu tristețe Catrina, bună că ta. Mai puțin pasionată de echitație decât ma ei care avea același atașament pentru soțul ei și a călărit toată viața, alături de călăreț fără pereche. La peste șazeci de a tr-un accident de călărie, ea și-a rupt o m un picior. Piciorul și brațul s-au vindec mâna, stânga, din fericire pentru activi artistică, i-a ramas pe jumătate paralizată formată, spre marea disperare a soțului ei iubit; el nu și-a iertat niciodată partea c ponsabilitate în accident. De-abia vine mătușa Maria Sturdza a continuat ca i înainte, să călărească pe cei mai frum măsari din Miclăușeni și nu a renunțat la ta - aproape din viciu pentru sfânta ce er cât după moartea soțului ei.

Am trecut apoi la curtea de pas grădina de zarzavaturi, la provizii, la solurile vaste și întunecoase ca niște combe, domeniul Didinei, blonda și rotu menajeră, și al lui Codru, vechilul... capabil dar fără scrupule, se spune comandă ca un stăpân la Miclăușeni.

Ca să le facem pe plac doamnel oprini, nu fără să ne ascundem un ca neinvins, în fața micului monument got piatră gri-ardezie, care își înalță, pe ver de nord al parcului, în memoria lui C Sturdza, o replică în minjatură a turnul crenelurilor, rozetelor și ogivelor din structia principală.

Trist mausoleu jucărie, de culoare tisului, unde se precizează și se perpet vai! ceea ce te derutează aici, în timp c toate părțile te napădește desigur copacii strânge zidul care înconjoară Miclăușeni

Să fugim! Să fugim! Să ne găsim re sub cerul nesfârșit, să bem și sa prindem din apa stelilor și vibrația spațiului Tescași.

Tescași, 8 Octombrie

La vila Meri, aer curat, molcom so toamnă, vaste orizonturi. Suflet, minte, f depănare a timpului liber, ciudata pe vremuri.

Cu blândetea serioasă și priceperea caracterizează, fratele meu veghează ca să nu le lipsească celor ce se afla sub acor lui. Și suntem mulți sub acest acoperiș Nellie, Max, soțul ei, cei doi copii ai lo mine, de culcat, de hrănit și de distrat. M vârul meu. St-John locuiesc la Mama, în de pe malul râului.

Conacul Rosettestilor de la Tescași (1920)

Lucuzino Enescu

Ți se strânge inima, te simți mișcat de soliditatea lui Dovie, când te gândești la infernul care vine și în care se va întoarce de îndată se vor fi scurs cele cincisprezece zile de perse. Atenția lui mi-a strâns întotdeauna, chiar pe timpul, când nu dădea piept cu partea, prin nu știu ce notă de tristețe cu care însoțea. Duiosie venită din renunțarea lui la viață, la orice bucurie personală, pe care le urtisește fiecare din faptele și gesturile sale și privirea lui dragă.

Cărui fapt se datorează această renunțare a unui om tânăr, de treizeci și doi de ani, căruia viața nu i-a refuzat nimic! Fizic atrăgător, erete, avere și blazon înalt, ce îi lipsește din viața ce se înțelege în mod curent prin "fericire perfectă"? Chiar sănătatea lui precară, înainte de război, i-a revenit o dată cu infernalele mercării ale luptelor!

Să-ți găsești fericirea în altă parte decât în surburile palpabile ale acestei lumi, înseamnă adevărat să renunți la fericire? nu înseamnă să ai curând că ai găsit-o?... Atunci de unde te această notă tristă?

Pentru că orice viață de dincolo de suprafață, orice repliere în sine, implică profunzime și orice profunzime are un sunet grav.

Dacă nu ne-am grăbi să confundăm tristețea cu gravitatea, această formulă de viață ni s-a părut singura posibilă la un anumit grad de maturitate. El îi va spune mai târziu fiului meu: toate reușitele sunt zadarnice, doar conținutul oral al acțiunilor și al gândurilor asigură venirea ființelor".

După-amiază

Soare palid de după-amiază, acum, pe balconul hulubăriei mele, cu miroasuri domolite de umbră; la celălalt capăt al câmpurilor golașe, zbenguiesc, îmbracați în haine deschise la culoare, copiii lui Nellie și câinii de la Curtea Mare. Mai departe, satul, învaluit în fum violet, Tazlăul, linia apropiată a zărilor dinspre copaci și lanțul albastru al dealurilor dinspre muntele, culoarea Necuprinsului.

Pe cărarea învaluită deja de inserare, aud zgomotul de departe pasul ritmic al fratelui meu. Puțin a trebuit, Doamne! în acest timp din viață, să nu se mai audă la Tescani, pasul lui strălucitor.

Târziu

Am găsit-o pe Nellie, cu stupefacție, zâmbind și rânduind cu grija în dulap, provizoria de rețetă și mere pentru iarnă. Albastrul decolorat al corsajului - întins pe torsul ei colțuros - și fața răvășită de neurastenii, reflectau un soi de înțepenie și de pace intimă.

Liniste și activități utile la sumbra și putincioasă Nellie? Nu-mi credeam ochilor am stat mult să privesc această minune, proasă în ea de modestul gest casnic.

Iată deci ce efect poate avea asupra noastră a mai neînsemnată împlinire utilă, ritualul zărilor zilnice - oricare ar fi ea, dusă la capăt și spiritul cerut. Nu există, după părerea mea, o andoare, ființă mare, nici adevărată forță fără încă răbdătoare, fără efort dureros și permanent. Când vrei să ocolești efortul, ajungi doar o excrescență de forță și un simulacru de andoare. Datoria expedită, prost împlinită și ales, obosește, plictisește.

Fatma a sosit în această dimineață de la Iași, într-o camionetă a Crucii Roșii. Cu valurile de infirmieră și veselie ei deschisă, se stălează pentru zece zile la Mama și întoarce în casa și oamenii, cum îi stă în obicei. Simpatice totuși, eleganța și vioiciunea ei de tânără, dar obositoare la extrem agitația infernală, entuziasmele ei strigate la superlativ.

1 Octombrie

Este cald, anormal de cald, de câteva zile; aerul nemișcat este înăbușitor ca în plin Iulie, înainte de furtună. Și în George Enescu, un lux neașteptat de electricitate intensifică, de răsărit, magnetismul de Titan Proteu. Rând pe

1 Octombrie 2001

rând arhanghel, copil nevinovat, sau fiară puternică pândindu-și prada, după cum îi dictează emoțiile care se succed în el; aflux al cărui motiv precis nu-l cunosc, dar în care simt cum clocește furtuna, ca în unele zile prea frumoase de vară.

În el sau în mine se schițează primele fulgere, bubuie primul tunet? Este tunetul care se aude, departe, la orizont sau tunul de la Oituz?

Fatma era foarte draguță adineaori, la prânz, prea draguță în costumul național așa de potrivit cu grația ei de țigancă: catrință roșie drapată în jurul, șoldurilor ei feciorelnice, sânii tineri, liberi sub cămașa de borangic și ochi mai negri, frumoși de pică în această seară, cum mi se pare, care se opresc, cu insistență, la fiecare cuvânt, de altfel, la marele artist.

Este el sincer atunci când pare că nu observă lucrul acesta?

Persist deci în astfel de obsesii?

Așa s-ar zice, dacă judec după neașteptarea și absurdă furie - stăpânita - dezlanțuită în mine de feminitatea pseudo-fatală a Fatmei, furie pe care, la sfârșitul mesei, mă duc să o calmez în umbra liniștitoare a terasei rustice, să o sting în recea lumină a stelelor.

Iași, Vila Neuschatz
12 Februarie 1918

Plimbare cu pași leneși, în această după-amiază, în partea de jos a parcului, alături de Pynx. Cer plumburiu, cer difuz de Februarie. Copaci, carpeni, crâng, încă triști și goi, dar sub scoarța copacilor înviorați de dezgheț, urcă și pulsează deja seva nouă. Liniște întinsă, adiere cu miros de zăpadă topită, tulburătoare suflare de innoire.

Fermentații latente a tot ceea ce incolțește și va înflori și, în venele universului, grandios aflux de viață. Să pulsezi, să te improspătezi, să te deschizi, că iubesti la unison cu seva, cu ritmul universal. Fericire a zeilor, bucurie prin care participi la Creațiune!

Ce chip va avea viața în ziua în care seva va fi secat în noi, în care trupul nostru uzat nu o va mai conține, când ea va fugi din carcasa noastră uscată? Inevitabila tragedie a vârstei de la care nu te poți sustrage decât proiectându-te prin gândire ca și prin voință, în domeniul Frumuseții pure, sublimând modalitățile de a iubi, de a dori și de a te bucura, renunțând, despărțindu-te de tine, înainte ca împrejurările să o facă și devenind de neatins pentru Dintele implacabil al Timpului. Dar pentru aceasta trebuie să fii în stare să sublimezi...

În ciuda acestor sfaturi pe care mi le dau mie însămi, și pe care voi încerca să le pun în practică în timp util, presimt în vârstă o dramă psihologică și chiar spirituală, în ceea ce mă privește, o redutabilă problemă estetică de rezolvat; o răscumpărare crudă a maiestății mele și a bucuriilor terestre, o sumbră etapă plină de obstacole pe drumul greu al despărțirii

Vila Meri a lui Constantin Rosetti Tescanu, fratele Mariei

finale. Despartirea nu pare ușoară decât atunci când posezi lucrul de care îți propui să te desparți. Și nu te desparți bucurios decât de cei care fug după tine. Dar, sârmanul de tine, o filozof învățat, în ziua în care ființe și lucruri se depărtează de tine pentru că vei fi încetat să le mai atragi!

Întâlnire intimă în această seară, la vila, după cină. Am discutat îndelung despre iubire... cu Pandy Psycha. Vrajitor pentru femei și neîntrecut diplomat care găsește mijlocul de a reprezenta, în modul cel mai armonios din lume, la Iași, pe Regele Constantin și pe adversarul său, Venizelos: grec cinic și rafinat, faun cu maniere perfecte, îmbrăcat de un perfect croitor, de o urâtenie inteligentă, vesel luminată de lampa cu abajur roz din colț, exercită asupra femeilor o atracție irezistibilă. Două din ele erau vizibil neliniștite, astă seară, de lungă mea conversație cu el. În cursul acestei discuții în doi, mi-a atacat cu îndârjire înclinația spre intuiție și exaltare. Regretabilă "harababură" după el, contrară dezvoltării autentice a personalității mele. Își propune să curețe această personalitate care-l fascinează, pe de altă parte, de fiecare dată când îi oferă ocazia. A scos un întreg arsenal de foarfeci, scalpele și bisturie pentru a ataca, cu priviri înfierbântate și lingusirea piezișă care îl caracterizează, starea mea de grație.

Această stare de grație îmi alterează, după el, judecata și viziunea asupra lucrurilor, făcându-mă să le văd și să mi le imaginez mai frumoase și altfel decât sunt. Capacitatea mea fericită de a transfigura realitatea nu este, în ochii lui, decât lipsă de curaj în fața realității, camuflare, supărătoare manie a ficțiunii, care mă fac să pierd simțul și gustul pentru adevăr. Dacă pui un tablou sub o lumină care să-l avantajeze, trișezi cu ceva referitor la valoarea acelui tablou? Și atunci când soarele luminează peisajele, le falsifică dacă le însuflețește? Și apoi, dincolo de inteligența lui de netăgăduit, de erudiția literară și artistică și cultul pentru formă, ce știe despre adevăr, acest elegant și simpatic satir de salon, care reduce toată Creațiunea la principiile și legile unei logici și unei culturi pur concrete și sociale și ale unei estetici în totalitate de suprafață?

Ardoare totuși, ardoare cu care același Psycha se oprea câteva săptămâni mai târziu, în fața unui măr înflorit ca să exclame: "iată frumusețea și iată adevărul!"; am tras concluzia că prietenul Psycha știa totuși mai multe despre adevăr, decât credeam eu.

Dragostea pentru formă nu implică obligatoriu ignoranță, depreciere a valorilor esențiale, cum suntem înclinați să o credem, noi ceilalți, observatori ai oricărei forme pe care nu o animă un principiu esențial, care nu face apel la sentimentele noastre. Noi, cei pentru care doar sufletul, esența ființelor și a lucrurilor, calitatea și semnificația lor metafizică, contează. Trebuie să adaugă că în ostilitatea noastră față de adoratorii forme pentru formă se amestecă și neîncredere; neîncrederea neștiutorului față de cunoscător, a profanului față de cel inițiat, față de o orânduire a lucrurilor care îi este inaccesibilă. Dinspre partea lor, acești inițiați disprețuiesc, neagă misterele care ne dau nouă viață, în virtutea neputinței lor de a le înțelege. Ar fi de ajuns să avem ceva mai multă cultură, în ce ne privește, și mai puțină uscăciune din partea lor, ca să ne înțelegem și să ne completăm. Numai că iată! îngustimea, meschinăria spiritului omenesc, te îm-

¹ Cumnata mea, Irina, a murit la puțin timp după ce l-a născut.

² Fiul cel mic al familiei ducilor de Bolingbroke.

³ Batalie victorioasă comandată de Averescu.

Maria Cantacuzino-Enescu

ping să proclami drept adevăr irefutabil punctul tău de vedere sau convingerea ta personală.

De aici severul spirit critic al lui Psycha cu privire la arderile mele interioare, în ciuda atracției pe care o exercită asupra lui.

Și de aici propria mea iritare în ceea ce privește cunoștințele și subtilitatea lui, cu tot ascendentul de netăgăduit pe care îl are asupra mea.

Copiii, întorși de la Tescani, s-au instalat din nou în vechea bojdeucă din Buna Vestire, ca urmare a unei noi înțelegeri cu proprietarul care îi dăduse afară, în vara aceasta. La ieșirea din spital, am găsit în salonul cel mare cele două porumbițe ale Alicei, uguind și ciugulindu-se dragăstos, pe pervazul din cărămidă al ferestrei. Și pe Baby, întins pe burta pe covor, într-o pată de lumină a soarelui de apus, răsfoind cu seriozitate un catalog cu scoarțe al Fabricii de Arme din Saint-Etienne, "în vedere", mi-a spus el, "unei importante comenzi de instrumente de vânatoare și pescuit pe care crede că o va face la numita fabrică, de îndată ce se va sfârși războiul, și aceasta nu o să întârzie prea mult...", adaugă el, sentențios.

O, egoism magnific! O, supremă inconștiență a copilăriei fericite! În timp ce o lume întreagă se prăbușește în jurul lui, Baby visează la porcușorii pe care îi va pescui în Tazlău și la vrăbiuțele pe care o să le vâneze în tufele de la Tescani, cu carabina Flaubert, însemnată cu o cruce în cartea groasă, în-foio, de la Saint-Etienne. Această cruciuliță anulează dintr-o dată, în ochii lui, toate dezastrele mondiale și prin faptul că s-a oprit cu alegerea asupra acestei arme "ușor de manevrat", spune el, carabina mai mult decât problematică, reprezentată deja pentru el o incontestabilă proprietate.

De câte ori nu ne luăm dorințele drept realități, ca și Baby și - mai puțin dragălașenia - toate aspirațiile noastre nu egalează oare în acest moment, în inconștiență, iluziile lui Baby? Ce este mai descumpanitor, de exemplu, decât mulțumirea, echilibrul perfect al oamenilor sănătoși în mijlocul tuturor atrocităților care ne înconjoară... al horcăielilor de moarte care răsună dintr-un capăt în altul al lumii? Cum să justificăm această insensibilitate monstruoasă, pe scurt? Cred că prin întinderea, prin durată chiar a acestei suferințe și a nenorocirii universale, care depășesc posibilitățile noastre de a îndura, și cu caracter colectiv, anonim, derutant, descurajând compasiunea individuală.

Conducându-mă până la piciorul scării care se clătina, din Buna Vestire, fiul meu îmi mărturisește intenția de a-i vinde bătrânului Ilie vrăbiuțele pe care este sigur că le va vâna în tufișurile de la Tescani, cu carabina de la Saint-Etienne. Care Ilie le va servi numitele vrăbiuțe la masă, cu orez - pilaf turcesc, adaugă el. O specialitate a bătrânului bucatar de la Curte.

Traducere de Elena Bulai

ÎN CĂUTAREA

NU voi relua acum nimic din prezentarea lui Traian Chelariu, prilejuită de publicarea, în „România literară” (nr. 17, 2001), a câtorva fragmente de jurnal. *Fragmente din purgatoriu* aş numi acest jurnal, care se va tipări, în sfârşit, în săptămânile următoare. Alte manuscrise pot constitui, de asemenea, veritabile surprize. În căutarea *Atlantidei*, una din operele importante ale autorului bucovinean, scrise în anii proletcultismului, a apărut *parțial* la Editura Dacia, în 1989. Mircea Iorgulescu credea, așa cum reiese din prefața semnată de Doina Florea, că „Traian Chelariu va putea fi socotit, datorită acestor eseuri, o revelație pentru cugetarea morală și filozofică românească, pe deplin comparabilă cu ceea ce a însemnat pentru proză publicarea povestirilor lui V. Voiculescu”. N-a fost să fie, ca să zic așa. De altfel, volumul urma să aibă o postfață semnată de Andrei Pleșu, el însuși devenit, între timp, o personalitate indezirabilă. Ce aş constata, fugăr acum, este faptul că aproape jumătate din manuscrisul *Atlantidei* a rămas netipărit, multe din cugetările inedite având drept obiect al meditației politica imediată, principiile politicii, libertatea sau divinitatea. Cugetări surprinzătoare prin curajul acidității lor, prin capacitatea de a lumina timpul și istoria, prin, deși lucrul acesta nu are, pînă la urmă, mare importanță, actualitatea lor dezarmantă. Pînă la urmă, ceea ce convinge este forța lor de a oferi, *in sine*, suficiente argumente pentru a trăi în singurul mod care este, la modul imperativ, cu putință, și anume *cultural*.

Trib și tribun nu sînt cuvinte chiar așa de întîmplător vecine. Tribunii, răscolitorii triburilor! Ai instinctelor tribale!

Se spune că în iad sufletele put. Ne găsim oare în iad de ne-a lovit atîta duhoare?

Ce meschină, politica! Te agiți, înveninezi, lupți cu toate mijloacele permise și nepermise ca să dărîmi o conducere și apoi, cînd ai pus tu mîna pe cîrmă, te agiți, înveninezi, lupți cu toate mijloacele permise și nepermise ca să ți-o păstrezi cît mai mult timp cu putință! Și cînd te gîndești că aceasta e politica pe care o fac aproape toți șefii și partizanii tuturor partidelor!

În epocile de dezmaț social consecutive epocilor de dictatură, majoritatea oamenilor cred că „era mai bine cînd era mai rău”. De fapt, mulțimea își dă seama că forma de stăpînire cea mai bună este aceea a oamenilor care știu să stăpînească, a oamenilor făcători de ordine. În astfel de zile auzi fraze ca acestea: „Cea mai bună democrație este dictatura”.

Bieții oameni, toți cer libertate, iar cînd le-o dai, nici unul nu știe pentru ce este bună, ba dimpotrivă, fiecare simte că această libertate îl plictisește sau îi face chiar rău și, drept primă măsură pentru asigurarea liniștii personale, se bagă slugă la alt stăpîn. În fond, marile majorități înțeleg numai acest gen de libertate: libertatea de a te angaja mereu la alți stăpîni.

Nu numai că masele manevrate de taticienii politici de totdeauna nu au nici un fel de idee clară despre vehement reclamata, unanim aclamata și orgolios proclamata libertate, pe care o flutură, după bataia vîntului, samsarii burselor politice. Aceste mase s-ar feri de ea ca de foc dacă și-ar da, din capul locului, seama că „libertatea” laudată de politicieni nu este decît aceeași străveche, dar pururi seducătoare denumire pentru ordinea speculată de cei puțini în vederea exploatarei celor mulți. Știu că în cărți există și alte legende, dar mai știu că în viața reală libertatea de care m-am lovit întotdeauna se naște anarhie și murea dictatură.

Există, totuși, un moment: Ai rămas suspendat deasupra unei prăpăstii. Arbustul de care te-ai apucat cu mîinile rezistă. Este înfipt cu rădăcini averse și puternice în stîncă. Te ții cramponat de el cu mîini puternice. Spaima ți-a mobilizat toate puterile. Ți le-a pus la dispoziție

dincolo de puteri!... Trece un sfert de ceas, două, douăzeci... Cît poate să mai treacă? Știi ce te așteaptă... Și, totuși, îți dai drumul: Există un moment mai penibil decît moartea.

În anumite momente ale vieții noastre tocmai necesarul nu trebuie să fie necesar.

Totul ca o poruncă și ca arbitrar.

Faptul că etosul muncii nu poate fi sporit, iar aceasta tocmai la muncitorii propriu-zisi, constituie o problemă gravă. Oricîte predici ni s-ar ține și oricîte cărți exhortative am citi în această privință, munca ni se pare a fi, și de fapt este, ceva penibil: adevărata muncă, adevărat chin. Care este rădăcina răului? Muncile noastre cele de toate zilele sînt munci lucrative, munci mijloc și nu munci scop. De aici și neputința de a compara muncile între ele. Întrebuințînd plăcerea și neplăcerea drept scară de măsură, constatam că mai plăcută este horticultura decît săpatul șanțurilor. Ce anume munci sînt însă plăcute chiar dacă cer infinit mai multă efort decît cele mai grele munci lucrative? Desigur, numai muncile scop în sine: strădaniile artistului creator, ale cercetătorului, ale sportivului neprofesionist, ale vîntătorului, ale luptătorului din vocație și așa mai departe. E necesar să fii moral, – nu este necesar să trăiești!

Învățam mereu cîte ceva! Pentru... pentru... pentru...! Nu învățam decît raureori pentru propria noastră bucurie, pentru dumnezeiește inutila noastră bucurie!

Cuvintele „robul lui Dumnezeu” au mai mult conținut metafizic decît s-ar putea crede la prima impresie. Tot ce există este rob al divinității, existînd pentru Dumnezeire, slujind, prin chiar numai această existență, pe Dumnezeu, contribuind, fiecare în locul și timpul său, la infinita voință de realizare, la infinita realizare a Divinității. De la atom la om, totul poartă, în parte și în tot, temeliile și cupolele lui Dumnezeu. Cum sîntem datori cu slujba către Divinitate, orice părăsire voită a vieții e dezertare.

Toate actele noastre sfînte, bune, frumoase, nobile, mărețe sînt dumnezeiești, adică gratuite.

Vai de om dacă-l depășesc uneltele, iar logica omului este și ea unealtă. Un ins, trăind consecvent logicește, conformîndu-se, în mod riguros, principiilor sale întemeiate pe vreo logică rigidă e un monstru! Noroc că nu trăim logicește și

noroc că dialectica la care recurgem uneori...

Cel mai stupid „ideal” pe care l-ar putea preconiza vreo minte cît de cît lucidă ar fi idealul muncii prin munca.

Păcat că revoluțiile nu sînt prezentate drept ceea ce sînt, adică drept procese brutale de înlocuire a unei ordini prin altă ordine. Și păcat că revoluționarii văd în revoluție prea mult bine, iar reacționarii prea mult rău. În orice caz, glorificarea revoluțiilor de către revoluționarii biruitori ni se pare mai curînd a fi o justificare și uitarea crimelor, precum tot un fel de justificare și uitare a crimelor e și condamnarea absolută a revoluțiilor de către reacționarii biruitori.

Nici o doctrină politică nu are dreptul să pretindă că numai ea este mîntuitoare, deși, din punct de vedere tactic, agenții ei trebuie să fie convinși că numai prin respectiva doctrină vine și trebuie să vie mîntuirea.

Prima atitudine pe care trebuie să o evite doctrinarii politici autentici este dogmatismul.

La fel ca și în viața de toate zilele, și în politică, toate atitudinile sînt criticabile. Dacă însă în viața cotidiană nu ești obligat să ai sau să manifesti o atitudine, viața politică începe atitudinal.

În orice politică tactica ascultă de legile oportunistului. Numai că omul politic cu simț bun își dă seama că, în politică, oportun este ceea ce folosește cel mai mult celor mai mulți și pe cea mai multă durată. În nici un caz, totuși, oportunistul de care vorbim nu are nici o legătură psihologică sau altfel inevitabilă cu latinescul *oportet*.

În politică trebuie să te ferești deopotrivă de cei prea proști cît și de cei prea deștepti.

Cea mai bună ordine realizată integral de doctrinele materialiste nu este încă ordine optimă. Cel mai defectuos idealism e, totuși, mai bun decît cel mai bun materialism.

Materialistul față de idealist este ca meșteșugarul față de artist.

„Și a privit Dumnezeu la toate cîte le făcuse și iată erau bune foarte”. (*Facerea*, 2;31). Iată o relatare din care te poți alege cu mai multe învățături: Dumnezeu făcuse toate, apoi le privi și în cele din urmă văzu că erau bune foarte. De ce nu a putut vedea de la început că erau foarte bune? Mai întîi, fiindcă e vorba de toate cîte nu puteau fi încă terminate și, în rîndul al doilea, fiindcă procesul creator se refuză oricărei perspective în afara de sentimentul impulsului sau voinței creatoare care, la rîndul lor, nu sînt directive decît în sensul creației, fiind vectori puri ce se manifestă abia pe măsura realizării lucrului creat. Procesul creator considerat ca atare e elan orb. Abia la urmă vezi dacă și întrucît lucrul terminat e și desăvîrșit. Dumnezeu a privit la toate cîte le făcuse abia după ce se găsea în altă dimensiune decît lumea creată de El, căci numai dintr-o altă dimensiune poți avea perspectiva necesară vederii asupra întregului. Dumnezeu nu privea la toate cîte le făcea fiindcă se găsea în miezul lucrurilor aflate în plin proces creator. „Erau bune foarte” e o judecată de valoare. La ce categorie de valori se referă ea? La valorile morale? La cele estetice? La altele? În orice caz, lumea, cu toate

ale ei „bune foarte”, reușise ca operă divină odată savîrșită. Dar putea să și nu reușească? Textul biblic nu lasă loc îndoielii, deși, pînă a nu le fi privit, Dumnezeu nu le văzuse și nu le apreciasse încă drept reușite. Nu poate fi nici reușit, nici nereușit ceea ce încă nu este. Din cele de mai sus rezulta însă că nu este suficient să faci un lucru, ci, după ce-l termini, e necesar să-l poți aprecia, căci a putea face – chiar „bine foarte” – este una, iar a vedea cum sînt făcute cele facute, e altceva. În ordinea firească a procesului, însă, nici nu te mulțumești cu facerea ca atare, cu procesul creator dus chiar pînă la sfîrșit, ci ai nevoie și de momentul „și iată”, moment care-ți revelează valoarea celor savîrșite. O lume terminată, dar fara valoare, nu-l interesează nici pe Dumnezeu atoatefacătorul. Procesul creației se oglindește însă ca într-o oglindă și se aduna ca într-un focar, dăinuind întru adevărata-i desăvîrșire o dată ce este desăvîrșit, adică „bun foarte”. Cuvintele biblice destăinuie înțelesuri multiple: pe cel dinamic creator, pe cel tehnic, adică pe cel al științei de a vrea; pe cel al ducerii la capăt a credinței; pe cel estetic sau al bucuriei de a privi; pe cel critic sau al cercetării atente dacă toate cele făcute sînt bine facute sau nu și, fără îndoială, și pe cel moral, care le mai rezumă o dată pe toate celelalte. Cuvintele din *Geneza* arată ca putință și știința de a face un lucru nu pot fi echivalente cu putința și știința de a judeca și aprecia, cu putința și știința de a atribui valoare sau non-valoare lucrului creat.

Morala practică de oameni nu se potrivește niciodată cu morala predicată de ei înșiși și, totuși, nici un pic de fațarnicie nu se ascunde în acest fapt. Știm întotdeauna care este mai binele, dar plinim din el cît putem. În afara de aceasta, orice faptuire este cadere. Și, uneori, caderile sînt mai bune decît severa strajă la ușile imperiale ale moralei unice și indivizibile.

Ce-ar zice materialistii cei mai materialisti dacă, punîndu-ne pe punctul de vedere al celor ce văd în trupesc numai semnul spiritului [...], le-am demonstra – cu mai multă probabilitate de reușită și înțelegere de cum o fac ei – că ei există numai pentru a face mai luminos spiritul?!

A existat Christos? Ce întrebare meschină! Christos există! sau nu există!

I-am spus prietenului meu: „Eu este egal cu unul” și i-am mai spus: „Omul este măsura lucrurilor e egal cu unul” și nu m-a înțeles, deși știm foarte bine că în limba arabă *ani* înseamnă atît eu cît și unu, și deși mi-a răspuns: „Eu unul nu te înțeleg”.

Existența noastră tehnică are atîta semnificație cît reușim să-i dam.

Nu „frumosul” este „bun”, ci binele, întotdeauna frumos!

Sufletul se naște, se dezvoltă, ajunge la maturitate, îmbătrînește și moare exact așa cum se naște, se dezvoltă, ajunge la maturitate și moare și corpul. (Afirmînd că sufletul moare, avem în vedere sufletul psihologilor, sufletul totalitate a funcțiilor psihice) Corpul, cercetați cel puțin embriologiile elementare, trece prin faze atît de diferite, încît a vorbi despre schelet, sistem muscular, sistem vascular, nervos etc., atunci cînd acest corp nu e decît ovul și spermatozoid, ar fi încumetare. Totuși, din același „mate-

ATLANTIDEI

rial" sînt construite și oasele, și carnea, și vasele sanguine, și nervii, și glandele, și toate ale corpului. De ce să nu ne fie permis să presupunem că sufletul pornește de la una și aceeași realitate și-și diferențiază, pe măsura ce are nevoie de ele, organele funcționale. De ce nu am admite că intelectul, afectul, voința și toate cele sufletești nu ar putea fi inițial una și aceeași realitate? De ce nu admitem că sufletul este una și aceeași esență – *essentia* – care-și manifesta în moduri diferite, cerute de diferitele împrejurări, prezența?

Dacă pentru eugetare este important ca principiile morale sau ale religiei să fie întemeiate pe noțiuni cât mai clare, pentru pedagog ar fi de-a dreptul dezastuos să încerce o educație morală sau religioasă pornind de la noțiuni. Morala și religia, ca și orice disciplină despre valori, lucrează cu „concepțe” în ultimă analiză irațională. Valorile morale, estetice etc. nu sînt mostre raționalizate pentru semnificarea sau recunoașterea unor conținuturi luate la cunoștința pe cale rațională. Valorile se cer consumate sau gustate asemenea roadelor pămîntului și abia după ce le consumăm sau gustăm ne putem da seama care sînt cele bune și care anume cele rele. Educația morală, sîntem ispitiți să zicem „educația propriu-zisă”, ar trebui să-l pună pe cel educat într-un sistem de situații care să-i reveleze fără păgubire care sînt roadele bune și care cele rele.

Această divinitate care poate fi și este animal, acest animal care poate fi și este divinitate: omul.

Dar există și oameni cărora le rămîi recunoscător numai pentru faptul că sînt sau că au fost. Simpla lor prezență printre noi, simpla amintire pe care ne-o lasă răscurpă toate păcatele veacului.

Nu ne putem înșela niciodată pe noi înșine. Încercăm numai, uneori, să ne înșelăm. Ținem, însă, întotdeauna, să-l înșelăm cu privire la propria noastră valoare pe aproapele nostru. De ce? Fiindcă, în ordinea cea mai firească a lucrurilor, mai întîi venim noi și apoi abia aproapele nostru.

Secătura estetizantă a decretat și decretează: „Homer este plictisitor, Platon nu este cine știe ce, iară Dostoievski n-are habar de ceea ce trebuie să fie un roman adevărat”.

Statul poate fi imoral și este, întotdeauna, imoral când acuză, judecă și condamnă. Se spune, totuși, că în vremuri ca ale noastre justiția aceasta este climatul necesar conviețuirii și perpetuității colective.

S-a văzut că o anumită artă de a regiza anumite curente și elanuri poate ține, ani de-a rîndul, sufletul omenesc în neîntreruptă încordare. Dopate metodic, cu droguri metodice, masele se pot simți un timp, ca în stare de ebrietate, chiar fericite. Este însă aceasta fericirea? Nu ne spune însuși sufletul, și anume în momentele lui de dureroasă luciditate, că am apucat pe o cale greșită?

Metafizica va fi întotdeauna posibilă și nu numai atât, ci necesară, inevitabilă. Dară nici ca ultimă etapă a rațiunii noastre critice, nici ca „filozofie a lui ca și cum” sau „ca și cum al filozofiei”, ci numai ca ghicire și talmăcire a lumii, ceea ce este foarte mult cînd te gîndești că

orice cultură se înradăcează într-o anumită interpretare a lumii și a vieții.

„Nu știu nimic! Nu știu absolut nimic! Asta e adevărul!”, mă „puse la punct” înversunatul explorator cu testul sufletului omenesc. Ca și cum el ar ști mai mult.

Sfîntă este viața, sfințiți viața.

Care sînt cărțile cele mai bune? Cele inactuale!

Pierzînd edenul adamic, pierzînd nevinovăția, nu ne-a rămas decît un singur drum al mîntuirii: ridicarea întru spirit. Numai în această direcție putem merge nelimitat și liber, fără păcătuire.

-are, -ate, -ire, -înța, ... acestea au fost zeitățile înaintașilor, iată însă că a venit schimbarea zodiilor și sîntem, fanatici, robii –ismului.

Nouă sute nouăzeci și nouă la mie dintre cei ce teoretizează uită primordialul: că teoria e vedere de Dumnezeu.

Dincolo de spirit și dincolo de materie, dincolo de creația posibilă și creația creată, dincolo de vid și de plin, dincolo de lipsa și prezența, dincolo de viață și de moarte este Dumnezeu; dar existența Lui este inexistență pentru simțurile și pentru mintea noastră de ființe vii. Pentru simțurile și pentru mintea noastră, existența și inexistența lui Dumnezeu este una. Acolo unde este El, minții noastre i se năzare Nimicul absolut, iar simțurile noastre dau de inexistența absolută. „Dumnezeu există” e, în absolut, egal cu „Dumnezeu nu există”, căci pentru noi, Dumnezeu începe o dată cu noi, există cît timp existăm noi și moare o dată cu noi. Atunci însă ne întoarcem, totuși, la El, Domnul de dincolo de spirit și de dincolo de materie, la Dumnezeu cel de dincolo de creația posibilă și creația creată, dincolo de vid și plin, dincolo de nimic și tot, dincolo de viață și moarte.

Numiți-L cum voiti. Înțelegeți-L cum puteți. Simțiți-L cum vă e dat. Talmăciți-L și rastălmăciți-L după toate priceperile și nepriceperile voastre. El, Domnul, este cel ce este și tot El e cel ce nu este. El vi se arată și El vi se ascunde. El ni se împarte tuturor și totuși e neîmpărțit. El e infinit de mare și El e infinit de mic, atotbiruitor și de toate biruit. Toate afirmațiile noastre i se potrivesc și toate negațiile noastre i se potrivesc, toate afirmațiile noastre îl neagă și toate tăgăduirile noastre îl afirmă.

Dumnezeu este partea cea mai bună din noi. Cel ce începe să se gîndească la Dumnezeu, începe să se gîndească la partea cea mai bună din propria sa ființă.

Dumnezeu este marfa cea mai ieftină – și marfa cea mai scumpă este și cea mai fără de Dumnezeu, de aceea toți creatorii de valori au cerșit pe la curțile numai-bogaților și de aceea chiar și Domnul e înfașșat, nu o dată, drept cerșetor în poveștile popoarelor.

Frizerul care tocmai mă rade, îmi vorbește despre N.N., profesor la Universitatea de aici și om, din toate punctele de vedere, superior: „Drept să vă spun, mie nu-mi place să-l servesc. Poate fi dumnealui oricît de mare, dar mie nu-mi place... dă prea puțin”. O, Doamne, toate slugile te apreciază numai după cît dai.

Foarte mulți, cei mai mulți! – dintre

asa-zișii eroi ai societății nu sînt decît niște sârmane iluzii sociale.

În persoana suveranilor iubiți, popoarele își iubesc propria lor suveranitate. Într-o această rezidă și miraculoasa ascensiune a dictatorilor.

O decență a cuvintelor le interzice să suporte vecinătăți nepotrivite. Dintre vecinătăți, cele mai penibile nu sînt cele ridicole, ci vecinătățile arrogante. De exemplu: „Tovarașul ministru”.

Citesc în „Ecrits de France Revue de documentation” (București 1946, Nr. 2, pag. 47): (Descartes) „qui a aimé dans son enfance une jeune fille louche, qui a fait la guerre et qui a engrossé une servante...” și înțeleg și mai bine de ce acest filozof avea drept lozincă vorbele: „Bene vixit, bene qui latuit”.

Să dai viața: Iresponsabilitate? Răspundere? Să iei viața: Răspundere? Iresponsabilitate? De fapt nu sîntem decît pasive (pățitoare) punți pentru aceste treceri.

Sîntem, totdeauna, niște ratați, cîta vreme nu ne invidiază ceilalți sau cîta vreme nu ne realizăm conform dorințelor celorlalți. Dar cînd te gîndești că tocmai spiritele cele mai de seamă ale omenirii au fost niște ratați, îl lași pe fiecare să creadă ce vrea.

Toți organizatorii profită. Culmea e însă cînd profitorii devin organizatori! Nici un om bine intenționat nu se mai poate arăta între ei. Pînă nu-l compromit sau pînă nu-l elimină din rîndurile lor nu le tîhnește nimic. Profitorii organizatori se simt spionați dacă, uitîndu-se în ochii colegului, acesta nu le zîmbește cu înțelese.

Maximum de securitate a statelor, minimum de securitate a cetățenilor: apogeurile imperiilor. Maximum de securitate a cetățenilor, minimum de securitate a statelor: splendidele epoci decadente.

Binele făcut de frică nu este încă binele. Binele făcut din sentimentul datoriei pe care o împlinesc este un fel de bine. Binele făcut pentru plăcerea de a face bine este binele propriu-zis, căci numai el atinge hotarele iubirii.

M-am întregat, nu o dată, dacă noi cei proști și nebuni vom putea fi, vreodată, cercetați și înțeleși de cei normali și mai-deștepți. De cîte ori însă mi-am pus această întrebare, o mare îndoială mi se așternea pe suflet și inimă.

O autoritate cu cît este mai autentică, mai bună, cu atît e mai veche. Dacă se naște azi și nu are vechime, toți proorocii au proorocit-o. Dacă s-a născut cu mii de ani în urmă, toate înfăptuirile o mărturisesc.

Cine ucide viața, ucide pe Dumnezeu. Sensul poruncii e mult mai adînc decît îl simțim de obicei cînd citim: „Să nu ucizi!”

Țăranul român care a refuzat să-și primească lotul de împroprietărire din moșia expropriată a boierului a fost colhoznic mai cinstit decît țăranul care, beneficiind de împroprietărire, și-a lăsat în paragină ogorul. În orice caz, omul care a refuzat împroprietărire a dovedit că boierul lui nu e exploatator.

Nu boierul sau țăranul sau muncitorul m-au preocupat vreodată ca scop. Sînt cu tot sufletul alături de comuniști

cînd e vorba de desființarea claselor. Pînă la desființarea claselor însă mă interesează realitatea.

Vai de popoarele ale căror mijloace au devenit scopuri. Vai de toate popoarele.

Trupul meu viu, asemenea oricărui alt trup viu, este tot așa de metafizic ca și viața.

Ori de cîte ori ne surprinde vreun eveniment neobișnuit, accident sinistru, moartea cuiva iubit sau cunoscut, ne dăm seama cu ce lucruri mici ne trecem zilele. Și tocmai aceste mărunte și nesemnificative lucruri ne rămîn mai stăruitor în memorie și mai în amănunțime de parcă, pe lîngă hipervervie, am suferi și de acribie.

Omul, care auzind vorbindu-se de ceva rareori posibil sau chiar imposibil, și-și poate imagina posibilitatea sau imposibilitatea acestui lucru, e lipsit de fantezie creatoare. Sînt posibile fulgerele care să fișnească de la sol către nori? Lipsitul de fantezie creatoare va răspunde cu aplomb: „Nu sînt posibile”.

Poporul nostru are o zicală: „Mare e Domnul, meșter dracul”. Divină este doctrina, diabolică tactică.

Geniali sînt numai intuitivii. Geniu înseamnă intuiție. Toți ceilalți mari sînt savanți, tehnicieni, specialiști, în fond administratori buni sau mai puțin buni ai celor create de intuitivi.

Cine spune: „Omul este capitalul cel mai de preț” e un materialist feroce căruia, dacă i se va încredința conducerea oamenilor, îi va administra ca pe niște valori economice și nicidecum ca pe oameni, îi va exploata ca pe niște unelte, îngrijindu-se numai atît de buna lor stare cît este necesar pentru ca aceste unelte să fie utilizabile, îi va considera, cu alte cuvinte, drept mijloc pentru scopuri străine lor, oamenilor. Această folosire a omului însă trebuie stîrpită oriunde s-ar ivi, iar propovăduitorii trebuie loviți cu fierul sau cu focul, căci omul, ca și orice ființă vie, este scop în sine și nu unelță.

Doar așa mai umbli bine: zici ca alții, faci ca tine.

Un alienist, observînd lumea și constatînd că fiecare dintre oameni își urmărește numai interesele sale, ar putea trage concluzia că se găsește într-o casă de bolnavi mintali. Această concluzie i s-ar părea și mai justă dacă, referindu-se la viața pe care o duc bolnavii mintali din diferite servicii ale spitalului său, ar accentua asupra faptului că acești bolnavi pot foarte ușor fi supravegheați și domoliți de prea puțini supraveghetori. Și în lumea noastră există prea puțini care-și impun voința, cu droguri sau, în mod brutal, peste orice nemulțumire sau protestare a mulțimilor. Alienistul nostru însă ar putea găsi suficiente dovezi de insanitate mentală și în orice manifestare colectivă, în orice rebeliune a maselor.

Prezentare și selecție de
Mircea A. Diaconu

UN CUVÂNT NOU ÎN LIMBA ROMÂNĂ

SEDINȚELE de la cenaclul *Sburătorul*, ținute Duminică de la patru și încheiate la orele 22, uneori chiar mai târziu, puteau fi foarte instructive, nu numai pentru un tânăr ca mine care abia împlinea douăzeci de ani, coborât dintr-un colț de provincie. Acolo se aflau personalități cu un mare nume în cultura, cum era gazda însuși, dar și vârfuri ale vieții sociale, generali și foști miniștri, actuali sau mai vechi stăpâni de mari proprietăți agricole, cucoane din înalta societate și artiste de mare talent din lumea teatrului și a muzicii. Iar hazul și tot farmecul acestei adunări săptămânale, în care figurau și scriitori de renume, era faptul că în mijlocul tuturor celor pomeniți se aflau chipuri necunoscute, de la elevi și studenți până la fizionomii și costumarii proletare, câteodată destul de pitorești.

Programul obișnuit al ședințelor erau lecturile făcute de autori, cu lectorul așezat la biroul marelui critic în dreapta acestuia și cu manuscrisele plasate sub proiecția unui abajour. După lecturi urmau comentarii, eventual întrebări puse respectivului autor și apoi lamuririle acestuia. La urmă se rostea aproape totdeauna și valorosul critic. La lecturile foarte slabe sau la cele mai dificile, când luările de cuvânt se lasau așteptate, gazda făcea totdeauna apel la fin conturata ființa a unei fiice a lui Delavrancea, numita Bebs, prezentă la orice ședință, ce își avea locul pe o canapea din fața biroului. Cu ținuta ei în gri sau negru, delicata faptură se descurca totdeauna bărbatește în atari situații și momentul greu era depășit.

Nu era nici un secret că scriitorii evrei frecventau regulat ședințele *Sburătorului* și se bucurau de prietenia lui E. Lovinescu, iar un spirit critic ca Felix Aderca devenise o autoritate în cenaclu. Aici se afirmaseră poeți evrei ca B. Fundoianu, Camil Baltazar și Ilarie Voronca, sau prozatori la fel de valoroși, de aceeași origine, ca I. Peltz și Ion Călugăru, urmați de Sergiu Dan, Ieronim Șerbu și alții. Prin anii '33-'34 mulți tineri evrei de vârsta mea puteau fi întâlniți acolo și numele pe care le citez poate că nu mai înseamnă nimic azi, dar în epocă au spus fiecare câte ceva. Între

ele: Mihail Dan, V. Cristian, Gh. Râpa, Dan Faur, Petre Boldur, Ramiș (desenator) Gh. Nistor, Ștefan Horint, C. Federeanu etc.

În mediul scriitoricesc, prin redacții și cafenele, circulau și atunci unele cuvinte de proveniență iudaică, cum era *haloimās*, *cușer*, sau *musār*, destul de puține ca număr dar foarte expresive. *Haloimās* era ceva incurcat, fără cap și coadă, confuz: *cușer* însemna taierea rituală a păsărilor și animalelor de conșum; *musār* avea înțelesul de agent acoperit, spion, era individul pe care de obicei poliția îl plasează în lumea civilă pentru a culege informații. Când se spunea că ceva nu e *cușer* însemna că nu e conform legii. În dicționar și în uz mai figurau cuvinte ca *rabin* cu înțelesul de preot, șef spiritual, și *haham* care îl desemna pe bărbatul care opera la evrei taierea rituală a animalelor. În dicționarul universal al limbii române Șăineanu spune că mai demult *haham* avea și semnificația de rabin. Din germana, idiş și polonă ne-au mai venit *mahār* și *șahār-mahār*, pentru măriri în ordine socială, cu același înțeles fiind folosit mai rar și *huhām*, iar *șofer* sau *șafār* indicându-l pe un șamsar necinstit.

La acest mic procent de cuvinte, înșirate mai sus, s-a mai adăugat unul și cred că am avut onoarea să fiu de față, martor jurat la momentul când el și-a făcut intrarea, pentru prima oară, pe teritoriul limbii române, socotind că acestui spațiu îi aparține de drept și Cenaclul *Sburătorul*. Iată cum s-a întâmplat: Într-o seară de duminică, la cenaclu, nu mai știu exact dacă în textul unei proze a unui autor de origine evreiască, sau din discuțiile purtate în comentarea unei asemenea lecturi, s-a rostit cuvântul *tuțar*. Atunci, toată lumea a auzit clar întrebarea pusă de maestrul Lovinescu:

- Dar ce înseamnă asta *tuțar*? Cine poate să-mi spună?

Replica cu explicația a venit prompt ca la comandă, cel care o dădea parcă s-ar fi documentat pentru asta în mod special, oferind chiar exemplificări concludente și edificatoare. Omul care ne tălmăcea necunoscutul cuvânt era poetul ce semna cu numele Mihail Dan (Werner) un tânăr elegant, bine legat, cu a-

lură romantică și ținută sportivă, purtând totdeauna cu el o mică gentuță de piele neagră.

- Maestre, a început acesta, *tuțare* un cuvânt din ghetoul evreiesc și înseamnă admirator plătit în slujba celor mari. Așa, de pildă, la sinagoga sau la alte adunări, când ia cuvântul unul mare, un huhām, el are grijă să-și pregătească dinainte un tuțar sau mai mulți, care în timp ce el vorbește să se minuneze de ceea ce îi aud urechile, fâțâind din buze, făcând ochii mari și câte un gest de înaltă esimare, schițat cu mâna. Tuțar vine deci de la litera *ț* repetată ca un plescait bucal delicat (*ț-ț-ț*), la care participă și glandele salivare ale admiratorului... Toată lumea a fost lămurită ce putea să însemne tuțar și s-a amuzat atunci copios cu savanta definiție însoțită de demonstrația pe viu. Din dreapta mea, poetul și muzicianul Virgil Gheorghiu, moldovean de la Roman, familiarizat cu vițurile evreiești, mi-a șoptit la ureche un distih pe care îl mai țin minte:

*Ori că-i tuțar, ori că-i musār
să-i aduc elogii nu sār.*

Cele două versuri, cu originala lor rima găsită la musār, se refereau la respectivul Mihail Dan, despre care circula zvonul că figurează printre agenții Siguranței Statului (musār). Amândoi, și Mihail Dan și Virgil Gheorghiu, făcuseră parte un timp din grupul de la revista *Unu* și ambii fuseseră expurgați după abateri de la disciplina impusă acolo. Cât despre comerțul lui Mihail Dan cu oficinele secrete naționale și internaționale, vom reveni mai târziu.

Ceea ce vreau să notez aici este că începând din acea seară cuvântul *tuțar* a intrat în folosință curentă, chiar între membrii cenaclului *Sburătorul* și destul de frecvent în presa literară. Cineva a dus cuvântul cel nou făcându-l cunoscut și la braseria Corso, frecventată de tandemul Tuțea-Cioran, cu aplicația că Cioran era *Tuțarul lui Tuțea*, fapt ce l-a amuzat pe autorul *Culmilor disperării*, care a declarat vesel:

- Aferim! sunt de acord să mărturisesc public că Petre e un geniu și mă laud a fi tuțarul lui!

Cei doi, Tuțea și Cioran erau nedespărțiți pe acel timp, îi vedeai umăr la umăr prin oraș, întolțiți în două trench-coat-uri deschise la culoare și lungi până la călcâie, cumpărate de la magazinul *Cehoslovaca* de pe Bulevard, cu care și-au făcut și o poză ce le-a supraviețuit.

Cum toate momentele toarse din creierul unui trecut aduc după ele altele, de care se leagă, pe timpul celor petrecute mai sus apăruse la Cluj debutul cu succes al unei tinere scriitoare, Marta Rădulescu, o carte cu titlul *Sunt studentă*. Autoarea era o fată frumoasă, încă studentă la litere, fiică a unui reputat profesor și om de știință din capitala Transilvaniei. Ea apăruse într-o duminică la una din ședințele *Sburătorului*, pilotată de poetul M. Crevedia, a fost prezentată de acesta marelui critic și a făcut apoi o lectură din respectiva carte, care-i lansase numele. Cel care o aduse se aici, explicând că talentata prozatoare se afla întâmplător în București și ea n-a vrut să scape ocazia de a face cunoștință cu membrii cenaclului și cu personalitatea carismatică a reputatului critic, publicase și el, tot pe atunci, un volum de versuri intitulat *Bulgari și stele*, la Cartea Românească și un volum de schițe *Bacalaoriatul lui Puiu*, la altă editură, ambele apariții de succes. Într-o notiță din presă s-a glumit rautăcios cu

privire la volumul lui de versuri, numindu-l nu bulgari, ci *Bulgari și stele*, cu adresa la originea banuit bulgărească a lui N. Crevedia. Au circulat apoi zvonuri că între poet și autoarea clujeana ar fi o idilă cu perspective matrimoniale, dar foarte curând situația a evoluat pe dos și în presa a apărut un schimb de texte între cei doi, în care tuțarul și curtezanul de ieri devenise detractor. Tânără autoare îi respinsese avansurile și el se răzbuna. Am fost de față la cafenea, într-o zi când Mircea Damian i-a făcut pretendentului dezamăgit și neloial o usturătoare morală în public. Crevedia s-a căsătorit apoi, cu vreo doi ani mai târziu, tot în mediul scriitoricesc, cu o nepoată a lui Gib. Mihaescu, care locuia la familia prozatorului.

Revenind la simpaticul Mihail Dan, îmi aduc aminte că își publicase, pe speze personale, la editura librăriei *Cartea Poporului* a lui V. Montaneanu volumul de versuri *Sens unic*, pe care mi l-a și oferit cu autograf. Era un vers de factură modernistă, liber, fără rigorile rimei. El publicase prin reviste și traduceri din Maiakovski, făcute după versiunile franțuzești ale scrisului autorului sovietic. Om de bun gust, Mihail Dan ne vorbea ades la cenaclul Lovinescu și la cafenea, ba și scrisese elogios în presă, despre un mare artist fotograf, Aurel Bauh, evreu român, format la Paris, care se întorsese în țară prin 1934 și avusese la București o seamă de expoziții de mare succes. Sunt foarte mirat că vorbindu-se mult în ultimii ani despre avangarda românească interbelică, numele lui Aurel Bauh n-a fost nici măcar pomenit. Îl amintesc pe Bauh pentru că în atelierul lui din Calea Victoriei, țin minte că l-am întâlnit ultima oară pe Mihail Dan. Era, cred, în 1938 când începuseră deja măsurile cu caracter rasial și de atunci i-am pierdut urma. Este clar că părăsise din vreme țara, dar fratele său poetul V. Cristian, care era creștinat, trecut la catolicism, a rămas în București în timpul războiului și apoi sub comuniști, până prin anii '70, când s-a expatriat la Paris. Eram prieteni, dar de câte ori l-am întrebat dacă știe ceva de bunul său frate, de Mihail Dan, a pretins că habar nu are. Este drept că relațiile lor numai de afecte și de cordialitate nu făceau lux...

Trecuseră câțiva ani de la finele celui de al doilea război și comunismul se instalase în toată legea pe cuprinsul țării, cu societățile Sovrom care jefuiau tot ce se afla pe cuprinsul ei. Trăisem și foamea din Moldova când Petru Groza s-a dus la Stalin să-i ceară porumb și începuseră arestările masive și puterile trimise în munții Banatului și Transilvaniei împotriva partizanilor cuibăriți acolo. Într-o zi, întâlnindu-l pe misteriosul Ion Costin, fost redactor la agenția Rador, coleg cu bunul meu prieten, prozatorul T.C. Stan, l-am întrebat ce e mai nou în lume, știindu-l un pasionat ascultător al postului de radio Londra. Am zis misteriosul, pentru că acest cunoscut al meu era un anglist redutabil, ca după ocuparea țării de ruși să vadă că el publica în presă traduceri din literatura rusă... Ei bine, Ion Costin mi-a spus atunci, cu o voce albă, lipsită de orice sentiment, că respectivul post de radio anunțase, cu o zi înainte, execuția prin împușcare, în Orientul Mijlociu, a unui agent faimos al Intelligence Service-ului, român de origine, pe care îl chema Werner.

POLIROM

NOUȚĂȚI
octombrie 2001

Cristina Coman

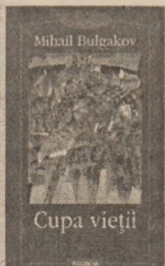
**Relațiile publice:
principii și strategii**

Mihail Bulgakov

Cupa vieții

F. Scott Fitzgerald

Blândețea nopții

În pregătire:

William Totok
Saul Bellow

**Constrângerea memoriei
Ravelstein**

Reduceri de 30%

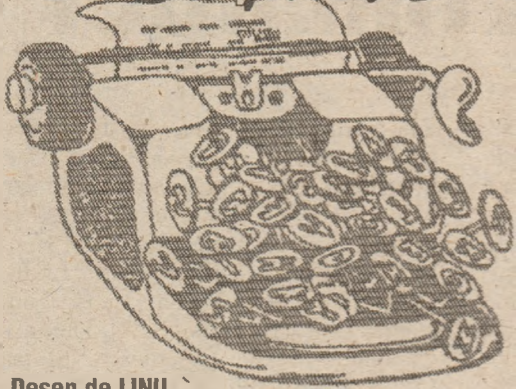
Pentru comenzi on-line în site-ul www.polirom.ro ▶ **Agenda**

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978, Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

OCHIUL MAGIC

Desen de LINU

Talk-show literar la Brăila

REDACȚIA revistei *România literară*, reprezentată de Adriana Bittel, Marina Constantinescu, Gabriel Dimisianu, Nicolae Manolescu și (cu voia dumneavoastră) Alex. Ștefănescu s-a aflat în zilele de 12 și 13 octombrie 2001 la Brăila (orașul natal al lui Gabriel Dimisianu), dând curs unei invitații calduroase facute de iubitorii de literatură din partea locului. Oaspeții (adică noi) au (am) purtat discuții reciproc instructive cu Aurel Simionescu, președintele Consiliului Județean Brăila, Viorel Mortu, inspector general al Inspectoratului Școlar Județean, Dinu Munteanu, profesor de limba română la Colegiul Economic "Ion Ghica", Gheorghe Calota, profesor de limba română, pensionar, Ana Coman, inspector școlar de specialitate (română), Emil Octavian Mocanu, director al Casei Corpului Didactic, Gheorghe Lupașcu, profesor de limba română (pensionar), Veronica Dobrin, directoarea Teatrului "Maria Filotti" din Brăila.

Teatrul "Maria Filotti" din Brăila

În cursul unei vizite la Liceul "Nicolae Bălcescu", Gabriel Dimisianu, fost elev al acestui liceu, și-a putut vedea numele gravat în marmură alături de acelea ale altor personalități care au ajuns personalități și pentru că au urmat cursurile prestigiosului așezământ. Este vorba de o listă impresionantă - Perpessicius, Ilarie Voronca, Mihail Sebastian, Nae Ionescu, Vasile Băncilă, Bazil Munteanu, Mihail Crama, Marcel Gafton ș.a. -, comparabilă cu cea care îl determina pe E. Lovinescu să considere nordul Moldovei un spațiu matricial al literaturii române. Brăila ar putea fi considerată și ea un asemenea loc fast.

Momentul culminant l-a constituit întâlnirea *României literare* cu publicul, într-o sală (eleganță) a Teatrului "Maria Filotti". Nicolae Manolescu a rostit un discurs (memorabil) pe tema puterii civilizatoare a cărții. Au urmat numeroase intervenții din partea celor de la prezidiu (a existat, trebuie spus, și un prezidiu), ca și din partea celor din sală. S-a aplaudat în repetate rânduri, neconvențional, ca la un spectacol de succes.

Ne trebuie un bulgar

LA Teatrul "Bulandra" din București a avut loc recent premiera spectacolului cu piesa *Colonelul-pasăre* de Hristo Boicev, în regia lui Alexandru Dabija. În afară de jocul admirabil al actorilor (Silviu Geamănu, Victor Rebengiuc, Răzvan Vasilescu, Costel Cașcaval, Dorin Andone, Mircea Rusu, Dana Dăgaru și Constantin Drăgănescu) și de decorurile și jocurile de lumini sugestive (create de Dragoș Buhagiar), am remarcat frumusețea textului. Frumusețea și mai ales faptul că poate fi jucat, captivând neconținut pu-

blicul, făcându-l, succesiv, să râdă și să se întristeze, să viseze și să gândească. Am simțit o mare invidie. De ce pot bulgarii să aibă un dramaturg ca Hristo Boicev și noi nu putem? De ce nu scriu și Horia Gârbea sau Vlad Zografi sau Alina Mungiu un text la fel de atrăgător?

Scenă din spectacol

Întrebări cu umor

VIRGIL IANȚU, protagonistul emisiunii *Vrei să fii miliardar?* de la Prima TV merita felicitat pentru siguranța și bunul gust cu care conduce de fiecare dată concursul. Merita felicitată însă, totodată, și autorii anonimi ai întrebărilor, care dau dovadă de umor:

"Cine a rostit cuvintele devenite faimoase *Un pas mic pentru om, un pas uriaș pentru omenire*: A. Ion Creangă; B. Neil Armstrong; C. Adrian Nastase; D. Petre Țepirescu?"

"Ce completare trebuie adusă sintagmei *9 săptămâni și...* pentru a obține titlul unui film: A. ...un sfert; B. ...o țară; C. ...câteva zile; D. ...jumătate?"

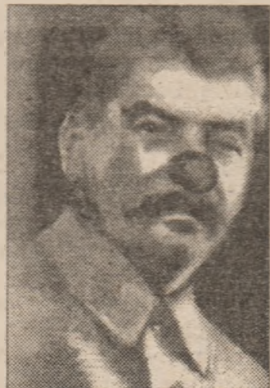
"Ce se injectează într-un organism pentru a-i mări capacitatea de apărare împotriva infecțiilor: A. aspirină; B. gamaglobulină; C. carmol; D. terebentină?"

Aplauze la Marsilia pentru Matei Vișniec

PIESA de teatru *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal* de Matei

Vișniec, publicată anul trecut (în premieră) în revista noastră, s-a montat de curând la Marsilia, bucurându-se de o foarte bună primire atât din partea publicului, cât și din aceea a criticii de specialitate. Regia spectacolului este semnată de Guy Cambreleng. Scenografia - de Geneviève Dudret. Iar printre interpreți - Olivier Comte, Tania Sourceva, Alain Cescorésia, Guy Cambreleng, José-Maria Sanchez, Jean-Marie Sirgue, Patrick Coussot, Nadine Lefèvre, Rémy Charroy, Sophie Guyot-Tabet, Eric Helard - există și o româncă: Ioana Crăciunescu, cunoscuta poetă și actriță.

P.S. Realizat cu sprijinul Ministerului Culturii și Comunicării din Franța, spectacolul ne oferă o sugestie: scriitorii și actorii români care au nevoie de o susținere financiară din partea unui minister al culturii o pot obține în afara României. În țahra lohr de ohrigine n-au nici o șansa.

Alex. Ștefănescu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

SINCOPE

31 XII 1976. Fata violată de doi semetiști într-un lan de floarea-soarelui. Întâmplare folosită în *Însoțitorul*, cu bataia teribilă aplicată celor doi făptași de agronomul Vasilescu pe care N. Manolescu, în epocă, îl considera - spre surprinderea mea - unul din cei mai interesanți eroi literari din ultima vreme. Spun *surprinderea mea*, deoarece recenzia nu era prea grozavă. Nu știu ce-l făcuse pe reputatul critic să mărească brusc miza: ceva în genul unui arbitru făcând o greșală și care apoi fluiera în compensație... "Scurta" lui Manolescu în proza a fost totdeauna un inteligent și tenace *partipri* politic. Mi-e greu să explic. Primul care va înțelege va fi însuși criticul, fluierând în *dublă partidă*: când estetic și când politic, în epoca dată. Exces necesar, poate, și care născu mari romancierii de moment, de fapt, de duzină, constatându-se ulterior.

Corecția agronomului are loc printr-un mijlocitor vajnic și care îl bate pe violator cu ajutorul unui ștreang înmuiat într-o găleată cu motorină, la indicațiile calme ale agronomului șef ce ar fi avut pe vremuri niște probleme sexuale. Sabau, aghiotantul, are boală pe violatorul numit Pingilică și care, bătut, zbiară protestând în vagonul câmpenesc pe al cărui acoperiș de tinichea se abate deodată o ploaie torențială de iulie. Numele Pingilică urla, gol, în slipul lui hoț pe care este cusută o inimioară roșie...

Scena reală însă trece, estetic vorbind, scena din carte, "prea lucrată". După ce a pățit ce a pățit, eroina nu-i denunță de frică pe făptașii care o amenințaseră, ca de obicei, că o vor omori. Azi, ziarele, televiziunea sunt pline de astfel de cazuri. Suntem chiar intoxicați de violuri, iar lumea visează urât. Seară de seară, pe Pro-TV ne așteaptă porția zilnică de orori.

Victima, pe care în realitate o cheamă Narcisa, e o fată răsfățată, hrănită de mică de maică-sa cu porumbi pasăți. Aveau chiar un coteț mare de hulubi, cocoțați pe un stâlp, undeva în Bolintinul din vale. Tot interogând-o, anchetatorii afla că fata își făcea proces, după cum se exprima unul dintre ei și că *nu se zbătuse destul... Că nu opusese rezistență și că nu inlemnise de frică*. Fiindcă, mărturisise Narcisa la un moment dat, că *ei îi plăcuse*. Mai ales că unul, nu ala rău, ci alalalt, al doilea, vorbea frumos cu ea, strigându-i la ureche că o iubește. Anchetatorul-șef ceruse și alte amănunte. Dar fata repeta numai ce zisese, și că atunci, mai spunea ea, nu-ș cum îi venise, *da'se lăsase...* Auto-reproșul fetei, în cele din urmă, fusese socotit un soi de auto-denunț, cum se întâmplă cu unele victime în acest caz... Până ce făptașii să fie prinși și pedepsiți de autorități, se observase că, la cantina unde servea Narcisa și mâncau cei doi, aceștia erau tratați de victimă cu multa umilință și cu o promptitudine inexplicabilă pentru ea, o leneșă și-o razgâiată mai înainte. Desfășurarea faptelor reale pare mai curând o intrigă ieftină, cum se întâmplă de regulă în viața curentă; o ficțiune neverosimilă ca în cărțile cu deficit de inventivitate. Cei doi făptași se iau la ceartă într-o zi, iar cel ce făcea *declarația de amor*, dă în vileag întâmplarea, se ajunge la miliție și urmează deznodământul fericit. Totul însă atât de tras de păr, ca-n povești... Iar totul se termină cu o nuntă în sat, unde se vor consuma întâi și-nțai porumbi pasăți...

8 iunie 1980. EXITUS. Titlul probabil al unui roman. Indicațiile din străinătate pentru cetățeni - ieșire în caz de pericol. Amestecul de comic și de tragic conținut de cele șase litere *Exitus*, apocaliptice...

Cu doi-trei ani în urmă, mă gândisem la un alt titlu SINCOPE: mișcare, epică biologică prin excelență, fatală inimii deseori, vezi stopul cardiac, *sincopa albastră*. În muzică, sincopa înseamnă o notă emisă pe un timp slab și prelungită imediat pe următorul *timp tare*, cu un abis, prefăcut, în mijloc. Mai clar: efect dinamizant obținut prin mutarea accentului de pe o măsură pe alta. Fenomen caracteristic constând în dispariția unei vocale sau a unui grup de vocale, oculate, între două consoane ale unui cuvânt. Partea comică a acestor fenomene lingvistice este vorbirea incultă... De pildă, activiștii care vorbeau precipitat, de frică să nu se exprime greșit, și care de aceea poceau cuvintele prin rostirea lor accelerată, înghițindu-le la iuțeală, hăpându-le ca pe niște galuște fierbinți.

În grecește: *koptein* înseamnă a frânge, a rupe, de unde *sunkope*, ceva ce se frânge în cursul unei dinamici. Interesantă, medical, este *sincopa albă*, când pacientul pălește deodată, fara să i se oprească respirația. Sau atunci când i se oprește respirația, învinețindu-se brusc: *sincopa albastră*, amintită.

Jazmanii negri de la Newport... New Orleans... care cultivă muzica sincopată, RAG-TIME, școala americană populară în jurul anului 1900. Ritmică biologică impunătoare sesizată de urmașii sclavilor africani... Precipitare patetică... și întrerupere bruscă, în pauza în care aerul dispăre ca mistuit de o explozie colosală. S-a aplicat și în poezie, în curentul numit tot *Rag-time*. Ca și în proză, în discursul politic... Sincopa cu schimbări bruste de pedală. Cum am spune în limbajul vulgar: una caldă, alta rece.

Apel către Parlamentul României

TENDINȚA tot mai accentuată a actualei puteri politice de a-și subordona principalele instituții naționale de presă din România este privită de intelectualitatea românească din țară, cât și din afară cu reală îngrijorare și total dezacord. Lipsa unei motivații coerente și pertinente a votului negativ acordat de comisiile parlamentare de specialitate rapoartelor de activitate pe anul 2000 ale celor două Consilii de Administrație ale Societăților publice de Radio și Televiziune precum și tergiversarea nejustificată a discuțiilor acestor rapoarte în plenul Parlamentului pun sub semnul întrebării bunele intenții ale clasei politice aflate la putere și aruncă o lumină sumbră asupra viitorului imediat, dar și de perspectivă, al acestor instituții care trebuie să rămână garanți echidistanței și obiectivității informației, atât de necesar societății românești.

Luăm astfel act cu dezamăgire de campania îndelungată, subterană de intimidare și hărțuire a președintelui director general al Societății Române de Radiodifuziune, Andrei Dimitriu, precum și tensiunea produsă de nesiguranța care planează asupra actualului Consiliu de Administrație, lucru de natură a submina atât activitatea acestuia cât și performanțele editoriale și manageriale incontestabile ale acestei societăți. Radioul public românesc, una dintre cele mai vechi și prestigioase instituții media din România, se confruntă în aceste momente, tocmai datorită uriașei sale importanțe în peisajul presei românești actuale, cu intenția tot mai evidentă de decapitare a conducerii sale pe criterii străine de cele ale

performanței editoriale, manageriale și economice.

Radioul public românesc a fost și a rămas pentru milioanele sale de ascultători, printre care ne numărăm și noi, vocea pe deplin credibilă a societății românești libere, democratice, deschisă spre valorile profunde europene, în tradiția și în spiritul acestei instituții, actuala conducere a Societății Române de Radiodifuziune și președintele director general, Andrei Dimitriu au girat, pe durata mandatului lor, mesajul de democratizare și europenizare a României, susținând prin politica editorială eforturile multiple ale autorităților politice de integrare a țării noastre în structurile europene, moderând dialogul firesc cu societatea civilă, promovând valorile autentice ale culturii românești și universale, consolidând atât prin discursul personal al Președintelui, cât și prin cel editorial credibilitatea acestui post de radio în rândul publicului său.

Prin întreaga sa prestație publică, Andrei Dimitriu s-a remarcat prin ținuta sa demnă, prin curaj, prin profesionalism convingător, probând indubitabil credințele sale democratice și atașamentul total pentru valorile europene. În afara performanțelor manageriale recunoscute public, Andrei Dimitriu s-a dovedit un susținător împătimit și calificat al culturii de performanță. Pentru toate acestea și pentru încă multe alte motive considerăm, cu toată convingerea, că menținerea lui Andrei Dimitriu ca președinte director general al SRR pe durata integrală a mandatului său legal, este șansa cea mai bună care i se poate oferi unei instituții naționale de importanța Radioului Pu-

blic. Apreciem că decizia finală a Parlamentului nu trebuie să ignore simpatia, aprecierea și sprijinul larg de care se bucură domnul Andrei Dimitriu între salariații Radiodifuziunii și în afara instituției, în cercuri largi culturale, politice, ale societății civile, în organisme internaționale. Ne simțim obligați să atragem atenția că demiterea domnului Andrei Dimitriu și a Consiliului de Administrație, în absența evidentă a oricărui motive legale și reale, ar atrage un vot de blam din partea organismelor europene și internaționale sensibile față de libertatea presei. Această situație nedorită ar afecta grav imaginea externă a actualei puteri și interesele fundamentale ale României. Pentru semnatarii acestui apel decizia politică privind viitorul actualei conduceri a Radioului Public va fi o dovadă hotărâtoare asupra sincerității atașamentului majorității politice de astăzi față de principiile democrației, ale spiritului și cutumelor europene privind libertatea presei și drepturile omului.

Tocmai de aceea, conștientizând pe deplin necesitatea imperioasă a garanțării independenței și autonomiei postului public de radio, noi, semnatarii acestui apel, solicităm Parlamentului României dezbaterea și aprobarea fără întârziere a Raportului pe anul 2000 al Consiliului de Administrație al Societății Române de Radiodifuziune manifestându-ne astfel în mod public susținerea față de domnul Andrei Dimitriu și echipa domniei sale care și-a dovedit până acum capacitatea deplină de a-și îndeplini și respecta mandatul legal.

Semnatarii (în ordine alfabetică):

Nicolae Alexi, Gabriela Adameșteanu, Constanța Buzea, Ana Blandi-

ana, Sorin Botez, acad. Constantin Bălăcescu-Stolnici, George Balăița, Carmen Petra Basacopol, Ioana Brătianu, Mihai Buculei, Sergiu Comissiona (SUA), Denisa Comănescu, Iosif Conta, Vlad Conta, Titina Comșa, Liviu Ciocărlie, Dina Cocea, Lena Constante, Dan Costescu (SUA), Dumitru Capoianu, Barbu Cioculescu, Ștefan Câlția, Pavel Chihaija (Germania). Dorana Coșoveanu, Camilian Demetrescu (Italia), Gabriel Dimisianu, acad. Ștefan Augustin Doinaș, Emanuel Elenescu, Victor Frunza (Danemarca), acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Dan Grigore, Valentin Gheorghiu, Ștefan Gheorghiu, Anca Giurchescu, Lucian Giurchescu, Gheorghe Grigurcu, Liviu Grăsoiu, Ion Grigore, Elena Galaction, Nicolae Herlea, Cezar Ivanescu, Adrian Iorgulescu, Radu Ionescu, Sorin Ilfoveanu, Virgil Ierunca (Franța), Gabriel Liiceanu, Lidia Baroneasa Löwendall, Monica Lovinescu (Franța), Nicolae Manolescu, Adrian Marino, Lidia Bote Marino, Dan Mizrahi, Viorica Moisil, Mircea Mihăieș, Rodica Anca Marinescu, Î.P.S. Nicolae Mitropolitul Banatului, Cella Neamtu, Costin Neamtu, Iustin Marchiș, Eugen Negrici, Vlad Nistor, Andrei Pleșu, Gabriel Pleșea (SUA), Mihai Papae, Nicolae Prelipceanu, Dan Popescu (Danemarca), Dan Petrescu, Tereza Petrescu Culianu, Dan Pița, Zoe Petre, Cantemir Rîșcuția, Irina Rîșcuția, Romulus Rusan, Valeriu Râpeanu, Petre Stoica, Traian Stănescu, Alex. Ștefănescu, Pavel Șușară, Stelian Tănase, Ilina Tomoroveanu, Madeleine Voicu, Grigore Vieru, acad. Alexandru Zub, Mihai Zamfir, Dorin Tudoran (SUA).

Toronto în dialogul lumilor

ANTICIPÎND parcă întrebările care persistă în nebuloasa din jurul celor două turnuri gemene din inima New York-ului, selecționerii Festivalului Internațional de la Toronto (Piers Handling, Michèle Maheux, Dimitri Eipides, Noah Cowan, Stacey Donen, Liz Czach, Gaylene Gould, Ramiro Puerta, Steve Gravestock, Kay Armatage, Sean Farnel) au ales pentru ediția 2001 o sumă de pelicule reflectând fața nevăzută a lumii a treia, jalonând ipotetice răspunsuri, într-o retorică filmică insolită. Un mic semnal de alarmă îl constituie chiar trailer-ul festivalului: o rulotă sordidă amintind că prosperitatea *trage* după sine și mizeria!

Juriul FIPRESCI a desemnat câștigător filmul *Cu voia lui Allah, duminică* prezentat sub pavilion francez de către Yamina Benguigui, care a găsit tonul potrivit al unui proaspăt umor pentru odissea emancipării unei soții și mame a cărei familie algeriană se stabilește în Franța anilor '70, confruntându-se zilnic cu rasismul și diferența insurmontabilă de mentalități. O mențiune specială *Fipresci* a revenit iranianului naturalizat în Canada Asghar Massombagi, care și-a ales drept protagonist un puști marocan *Khaled*, ce încearcă să ducă o existență normală într-un cartier mărginaș din Toronto, ascunzând faptul că mama îi e moartă în casă. Quebecuazul Denis Chouinard (co-regizor la dramaticul *Clandestini*, 1997, cu româncă Simona Măicănescu) s-a aplecat cu înțelegere asupra dificultăților de acomodare ale unei familii de emigranți, tot algerieni, confrunțați cu clivajul cultural, dar și cu propria lor deficiență de comunicare între tată și fiu: *Îngerul de gudron*. După ce a câștigat la Cannes *Camera d'or*, Zacharias Kunuk și-a adjudecat și premiul pentru cel mai bun film canadian, dezvăluind abisul univers al băștinașilor inuiți din zona Cercului Arctic în *Alergătorul rapid*, alegorie a stabilității echilibrului fragil dintre individ și comunitatea în care trebuie să-și ducă viața.

"Rezistența nu-i posibilă fără memorie și universalitate" - afirma Godard în *Elogiul dragostei*. *Cinca neterminat* al iranianului Maziar Miri gravitează în jurul unei interdicții fundamentaliste: o femeie ajunge la închisoare pentru că-i place muzica și - lucru nepermis - cîntă ajutînd un culegător de folclor care face înregistrări pentru posteritate. Regimul talibanilor este invocat indirect de către Mohsen Makhmalbaf în *Soarele în urma Lunii*, o tentativă de proiectare a realității în mit: o tînără ziaristă își povestește viața unui pilot căruia îi cere să o ducă în Afganistan să-și salveze sora. Mutilată într-un atac terorist, aceasta a hotărît să se sinucidă în timpul ultimei eclipse a mileniului. Nutrind - potrivit credinței islamice - speranța în transfigurarea lumii prin sacrificiu. Dacă nu au și făcut-o deja, nu va trece mult și scenariștii vor prelucra elementele cruciale din *marșea neagră* riscînd - probabil - să explice psihologia teroriștilor piloți sinucigași. O poveste din al doilea război mondial semnată de Zdenek și Jan Sverák sub pavilion britanic, ceh și german evocă eroismul aviatorilor care s-au alăturat englezilor în lupta împotriva nazismului: *Lumea albastru închis* are frisonante momente de înclătări aeriene, dar și de euforie în înălțimilor. Narcoza adîncimilor bulversează existența unui fotograf al cărui hobby sînt scufundările. După un accident subacvatic în care-și pierde pentru scurt timp memoria, parcă ar avea *Un crab în cap* care-l face să intre cu orice preț în grațiile indiferent cărui bărbat sau femeie îi iese în cale. Își uită de înclînățiile homosexuale și se ambelează în noi idile pe bază de afinități electice. Emoționant e dialogul cu o surdo-mută căreia încearcă să-i descrie voluptatea tăcerii și plutirii în incertitudinea lichidă. "Citit" și ca parabolă a imposibilității de a fi pe placul tuturor fără a te trăda pe tine însuși, acest film de André Turpin a deschis "Perspectriva canadiană". Secțiune dominată - ca de altfel majoritatea programelor ce structurează festivalul - de genul ce s-ar putea numi "cinema domestic" care cultivă în special privirea răsfrîntă asupra sinelui. Fie că eroii sînt angrenați în oficierea unei relații mai mult sau mai puțin trainice - vezi

farsa canadiană *Ultima nuntă* de Bruce Sweeney, drama israeliano-franceză a georgianului Dover Kosahvili *Mariaj tirziu*, tragicomedia indiană *Nunta mușonică* de Mira Nair, sarabanda libanezo-suedează *Jalla*, *Jalla* de Josef Fares, ori *Căsătorii* de quebecuaza Catherine Martin care descrie oprimarea femeilor în perioada victoriană. Fie că personajele abia tatonează o legătură sau mai multe, consecutiv sau simultan, visînd la un confort cazanier ideal, supunîndu-se sau contestînd tradițiile rigide ori obiceiurile conformiste. În *Arta lui Woo* al canadiencei Helen Lee - de exemplu - o tînără asiatică își caută perechea în cele mai nepotrivite locuri etalîndu-și toate talentele de cuceritoare. Sfidînd *Inerția* - mai mult sau mai puțin matrimonială - pe care o pune sub microscop canadianul Sean Garry, răsplătit cu premiul CtyTV pentru flerul comic și sensibilitatea aparte, o mai veche cunoștință, autorul excelentului film-Dogma *Johnny*, Carl Bessai o prinde de astă dată în colimator pe *Lola*. Tînără fuge de acasă fiindcă s-a săturat de cicălele unui soț astenic care o admonestează mereu și se alătură unei prostituate căreia, cînd aceasta moare, îi împrumută identitatea. Pînă cînd se va regăsi pe ea însăși la întîlnirea cu o mamă ce nu-și mai văzuse fiica de ani. Un inexplicabil dor de duca, dar și de tatăl pe care - idem - nu-l mai întîlnise de-o groază de vreme, îl transformă în *Călător pe mapanond* pe Billy Crudup. Actorul se lasă în voia regizorului american Bart Freundlich, care-l aduce înapoi la soție și copil în-zbor plutind ca un înger, printr-un simplu declic de computer. Computer care și-a câștigat demult statutul de partener și al actorului, nu numai al spectatorului ahtiat după interactivitate. De asemenea am sesizat și apariția foarte frecventă a unei figuri de stil narativ ce ar putea fi omologată ca atare; depistarea protagonistului printr-o prealabilă scanare a hărții lumii, țării, localității... creierului. Dezvăluit tirziu în mod intenționat, eșecul în căsătorie motivează dispoziția macabră a celui ce leagă firele celor *13 convorbiri despre un singur lucru*: fericirea, un film scris și regizat de americanca Jill Sprecher. Aspirînd la un mariaj mai special,

Portretul: artă, filosofie și morală

CRONICA
PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

REFERINDU-SE, în însemnările sale, la momentul imediat următor terminării războiului (anii 1919-1920), Corneliu Baba mărturisește fără echivoc: „...faceam ce voiam, căpătasem faimă și aere de portretist, lucru justificat de un anumit orgoliu al vârstei.” Era încă perioada craioveană, când el lucra constant în atelierul tatălui său și când supravegherea acestuia se exercita atent, dar fără intervenții explicite, cu excepția momentelor în care normele academiste păreau amenințate prin interpretări nepermise de libere. Nu se știe nimic despre lucrările din această perioadă, fie pierdute cu totul, fie rătacite anonim prin vreo colecție particulară sau chiar păstrate cu discreție în familie. Că faptele stăteau chiar așa, cum o spune pictorul, că dobândise adică o „faimă de portretist”, este un adevăr incontestabil. Primul argument ar fi acela că, înzestrat cu o îndemânare ieșită din comun pentru desen, Baba nu putea să nu-și folosească această calitate pentru a face cu precădere lucruri ce se bucurau de o atenție maximă, atât în mediile artistice academiste, cât și în opinia aceluia segment din public care se interesa de artă. Iar genul cel mai autoritar și cel mai prețuit era tocmai portretul, socotit o expresie maximă a talentului și a serozității, dar și dovada irefutabilă a celei mai înalte măiestrii profesionale. În al doilea rând, de-a lungul întregii sale cariere, Corneliu Baba a avut o permanentă fascinație a portretului, o adevărată mistică a acestuia, și este în logica firii ca un asemenea interes obsesiv pentru fizionomie și pentru chipul interior să se fi așezat în conștiința pictorului de foarte devreme, chiar o dată cu formarea personalității sale. Și, în sfârșit, în al treilea rând, cele mai timpurii lucrări cunoscute sînt chiar două portrete; un *Autoportret* și un *Portret al mamei*, ambele aflate în colecția artistului. Primul este datat 1922, când autorul nu avea decât

șaisprezece ani, și a fost realizat, probabil, la Caransebeș, iar cel de-al doilea, lucrat în cărbune, este datat 1927, în perioada în care pictorul își făcea studiile la București. Această încercare de a sprijini, a posteriori, o mărturisire a artistului în legătură cu propria sa formare nu înseamnă nicicum că mărturisirea ar fi îndoielnică sau că ar mai avea nevoie și de alte argumente. Dimpotrivă, ea însăși poate fi invocată ca argument în cazul oricăror observații și evaluări exterioare. Insistența asupra acestui moment are, însă, o valoare particulară pentru că identificarea și autoidentificarea lui Baba ca portretist, dar ca unul cu totul special, este cheia înțelegerii întregii sale opere și chiar calea de acces către intimitatea unei profunde meditații asupra existenței și a condiției umane. *Autoportretul* din 1922 și *Portretul mamei* din 1927 sînt, în acest sens, punctele de pornire, cel puțin din ceea ce se cunoaște pînă acum, a două dintre marile trasee ale operei sale.

Primul inaugurează seria autoportretelor care nu se va încheia decât spre sfîrșitul vieții, iar cu cel de-al doilea începe ampla galerie a portretelor individuale care se întinde și ea pînă în deceniul nouă. Vreme de șaptezeci de ani, această portretistică va înregistra constant ritmurile unei istorii exterioare dezlănțuite, cu personajele, caracterele, miturile și dramele ei, dar și prefacerile interioare ale pictorului însuși, mișcările mai încete sau mai alerte ale conștiinței sale, victoriile și eșecurile provizorii, luptele înclăștate și aspirațiile utopice. Primul *Autoportret* reprezintă un personaj aproape ireal, în care o grație rafaelită se învecinează cu uimirea inocentă a descoperirii de sine. Culorile calde, catifelate și transparente sînt dominate în registrul superior de boneta roșie care acoperă ca o aură întregul oval al feței, de la frunte pînă la ceafă, iar chipul, surprins într-o frontalitate foarte puțin miș-

cată, este disputat în egală măsură de lumină și de umbră. Jumătatea stîngă a portretului este învăluită de o umbră caldă, colorată în tonalități roșietice, iar partea dreaptă este supusă unui ecleraj al cărui efect este o paloare ușor translucidă. Asupra acestei simbioze dintre lumină și umbră, asupra permanenței și a inseparabilității lor în pictura lui Baba, inclusiv în ceea ce privește distribuția lor mai mult sau mai puțin spontană în cazul acestei lucrări, s-ar putea scrie studii întregi. În afara jocului de lumină, singurul element care îi construiește portretului un oarecare profil psihologic sînt privirile sau, mai exact spus, plastica ușor exaltată a ochilor. Însă și acest element rezumă întreaga viață interioară la o stare de uimire blîndă, care nu tulbură și nici nu distorsionează. În partea inferioară a imaginii, în regiunea gîtului și a umerilor, compoziția este susținută plastic printr-o suprafață mai amplă de alb și o pată puternică de negru care sprijină întreaga arhitectură formală și cromatică a capului. În colțul din dreapta al tabloului, în zona echivalentă umărului stîng, pictorul a semnat decis cu o culoare roșie, a subliniat cu o linie groasă semnătura și a notat anul. Această pată aerisită de roșu, așezată atât de ferm, este ea însăși un element de compoziție și contrapuntează, prin pasajul umbrei colorate, accentele puternice din partea luminată a bonetei. Lucrare foarte timpurie, practic una de adolescență, *Autoportretul* dezvăluie un artist sigur pe sine, cu abilitate manuală și cu un ochi bine exersat dar, mai ales, unul care cunoaște bine atât alfabetul, cât și instrumentele picturii. Fără a fi cîtuși de puțin rigidă, această lucrare este riguroasă și exactă, dar și realizată suficient de liber pentru a se vedea limpede că ea nu este simpla consecință a unei rețete. Spre comparație, *Portretul mamei* reprezintă sigur o altă etapă, o altă percepție a mo-

delului și o preocupare mult mai evidentă pentru viața lui interioară. Realizat în cărbune, acest portret minuscul concentrează întreaga energie a observației și toată puterea de înțelegere a relației dintre trăsăturile aparente ale fizionomiei și cele inaparente ale fizionomiei morale. Iar în acest context ar trebui amintit un lucru important, și anume acela că în viața pictorului prezența mamei a fost una exemplară. Ea a constituit un adevărat obiect de adorație și a fost sursa unui cult pe care Baba l-a întreținut, la aceeași intensitate, de-a lungul întregii sale vieți. Existența aproape mistică a mamei îi oferă artistului, în proporții sensibil egale, o grijă domestică blîndă, o permanentă securitate morală și chiar o formă reală de protecție magică. În cadrul unei ședințe de spiritism, de pildă, ea îl întreabă pe N. Grigorescu dacă lucrările fiului său vor sta vreodată într-un muzeu, iar maestrul o asigură, de dincolo de hotarele acestei lumi, că *da!* În acest context, privirile pictorului surprind un chip în plină lumină, cu ochii profunzi și cu o expresie în care severitatea și blîndețea se contopesc. Cele cîteva accente de umbră, distribuite circular în jurul feței, scot și mai puternic în evidență luminozitatea plastică a portretului și măfetița melancolică a modelului. Exactitatea desenului, valoarea subtilă a suprafețelor și sugerarea detaliilor fără mari eforturi descriptive trimit viziunea acestui desen către acuitatea stilistică și către laconismul expresiv ale lumii nordice. Dacă în *Autoportretul* din adolescență pictorul cultiva o oarecare ambiguitate și era mai receptiv la senzualitatea materiei cromatice, în *Portretul mamei* el este un observator precaut și sensibil, martor discret al unui mister pe care-l presimte dar pe care, în același timp, nu-l poate pătrunde pînă la capăt.

Un crab în cap de André Turpin

Tosca de Benoît Jacquot

Alergătorul rapid de Zacharias Kunuk

Ultima nuntă de Bruce Sweeney

Ben Chaplin - mic funcționar de bancă dintr-o obscură localitate britanică, găsește prin Internet o rusoaică (excelentă Nicole Kidman) care-l tirăște într-un savuros policier mai ceva ca *Bonnie și Clyde* pentru că imprezibilele mișcări sînt dictate de doi mafioți moscoviți (de asemenea surprinzători, Vincent Cassel și Matthieu Kassovitz) specializați în "operațiunea" *Birthday Girl*, pusă în cadru de un tânăr dramaturg londonez, Jez Butterworth. Un alt tip de tensiune intimistă degajă eleganta confesiune a lui Yvan Attal *Soția mea-i actriță*, unde actorul-regizor joacă alături de partenera de viață Charlotte Gainsbourg și de un star în amurg, Terence Stamp. *Fii steaua mea*, producție austriaco-germană, a răsplătit-o pe Valeska Grisenbach cu o mențiune *Fipresci* pentru stilul cvasidocumentar prin care a surprins tribulațiile a doi adolescenți ce mimează un mariaj cu gust dulce-amarui. Folosindu-se inteligent de schema Romeo și Julieta, *Războiul pilafului de pui* al singaporezului Cheek, interesat de rivalitatea a două familii ce lucrează în alimentație, s-a ales cu Premiul de debut, votat de către criticii din festival.

Michael Haneke cu atât de controversata sa *Pianistă*, care-și atinge în final scopul oripilind, a polarizat la Toronto un spectru divers de aberații sau deviații sexuale. Compatriotul Ulrich Seidl în *Ziua cîinului* explorează o temă care-l preocupă: pierderea dorinței de dragoste adevărată. *Adresă necunoscută* al sudcoreanului Kim Ki-duk, care se revendică de la Suzuki și Imamura, istorisește cu umor despre o femeie ce continuă

să scrie soțului ei afro-american combatant în Vietnam, locuind ca vai de ea într-un autobuz dezafectat, unde-i agresată și de străini și de fiul gelos. Caleidoscopica incursiune în jurul unei generice naturi umane autoexaltată în obsesii sexuale a fost încheiată de filmul spaniol *Sex și Lucia* în care Julio Medem inventariază varii ipostaze ale iubirilor unui scriitor măcinat de diverse culpabilități, care mai de care mai teribile. Desigur, notă aparte face *Acea dragoste anume*, film inspirat de biografia faimoasei Marguerite Duras, interpretată cu discreție de Jeanne Moreau sub bagheta lui Josée Dayan, care a știut să pună surdina capricioasei idile născute din dorința patetică de a preda cuiva șafeta scrișului, a iubirii...

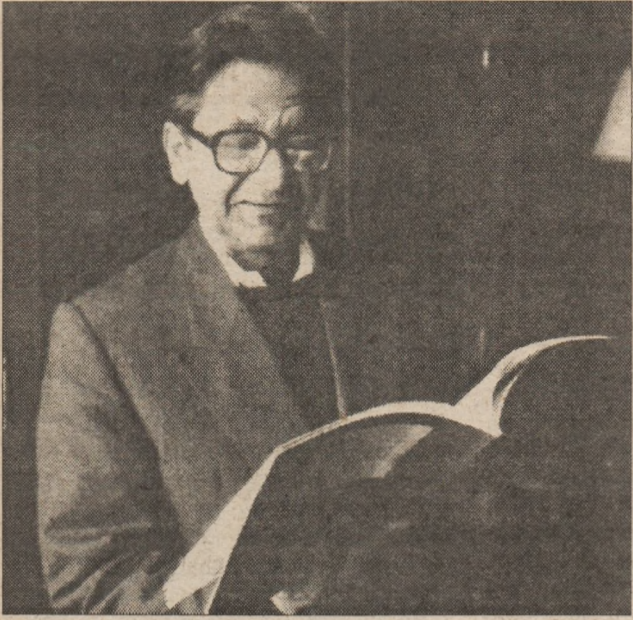
În aceste sumare note festivaliere am evitat deliberat să mă refer la numeroasele vedete care, chiar și în condițiile date, au conferit strălucire prin farmecul care le face faima. Nu pot însă să nu menționez cîteva dintre maestrul care și-au prezentat filmele în gale speciale care ar merita analize speciale: Eric Rohmer, István Szábo, André Téchiné, Claire Denis, Shohei Imamura, Manuel de Oliveira, Ken Loach, Ermanno Olmi, David Lynch, Kiyoshi Kurosawa, Nanni Moretti, Irwin Winkler, Hou Hsiao-hsien, Mike Figgis, Michael Apted.

Încă sub imperiul postmodernismului, născut o dată cu asasinarea președintelui Kennedy, unul dintre misterele încă neelucidate pe deplin ale mileniului trecut, cinematograful își incalcă cu bună știință convențiile. Avansînd în experimente precum cele ale lui Jean Paul

Lefevre, caruia festivalul i-a organizat o retrospectivă ca videast. Sau dinamitînd genurile așa-zis "de graniță". Precum Paul Cox care ilustrează - din păcate neinspirat - *Jurnalele lui Vaslav Nijinski*. Precum Carlos Saura care resuscită trioul Lorca, Dali și *Buñuel la masa regelui Solomon*. Ori australianul Michael Rubbo, care redeschide controversa asupra paternității operei shakespearane în *Mult zgomot pentru ceva*. Și, nu în cele din urmă, asemeni lui Benoît Jacquot care a ambiționat reorchestrarea cinematografică a operei lui Puccini, *Tosca*, în trei timpuri și tot atîtea spații - studioul de înregistrări, platoul de filmare, locul acțiunii, dirijîndu-i cu virtuozitate pe Ruggero Raimondi, Roberto Alagna și româna Angela Gheorghiu.

După un festival marcat atât de profund de intruziunea brutală a incredibilei Realități venită parcă direct din laboratoarele efectelor speciale, se poate totuși spera că Arta va izbuti să fie mai presus de accidentele și catastrofele vieții. Salvînd în continuare omenirea de la derizoriu, de la abandonarea în durerea dramelor personale sau în disperarea tragediilor planetare. Spectacolul teleton "America - Omagiu eroilor" a demonstrat că acest lucru e posibil: cu lacrimi în ochi, artiștii au cîntat sau au psalmodiat crîmpeie de existență reală - tot atîtea virtuale secvențe de ficțiuni viitoare. Confirmînd o veche și ironic-optimistă butadă: Viața există pentru a deveni Film!

Irina Coroiu

vers: *An Islamic Journey* (1981), *Finding the Centre* (1984), *A Turn in the South* (1989), *India: A Million Mutinies Now* (1990), *Beyond Belief: Islamic Excursions Among the*

Converted Peoples (1998). În 1993, Naipaul a primit David Cohen British Literature Award, drept recunoaștere a importanței întregii lui opere. A fost înobilat de regină în 1990 pentru servicii aduse literaturii.

După această primă privire sumară, e de remarcat că Naipaul e un scriitor preocupat de rădăcinile lui indiene (a scris trei cărți despre India, dintre care una e o călătorie islamică), și în egală măsură de limba în care scrie și țara în care a ales să trăiască (de peste cincizeci de ani se află în Marea Britanie). Combinat, cele două valențe majore (însoțite de nenumărate alte teme, cum ar fi, constant, lumea a treia) conturează (coincidență) dilema istoriei contemporane, tragedia ei. Cu atât mai reprezentativ deci, V.S. Naipaul e, prin Nobelul pentru literatură al anului 2001, o speranță de armonie, de coexistență.

Naipaul e un obsedat de alienare. El evadează din Trinidad, unde tatăl sau, Seepersad Naipaul, autor de nuvele și ziarist local, moare în 1953, la patruzeci și șapte de ani, fără a-și fi văzut măcar un volum publicat. Abia în 1999 apare volumul *Between Father and Son: Family Letters*, volum de scrisori de la începutul anilor '50 între Naipaul, tatăl și sora lui, pe care scriitorul acum de renume și deținător a multe premii de excelență, declară că nu-l va citi niciodată. Volumul este editat de agentul lui literar, Gillon Aitken, cu consimțământul dar total fără participarea lui Vidia Naipaul.

Scriindu-i din Trinidad surorii lui, Kamla, care se află la studii în India, tânărul Vido (cum semnează autorul epistolelor) reflectează, "noi, cei de aca-

sa, nu putem scrie mult, nu e rolul nostru," și o sfătuiește pe sora mai mare, "Cât ești în India, ține ochii bine deschiși." Nevoia de evadare din Port of Spain respiră în fiecare silaba. El îl citează pe Huxley, care afirma în 1926 despre India cum că, zice autorul, "infometarea e cea care produce asceți și oameni care-și trec toată vremea în meditație." Tot atunci aflăm o coordonată esențială a spiritualității lui Naipaul: "...aerul plin de vigoare al ateismului (nu-mi place cuvântul. Pare să sugereze că religia te interesează; nu te duce cu gândul la cineva care o ignoră pe de-a întregul...)." Temă de meditat.

Pe 24 noiembrie 1949, Kamla primește o scrisoare în care Vido îi scrie:

"Șederea mea în Trinidad se apropie de sfârșit – mai am doar nouă luni. După care voi pleca pentru totdeauna, nădăjduiesc. Cred că am suflet de autentic rătăcitor. Intellectualismul e doar lene la modă. Iată motivul pentru care cred că am să fiu fie un mare succes, fie un eșec lamentabil. Sunt pregătit pentru ambele. Vreau să am satisfacția că am trăit după voia inimii mele. Simt deocamdată ca filozofia pe care o voi închide în cărțile mele e superficială. Tânjesc să cunosc viața. Nimic nu e mai extraordinar decât viața însăși în ce privește varietatea incidentelor și emoțiilor. Am câte un sentiment pentru absolut tot ce există – pentru această lume amuzantă și tragică." Tema rătăcirilor se îmbină cu cea a declinului:

"Teza mea este că lumea e pe moarte – Asia e azi doar o manifestare primitivă a unei culturi de mult sfârșite; Europa e împinsă la primitivism de circumstanțe materiale; America e o jală. Ia de pildă muzica indiană. E influențată de muzica apuseană până la ridicol. Nu mai există nici pictura, nici sculptura indiană. Caută imaginea asta – o țară sfârșită, împinsă de la spate de inerția gloriei apuse."

Vorbind despre acest volum de scrisori ce preced cariera lui literară,

Naipaul declară că nu mai vrea să retrăiască acea "dublă dizlocare." El continuă, "Nu vreau să retrăiesc anii aceia pentru nimic în lume. Au fost prea nefericiți." Și mai încolo, "Starea mea de spirit din 1952 era rea." Nu e o chestiune de formă. Nu din cauza stângăciei vorbelor refuză Naipaul să revină la corespondența din tinerețe. Cum zice la 67 de ani, "Practic vorbind, m-am străduit de când mă știu să ocolesc stilul."

Moartea tatălui, în 1953, la a cărui înmormântare Naipaul nu poate fi prezent fiindcă nu-i ajung banii de o întoarcere acasă, e într-un fel foarte concret o eliberare. El îi declară lui Mel Gussow:

"A sosit clipa, ora când am început să fiu scriitor. Am descoperit tonul potrivit, iar tonul a eliberat ce aveam de spus, s-au legat toate și am văzut unde duce drumul meu."

TÂNĂRUL revine în Trinidad abia în 1956, și nu e deloc fericit acolo. Familia la care ținea enorm o ducea greu. Lui nu i se publicase încă nimic din volumele deja acceptate. Din acea primă reîntoarcere în Trinidad a adunat încărcătura emoțională pentru primul roman foarte reușit, poate cel mai autobiografic dintre volumele lui, *A House for Mr Biswas* (1961). Tot ce scria îi citea Patriciei Hale, cea pe care, după ce a cunoscut-o la Oxford, urma să o aiba soție până în 1995, când aceasta a încetat din viață. Scriitorul afirmă că relația cu ea și relația cu scriitorul neîmplinit ce i-a fost tată sunt cele mai profunde din viața lui. De altfel i-a și scris mamei, după moartea tatălui lui:

"El ne-a făcut ceea ce suntem. (...) Într-un fel întotdeauna m-am gândit la viața mea ca o continuare, mai ales ca o împlinire a vieții lui."

Naipaul susține că la început habar n-avea încotro se vor îndrepta scrierile lui, că n-avea nici cea mai vagă idee că va scrie despre "colonialism, Lumea

Dosar de presă • Dosar de presă • Dosar de presă • Dosar de presă • Dosar de presă •

Comunicatul Academiei Suedeze

Premiul Nobel pentru Literatură pentru 2001 se decernează scriitorului britanic născut în Trinidad V.S. Naipaul "pentru că a îmbinat narațiunea pătrunzătoare cu o cercetare nepărtinitoare în opere care ne determină să descoperim prezența unor istorii camuflate."

V.S. Naipaul e un călător literar, acasă doar în sine însuși, în spatele vocii lui inimitabile. Unic în independența lui față de mode și modele literare, a modelat genurile existente într-un stil propriu, în care deosebirile știute dintre ficțiune și non-ficțiune sunt doar secundare ca importanță.

Domeniul literar al lui Naipaul trece cu mult granițele insulei Trinidad din Indiile de Vest, care i-a fost primul subiect, întinzându-se peste India, Africa, America de la sud până în nord, țările islamice din Asia și, nu în ultimul rând, Anglia. Naipaul e urmașul lui Conrad în analiza soartei imperiilor în sensul moral: cum influențează ele ființa umană. Importanța lui ca narator se bazează pe memoria lui pentru ceea ce alții au uitat, istoria celor învinși.

Poveștile zeflemitoare din primul lui volum, *The Mystic Masseur*, și nuvelele din *Miguel Street*, cu

amestecul lor de Cehov și calypso, l-au făcut cunoscut pe Naipaul ca umorist și evocator al străzii. A făcut un uriaș pas înainte cu *A House for Mr Biswas*, unul din acele romane singulare care e un univers în sine, în acest caz o Indie în miniatură, la periferia Imperiului Britanic, lăcașul existenței circumscrise a tatălui. Accentuând rolul figurilor periferice în semnificația marii literaturi, Naipaul răstoarnă perspectiva știută și refuză lectorilor ce se află în centru detașarea care îi apară. Utilitatea acestui principiu s-a dovedit într-o serie de romane, în care, în ciuda tonului din ce în ce mai documentar, personajele și-au păstrat pitorescul. Narațiunea imaginară, autobiografia și textul documentar s-au amestecat în scrierile lui Naipaul, și e greu de afirmat cu certitudine care din ele domina.

În capodopera sa, *The Enigma of Arrival*, Naipaul vizitează Anglia ca antropolog care cercetează un trib băștinaș încă nedescoperit din inima junglei. Cu remarci aparent mioape și întâmplătoare, construiește o imagine neiertătoare a prăbușirii în voia sorții a vechii culturi coloniale dominante și a declinului Europei.

Naipaul a atras atenția asupra lipsei de universalitate a romanului ca formă artistică, întrucât acesta presupune o lume umană lipsită de zdruncinările trăite de popoarele cucerite. A început să realizeze că ro-

manul este insuficient atunci când lucra la *The Loss of El Dorado*, în care, în urma unui studiu întins al arhivelor, a descris istoria colonială îngrozitoare a Trinidadului. A descoperit că trebuie să păstreze autenticitatea detaliilor, să evite închipuirea, nerenuțând însă la forma literară. Cărțile lui de călătorie lasă martorii să vorbească în fiecare moment, mai ales în descrierile viguroase ale regiunilor răsăritene ale lumii islamice din *Beyond Belief*. Empatia autorului se exprimă în acuitatea cu care asculta.

Naipaul e un *philosophe* modern, continuând tradiția care a început cu *Lettres persanes* și *Candide*. Folosind un stil precaut, care a fost admirat pe bună dreptate, el schimbă mânia în precizie și lasă evenimentele să vorbească cu ironia lor inerentă.

1 octombrie 2001

Referințe critice apărute în THE NEW YORK TIMES

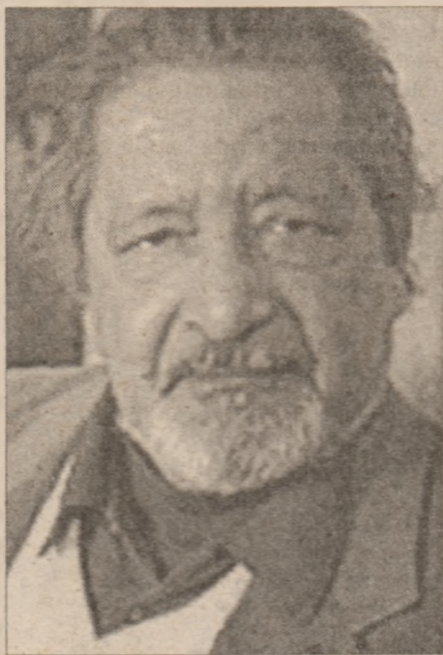
The Mystic Masseur, 1959

Acest roman din Trinidad dezvăluie o vână bogată de umor etnic din lumea hindusilor din Caraibe. V.S. Naipaul creează o satiră afectuoasă.

NAIPAUL

Noua, sclavie și revoluție – și despre India.” Nu știa că numărul cărților lui va depăși douăzeci. Ca va fi trecut pe lista candidaților la Premiul Nobel încă din 1977. Întrebat cum a simțit că va fi scriitor, nu poate răspunde decât, “Tot ce am simțit a fost un sentiment de disperare.” Am putea spune, în buna tradiție Desperado.

La moartea tatălui, Vidia Naipaul telegrafiază: “a fost cel mai minunat om din câți cunosc stop îi datorez totul curaj dragii mei încredeți-va în mine.” Încrederea celor ce așteptau mult de la tarul Vidia nu a fost înșelată. El a scris despre acel “loc care era un nicaieri, un punct pe harta insulei, care insula era un punct pe harta lumii.” Despre India (*An Area of Darkness*), Africa (*In A Free State*), Londra (*Mr Stone and the Knights Companion*), universul exilului (*The Mimic Men*), istorie (*The Loss of El Dorado*). O frază semnificativă din *The Mimic Men* sună așa: “Urâți oprimarea; temeți-va de cei oprimați.” Cetățean al lumii întregi, Naipaul colindă fara a-și găsi locul. India, Trinidad, Anglia, despre toate are câte ceva de zis: Mel Gussow îl citează cu afirmația că India e nespălată, Trinidad e needucat, Anglia e falită intelectual și cultural (1976). Toate trei sunt locuri “inferioare”. În toate trei și în altele, Naipaul e intrusul, cel care nu e ca alții. Ajuns în India, pentru prima oară în viața s-a aflat printre mulți oameni ce-i semănau, s-a aflat între cei majoritari, lucru care l-a înspăimântat. S-a delimitat de acea experiență a ceva ce ar fi putut să fie acasă, cu afirmația, “Sentimentul de a fi altfel e un drog.” Paul Theroux, romancierul american care locuiește la Londra, l-a etichetat astfel: “Când e vorba de Naipaul, tradiția începe de la el.” Ne-am fi așteptat poate să se lege de adolescența în Trinidad, dar autorul spulberă astfel de gânduri: “...multa vreme după aceea, în Anglia, adormind în camere încălzite electric, mă trezeam din coșmarul că am revenit la tropice, în Trinidad.” Plecat de pe o

insulă pentru a se stabili pe alta (mai mare, ce-i drept, dar tot insulă), Naipaul își amintește: “Am greșit. Nu trebuia să merg la Oxford, înăăă mă rușinez de ce am făcut. Oxford a fost o universitate provincială de mână a doua.” A urmat acestei experiențe viața în Londra, altă reclusiune: “Eram limitat la o lume mai mărunță decât oricare până atunci. Eu eram apartamentul, biroul și numele meu și atât.” Nemulțumirea rătăcitorului de a se trezi prins în capcana spațiului a atras după sine o detașare fără de care Naipaul n-ar fi scris: “Trebuie să pui o distanță între tine și experiențele tale – ca să le folosești cum se cuvine.” Și din nou, “Nu pot scrie despre un loc decât după ce l-am parasit. Experiența trebuie să fie deplină și trebuie să pot privi înapoi.” “Încredeți-va în mine” tocmai acest lucru însemna, că Naipaul va privi înapoi și va scrie absolut tot, chiar dacă întorcerea îl va băntui doar ca un coșmar.

În *A House for Mr Biswas*, autorul se autodescrie în personajul Anand:

“Deși nimeni nu-i știa forța, Anand era unul din cei puternici. Dispoziția satirică îl ținea deoparte. La început era doar o poză, o imitare a tatălui. Dar satira a condus la dispreț (...) iar disprețul, iute, profund, atotcuprinzător, deveni parte din el. Îi urma ră nemulțumirea de sine, conștiința de sine și o insingurare de durată. Dar toate acestea îl facura de neînvinș.” Cum spune Mel Gussow, care a purtat cu Naipaul lungi conversații, citate până acum, oriunde merge acest scriitor, el nimereste într-o țară străină. Naipaul are geniul călătoriei – chiar dacă e de fapt vorba de o călătorie spirituală, fiindcă cea geografică nu ar fi de ajuns. El însuși afirmă că viața unui scriitor e “starea perfectă pentru cine vrea să trăiască într-o țară străină.” Naipaul e expert în pierderea oricărui loc ce ar putea însemna acasă. El povestește: “Acum mulți ani, mi-am vândut casa din Londra și am călătorit un an de zile. Eram abătut, încercam să scriu o carte. Mi-am dus soția să-și viziteze o mătușă. Ardea focul în cămin și n-am mai avut chef să plec de acolo. Am rămas zece luni.” Pentru unii scriitori, ritualul biroului, foii de hârtie, zidurilor familiare e sfânt. Pentru Naipaul, “cel mai dificil lucru pentru un scriitor este să-și descopere subiectul.”

NAIPAUL, scrie critica, e un trudit al scrisului. În timpul creației resimte “disperare, exasperare, panică.” După părerea lui, “limbajul trebuie să fie transparent.” El nu e un autor care să aducă bucurii criticii decodificatoare, formaliste, deconstructiviste, postmoderniste. Unul din caietele premergătoare unui roman notează: “Înainte să pier, înainte să-mi pierd harul, am vrut să scriu o carte despre tatal meu și mediul din care vin, mânia și ambiția feroce, sentimentul de pierdere și înfrângere care m-au făcut să vreau să devin scriitor.” Fie ca romancier, eseist, interlocutor ori călător afectiv, Naipaul se hrănește cu sânge: “Reacțiile mele sunt

neobișnuit de violente. Tocmai din această violență extraordinară în reacții se trage scrisul meu. Dacă vreodată nu mai reacționez cu aceeași putere, nu mai pot să scriu. Scrisul vine din încrâncenarea cu acea emoție foarte puternică – e mai mult decât o înregistrare și atât.”

O latură neașteptată pentru un Desperado – dacă îl putem numi așa – a lui Naipaul e decența. Declară că îi displace să scrie despre sex, intimitate. Povestește: “Când am scris despre o poveste de dragoste pătimașă și am vrut să îi redau și partea erotică, am folosit un singur cuvânt ce putea fi considerat erotic. Am folosit cuvântul ‘dezgolit’.” Nu folosește cuvintele tabu nici măcar în conversație, fiindcă îl indispen. În egală măsură, se ferește de autorii contemporani lui, pe care îi citește cu zgârcenie. Lasă literatura să se “sedimenteze” înainte să se apropie de ea. Preferă călătoria, dar nici în postura de călător nu e convențional: călătoria are sens numai privită din perspectivă, regândită. Într-o prelegere la Institutul Manhattan, intitulată *Civilizația noastră universală* (1990), menționează drumurile lui “într-un număr de țări musulmane dar nu arabe – Iran, Indonezia, Malaezia și Pakistan – pentru a înțelege ce le-a adus la mânia. Mânia musulmană abia începea să se arate.” Observația e pertinentă și neașteptat de actuală. De altfel Naipaul repetă constant că lumea e veșnic nouă și această noutate e interesul principal al oricărui scriitor.

Universul lui V.S. Naipaul e unul veșnic în mișcare, colcăind de trăiri de toate felurile, de călătorii interiorizate, de reflecții cu consecințe felurite. Uneori politice. Naipaul ar fi putut spune foarte simplu, sunt om și nimic omenesc nu mi-e străin. A preferat însă o altă concluzie: “Sunt mulțumit. Am fost și sunt un om liber.” Oare acest Nobel îl va lega mai mult decât până acum de condiția lui de scriitor (englez)?

Lidia Vianu

Dosar de presă • Dosar de presă • Dosar de presă • Dosar de presă • Dosar de presă •

Miguel Street, 1960

O carte fermecătoare despre adolescența în Indiile de Vest. Schițele sunt spumoase, tragedia este mai mult tăcută iar comedia zgomotoasă, dar adevărul domână în toate.

The Mimic Men, 1967

Așteptăm zadarnic să se întâmple ceva. Aceste incidente rememorate nu fac în nici un fel ca vocea naratorului care rememorează, și nici suprafața prea bine controlată să se dezvolte în roman.

The Loss of El Dorado, 1970

Găsim aici istoria preschimbată în literatură, meticulos cercetată și scrisă cu măiestrie, în maniera lui Tucidide. Dl. Naipaul ne dă nu numai o lecție de istorie, ci ne și arată cum trebuie scrisă istoria. Oricât ar fi de accentuate faptele, harul romancierului nu poate fi trecut cu vederea.

In A Free State, 1971

Stilul dlui Naipaul în aceste povestiri pare mai firav ca în trecut și mult mai sumbru. Practic nu mai există vechea hârjoană. Pare să fi optat pentru precizie în locul abundenței.

The Overcrowded Barracoon, 1973

La Naipaul jurnalistică a sprijinit arta romanului dar nu numai atât. Menținându-l ca pe un fel de intrus, ca pe un observator al dilemelor lumii, ea i-a redefinit rolul de romancier.

Guerillas, 1975

Paul Theroux

Una din cărțile cele mai complexe ale lui Naipaul; cu siguranță cea mai plină de suspans, o serie de șocuri, ca un val care e ridicat lent de pe un trup însângerat. Un roman strălucit din toate punctele de vedere, debordând de certitudini artistice.

A Bend in the River, 1979

Irving Howe

Naipaul se luptă cu încercările și absurditățile vieții din țările incluse în noua ‘lume a treia’. E un scriitor cu un spirit puternic, care nu se lasă amăgit de locurile comune ale istoriei contemporane și care nu așteaptă prea mult de la consecințele ei.

The Return of Eva Peron, 1980

Naipaul e un reporter cu har, un martor, nu numai fiindcă privește cu ochiul romancierului și cu stilul

lui, cu viziunea unui moralist, dar și pentru că reportajul îl apără de proprii lui demoni.

Among the Believers, 1981

Fouad Ajami

Cronica unei călătorii de șapte luni în 1979 și 1980, în Iran, Pakistan, Malaezia și Indonezia, în căutarea Islamului. Sunt prezente toate temele majore ale lui Naipaul, marele lui talent scriitoricesc și viziunea din ce în ce mai limitată.

The Enigma of Arrival, 1987

Frank Kermode

O operă intens personală și deloc relaxată. În orice caz, eșecul când e vorba de un scriitor cu adevărat puternic e cel mai adesea parțial și cu siguranță sunt aici multe lucruri frumoase.

A Way in the World, 1994

Brent Staples

O carte deosebită chiar și după criteriile lui Naipaul, fermecătoare, scrisă de o inteligență ce se află în culmea puterii.

BIBLIOTECILE VIRTUALE

DE DATA aceasta ne găsim în chiar patria internetului, unde bazele de date (de *linkuri*) alcătuite pentru uzul studenților, de pildă, depășesc orice imaginație. Numeroase portaluri se vor exhaustive (din punctul de vedere al subiectelor atinse, și nu al cantității de situri antologate) și copleșesc prin informație.

Dacă e să deschidem situl <http://vlib.org>, *The www. Virtual Library*, aflăm că inițiatorul acestui "cel mai vechi catalog internet" (catalog de situri, desigur) este Tim Berners-Lee, "the creator of html and the web itself". Situl încearcă să acopere toate domeniile (agricultură, economie, informatică, educație, comunicare și mass-media, inginerie, domenii umanistice, drept, științe exacte, sociologie etc.) și resursele cuprind articole teoretice, baze de date, reviste electronice, cărți, forumuri de discuții pe subiecte specializate, enciclopedii, rareori pagini generaliste și în cea mai mare parte calitatea informației de pe aceste situri este verificată.

Un alt punct de pornire în căutările de informație specializată îl reprezintă <http://www.sosig.ac.uk>, *The Social Science Information Gateway*, care antologhează situri din domeniul științelor sociale, economiei și dreptului, selectate de specialiști în domeniile respective. Subiectele vizate sînt de fapt cu mult mai multe, de la discipline particulare ale economiei la științele mediului, etnologie, antropologie, geografie, filosofie, psihologie, studii feministe etc., și în fiecare din ele resursele prezentate sînt cu adevărat impresionante: note de curs, studii, statistici, articole din reviste de specialitate, cărți, forumuri de discuții inițiate de profesori universitari sau de studenți pasionați, enciclopedii, ghiduri etc.

Un alt catalog internet specializat, în științele educației de data aceasta, este *AskERIC*, <http://eric.syr.edu>, o încercare de a cuprinde tot ce s-a publicat în engleză pe internet în acest domeniu. Găsim aici și planuri de lecții, material didactic, informații, explicații și dezbateri în jurul metodelor de predare, ba chiar și ghiduri pentru profesorii începători (ghiduri de *supraviețuire*, cum sînt ele numite), biblioteci de metodica și pedagogie, exemple și analize, calendare de examene etc.

Asemenea portaluri specializate sînt mai multe, pe diverse domenii, și în America ele fac parte din serviciile puse de Universități la dispoziția studenților iar participarea acestora la îmbunătățirea lor este o regulă. Ele dau de altfel impresia că pot răspunde la orice întrebare, și într-un mod accesibil. *Proiectul Gutenberg*, <http://www.gutenberg.net>, este (și s-a vrut de la început să fie, din 1971!) unul din cele mai ambițioase proiecte de punere la dispoziția cititorilor, gratuit, a tuturor cărților din domeniul public, de la ceea ce ei numesc *Light Literature* la

Heavy Literature sau *References* (dicționare, enciclopedii, compendii). Dincolo de istoria în sine a realizării proiectului (cu amănunte *pitorești*, cum ar fi cele despre primul text pe internet, *Declarația de Independență*, și despre activitatea primilor analiști-programatori), bibliotecă este orientată pe lite-

ceste biblioteci virtuale fiind, după cum ne-am obișnuit deja, expresia cea mai fidelă a canonului occidental.

Centrul de texte electronice, găzduit de Universitatea din Virginia, <http://text.lib.virginia.edu/uvaonline.html>, cuprinde în jur de 15000 de titluri, multe prezente în mai multe ediții sau

informații despre istoria recentă a României nu putem găsi decît pe siturile rusești redactate în engleză, dedicate întregii Europe Răsăritene). Putem să ne descoperim interesul pentru literaturile africane sau din Pacific, să cercetăm pagini despre limbile triburilor africane, tehnica fotografică, să accesăm siturile unor prestigioase reviste americane specializate (*Bulletin of the Brookville Society of Natural History*, *The Galaxy*, periodic din secolul 19, *Handbook of Latin American Studies*, *Journal of the House of Representatives of the United States*, *Scribner's* etc.).

O alta bibliotecă de literatură *online*, găsim la adresa <http://www.literature.org>. De la Esop, surorile Brontë, Lewis Carroll, Wilkie Collins, Balzac, Descartes, Alexandre Dumas, Bram Stoker la Tolstoi, sau Jules Verne, spațiile culturale, epocile și nivelurile *înalt* sau *jos* se amestecă.

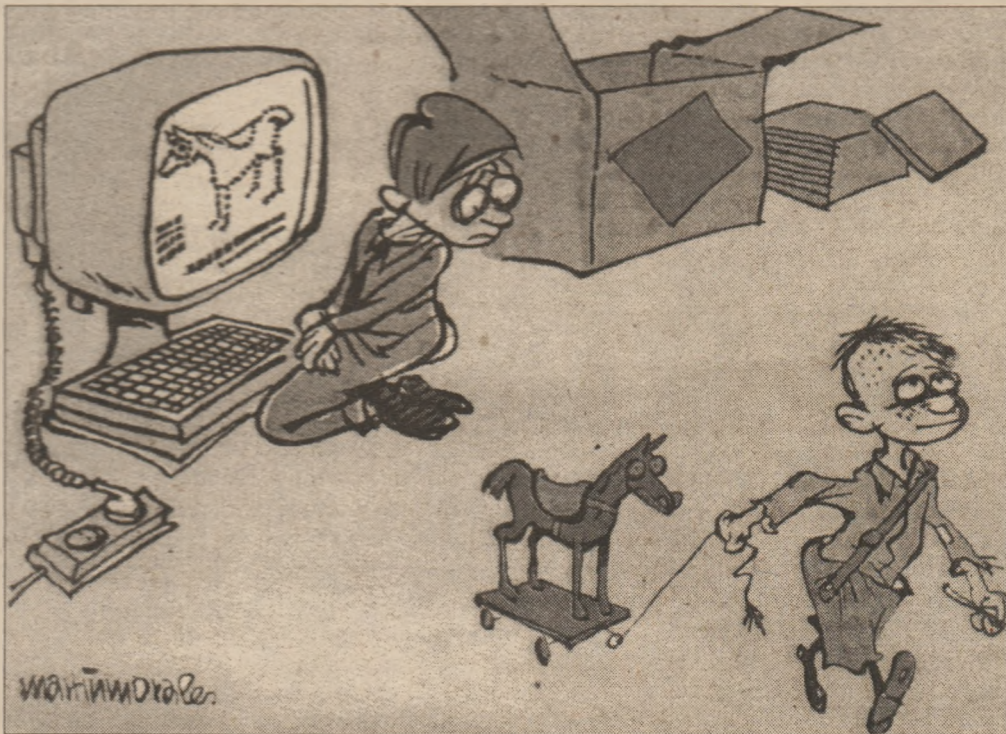
Nu numai că putem citi cărțile acelor autori clasici care ne interesează, dar, cum se întimplă la <http://www.concordance.com>, putem căuta ocurențele unui cuvînt și putem consulta dicționare-tezaur, de limbă engleză. Și chiar avem la îndemîna ghiduri pentru studierea unui subiect (de exemplu, calvinismul, sau Războiul Civil etc.).

Iată și cîteva biblioteci specializate, *ORB*, <http://orb.rhodes.edu>, bibliotecă de literatură medievală realizată pentru uzul profesorilor implicați în studiul acestei perioade și pentru "studenții serioși", pentru a încuraja dialogul în jurul temelor de medievistică. Situl cuprinde și o secțiune de enciclopedii specializate, de la epoca latinității tîrzii și a migrațiilor la 1500, cu informații diverse: istorice, culturale, teologice, de studii feministe etc. Autorii articolelor și a studiilor pot fi contactați prin email, dar, sîntem avertizați, nu pentru a face temele studenților, "they cannot take the place of the books and articles that those of you interested in the Middle Ages should be reading for yourselves".

Pentru studiul lumii antice, puteți deschide <http://www.perseus.tufts.edu>, *Proiectul Perseus*. Scopul declarat al acestei biblioteci este trezirea interesului pentru domeniile respective și, nu mai puțin important, ridicarea nivelului discuțiilor și al nivelului de cunoștințe al studenților: "we anticipate that greater accessibility to the sources for the study of the humanities will strengthen the quality of questions, lead to new avenues of research". Pe lîngă texte clasice și renașcentiste (Shakespeare, Marlowe, dar și o gramatică și un dicționar shakespearean), găsim și o secțiune de papirusuri și texte americane vechi.

Una din atracțiile acestor plimbări pe web este aceea că te așteaptă nenumărate surprize. Una din ele, www.levity.com/alchemy/home.html este o bază de date și documente despre alchimie în peste 1300 de secțiuni, cuprinzînd texte (peste 200 texte alchimice complete), imagini, simboluri, muzică, studii, experimente (*Practical Alchemy*), bibliografii cuprinzătoare, în engleză, franceză, germană, forumuri de discuții, articole ale unor autori contemporani.

Roxana Racaru

Desen de Martin Morales, apărut în *ABC* - Madrid

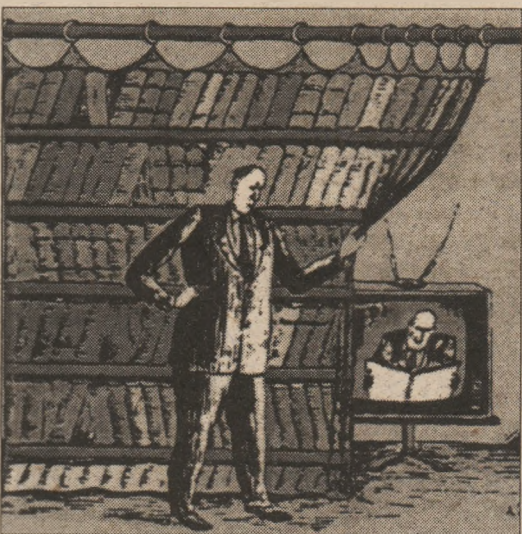
ratură și, evident, pe acele opere intrate în canonul literar anglo-saxon.

Ușor de consultat și beneficiind de resurse cuprinzătoare, este situl <http://www.bibliomania.com>. Textele sînt aici organizate pe genuri literare (poezie, roman, proză scurtă, teatru, articole, interviuri) și fiecare din ele beneficiază de un ghid. Ghidul consacrat poeziei ajunge în secolul 21, chiar dacă autorii contemporani sînt, evident, slab reprezentați; ni se spune că în acest ultim secol "poetry has become a matter for study only, and volumes sell in the low thousands at best unless written by

versiuni (inclusiv în reproducere după manuscris), reviste, chiar și ilustrațiile originale, în principalele limbi europene, engleză, germană, franceză, spaniolă etc., dar și în chineză, japoneză, rusă și apasă, disponibile *online* sau *offline*. Aici putem citi, de exemplu volumul *Tristia* de Mandelstam în ediție bilingvă, engleză-rusă, Basho în japoneză, găsim *linkuri* spre texte de literatură greacă, tibetană, islandeză, portugheză ș.a.m.d.

Pentru iubitorii de poezie americană modernă și contemporană, recomandăm <http://www.english.upenn.edu/~afilreis/88/home.html>, unde, pe lîngă texte, găsim și un dicționar de teorie literară, noutăți din lumea literară, forum de discuții, un seminar virtual de poezie, un index de poezie apărută în ultimii șase ani, informații diverse despre *concrete poetry*, dada, generația Beat, imagism, poezia la radio ș.a.m.d., într-o bază de date și *linkuri* diverse care demonstrează că poezia există și în secolul 21, și cu atît mai mult pe internet unde informația este structurată, ușor de căutat și gratuită.

Pe serverul aceleiași Universități din Pennsylvania este găzduită și o altă bibliotecă (inițiată de un student al acesteia în 1993), care încearcă să cuprindă toate domeniile, <http://online-books.library.upenn.edu>, *The Online Books Pages*: index pentru miile de cărți disponibile pe internet, fie ele de filosofie, psihologie, estetică, etică, logică, astronomie, fizică, istorie, geografie, antropologie, lingvistică, biologie etc., sau literatură. Documente și cărți de literatură aparținînd unor alte culturi decît cea occidentală ne atrag atenția, mai ales secțiunile dedicate Europei Centrale și de Est, Balcanilor, religiei ortodoxe ș.a.m.d., în care sîntem inexistenți sau aproape (de altfel,

Desen de N. Kintchalov, apărut în *Izvestia* - Moscova

the dead or by our sole remaining public poet of any dignity and ambition: Seamus Heaney", poezia britanică, desigur. Aici putem citi opere de Shakespeare, Blake, Chaucer, Dryden, T.S. Eliot, Dickens, Henry James ș.a.m.d., dar și Ibsen, Omar Khayyam, Vergiliu, Dostoievski, Gogol, Tolstoi și alții, a-

Lam métis

● Pictorul Wifredo Lam (1902-1982) s-a născut în Cuba, dintr-o mamă hispano-africană și un tată originar din Canton. După cursuri de arta la Academia San Alejandro din Havana, și-a continuat studiile, începând din 1925, la Madrid și Barcelona și s-a angajat apoi de partea tinerei Republici spaniole. La Paris, a legat prietenii care i-au marcat drumul artistic - Pablo Picasso, Michel Leiris, André Breton, între alții, înainte de a lua vaporul istoric spre America, împreună cu alți avangardiști. A avut expoziții de răsunset la New

York, iar tabloul său cel mai cunoscut, *Jungla*, a fost cumpărat de Museum of Modern Art... A colaborat cu Aimé Cesaire, René Char, Pieyre de Mandiargues și alții, cărora le-a ilustrat volume. Foarte prolificul Wifredo Lam reprezintă admirabil aliajul fericit dintre artă și poezie și acest lucru se poate vedea și în expoziții cu tablouri din perioada 1938-61, deschisă între 26 septembrie și 20 ianuarie la Muzeul Dapper din Paris. Cu ocazia centenarului sărbătorit astfel, a fost editat și un album-catalog, intitulat *Lam métis*.

Ziua morților

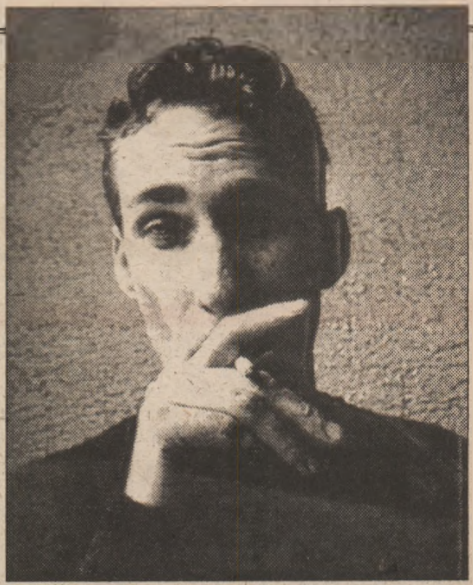
● Arthur Daane și-a pierdut soția. Documentarist de meserie, îndrăgostit de amurguri, pe care le filmează îndelung, el rătacește prin Berlin și stă de vorbă cu prietenii lui, Arno, filosoful, Victor sculptorul, Zenobia bețiva și Erna, care crede că "în ceruri, un milion de suflete încap într-o cutie de chibrituri". Într-o zi, Arthur întâlnește o tânără olandeză care-i tulbură existența. Se îndrăgostește de ea, o urmează, dar ea nu-i poate răspunde la fel. Îndrăgostitul me-

lancolic, artistul visător, omul care privește în jur încercând să vadă "materia timpului" - e un personaj de care cititorul se atașează fiindcă incarnează în mod inteligent, scriitor, propriile noastre dorințe și emoții. Astfel e prezentat, în "Lire" din septembrie, romanul poetului, eseistului, romancierului și criticului olandez Cees Nooteboom *Ziua morților*, apărut în traducere la Ed. Actes Sud, - o carte "în același timp fluidă și cizelată, somptuos înflorită".

Pocăitul

Scriitorul britanic Will Self are 40 de ani și, de la debutul din 1991 cu volumul de proze scurte *The Quantity Theory of Insanity*, a publicat în fiecare an câte o nouă carte - romane și nuvele - în care satirizează, cu un talent puternic și original, valorile și miturile fondatoare ale culturii occidentale. Se spune despre el că e "un virtuoz al suprarealismului științific", care explorează cu o rigoare clinică vicisitudinile eului rătăcit în trupuri, manipulează limitele plâpîndului nostru înveliș de carne, își face personajele - și cititorii - să suporte stranii dereglări ale simțurilor. Lui Will Self nu-i plac granițele. Le abolește și le deplasează pentru a construi un univers pe cât de halucinant, pe atât de adevărat. De la carte la carte, într-un program aproape nihilist, atacă societatea materialistă și postumanistă - incapabilă, după opinia lui, de spiritualitatea necesară pentru a înfrunta moartea. În ultimul său

roman, *Așa trăiesc morții* - povestea vieții, morții și reîncarnării unei evreice americane antisemite și misogine, Lily Bloom - lumea de dincolo e o continuare a celei de aici, în care morții se mută cărînd după ei tot calabalacul ce le-a "mobilat" biografia. "Acest roman - a declarat Will Self - este o autobiografie emoțională. Voiam să scriu despre moartea mamei mele, răpuse de un cancer. Materialistă și atee, fără nici o idee despre viața de apoi, ea a trăit o moarte tipic occidentală, total anesteziată, fără măcar să-și dea seama de clipa finală." Scriind despre moarte și despre raporturile unei mame cu fiica sa toxicomană, Self a înțeles că nu va putea trăi și nici scrie în continuare dacă nu va renunța el însuși la droguri. Scrierea acestui roman a fost o terapie din care a ieșit

alt om: mai lucid, mai puțin cinic, asumându-și responsabilitatea de tată și cetățean. După incidentul notoriu din 1997, când Will Self a fost surprins drogându-se în chiar sediul electoral al lui John Major, imaginea lui a avut de suferit și și-a dat seama că viața și cariera literară îi sînt în derivă. De atunci, și-a părăsit rolul de copil teribil, scriitura sa ludică a cîștigat în profunzime și el crede acum cu toată convingerea că literatura lui nu trebuie să fie altceva decît un moment de transcendență, de adevăr și coerență emoțională.

Correspondență din Stockholm

LUMEA GRAȘILOR

VARA care abia a trecut a lăsat urme adânci în memorie. Totul a început cu demonstrațiile violente împotriva întâlnirii țărilor Uniunii Europene, de la Göteborg. Simpli trecători și tineri care voiau doar să citească poeme au fost atrași în vârtejul demonstrațiilor, fiind răniți și, în invălmășeală, ridicați și închiși împreună cu cei care aruncau cu pietre. Încă din luna mai se simțea în aer o mare tensiune. Exact atunci, la Muzeul de Artă Modernă din Stockholm s-a deschis pentru cinci luni expoziția "Calea rezistenței", însumând patruzeci de ani de critică a societății exprimată în opere cu mesaj politic, al căror ton a luat forma timpului în care au fost create.

Textele care însoțeau imaginile au subliniat faptul ca, din punct de vedere istoric, arta a fost mereu un protest împotriva a ceva nedrept, o revoltă împotriva a tot ce stagnează, amenințând să obtureze căile libere ale gândirii și simțirii. Acest protest s-a realizat mereu numai cu mijloacele specifice artei, total diferite de acelea întrebunțate de putere.

Cam în acest fel au conceput expoziția organizatorii ei, în frunte cu David Elliott, cel care între timp și-a părăsit postul de director; poate fără a bănuși că în esența artei de orice fel există mereu o altă dimensiune, pe care Arthur Rimbaud în timpul său o numea capacitate vizionară, o forță de precizie, de care autorii înșiși nu sunt totdeauna conștienți. De exemplu basorelieful în ghips al lui Niki de Saint Phalle, un fel de panoramă alegorică a lumii care înfățișează clar sfârșitul marilor imperii ale timpului nostru: cel roșu, dar și celalalt, numit în glumă "al

doilea imperiu roman". Încă din primăvara acestui an m-a șocat colțul din dreapta al basoreliefului cu imagini din New York, de exemplu, cu turnurile gemene de la World Trade Center, simboluri ale puterii economice atacate de două avioane. Opera se numea *King Kong*, aluzie la binecunoscutul film, sugerând forța primitivă care vine de hac sofisticatei lumi a finanțelor.

După atentatul din 11 septembrie, vizitatorii Muzeului de Artă Modernă au înțeles poate că arta este mult mai mult decît protest și fantezie.

În aceeași ordine de idei: s-a făcut curățenie la Göteborg, după dezordinea și distrugerile provocate de demonstrațiile din iunie, și, la 16 septembrie, s-a deschis obișnuitul târg de carte. Dar atmosfera nu mai era la fel de festivă ca în alți ani, iar oaspeții de onoare, care trebuiau să sosească din America și din alte țări,

n-au venit, gândindu-se la propria piele. Așa că la târgul de carte, unde de obicei se expun multe vanități, s-a vorbit despre vulnerabilitatea societății noastre, despre teroarea unui război care poate izbucni în orice clipă și, în final, s-a constatat că proiectul de zgârie-nori nu mai interesează pe nimeni la ora actuală...

După aceste luni în care haosul și-a făcut intrarea în viața suedeză, atât de ordonată și bine controlată, la sfârșitul lunii septembrie, același Muzeu de Artă Modernă, ai cărui pereți sunt în proces de mucegăire, și-a deschis porțile operelor lui Fernando Botero, lucrări de pictură și sculptură, din anii 1949-2001, expuse pentru prima oară în Suedia.

Botero s-a născut în Columbia, în 1932, și se spune despre el că ar reprezenta tradiția epică latino-americană, acel realism magic prin care ne-am putea face o idee despre țara lui.

În realitate, stilul său pictural e mult mai sofisticat, chiar și atunci când parafrazează pe Velázquez și Dürer, sau face aluzii critice la societatea în care trăiește.

Într-un interviu Botero a încercat să explice opulentele sale personaje spunând că nu este vorba de grăsime, ci de sugerarea puterii și a forței care-l

bucură în primul rând pe el însuși și apoi pe cei care-i privesc tablourile. Parcă s-a petrecut în țesături o explozie care amplifică formele, aceeași explozie pe care-o observăm în fructele bine coapte. Iar lumea grașilor lui Botero e firesc să nu îmbătrânească niciodată, o stare de eternitate, exact ca în arhitectura domurilor.

Lumea trecutei veri a "nemulțumirii noastre" caută consolare în aceste domuri din corpuri umane, conținând în interior un aer magic. Și poate aceste figuri sunt și un fel de memento pentru oameni; copiii dați afară din paradisi, o încercare de recuperare a adevăratului timbru al vocii care a amestecat prea mult adevărul cu minciuna.

Fernando Botero, *Nuestra senora de Colombia*

Fernando Botero, *Ānkan*

Gabriela Melinescu

Revista revuistelor

Desenul din cover

Din numărul, ca de obicei excepțional, datat *toamna 2001*, al revistei **LETRE INTERNATIONALE** (ediția română), am reținut două articole politice. Primul e de fapt un reportaj al Isabellei Hilton, o jurnalistă engleză, specializată, se pare, în America de Sud, despre marirea și decăderea lui Fujimori, fostul președinte peruan. Totul e remarcabil: portretele protagoniștilor, interviurile, comentariile, montajul. Puține romane senzationale, politice ori de spionaj, se citesc cu același interes. Al doilea text e datorat Feliciei Antip și se referă la un volum de documente intitulat *The Tiananmen Papers*, compilate de Zhang Liang și aparute la Editura Public Affairs. Titlul spune despre ce e vorba. Volumul cuprinde stenograme ale discuțiilor dintre liderii chinezi din timpul marilor manifestații studențești din 1989 care au scos în stradă, în 27 de orașe și provincii, aproape o sută de milioane de protestatari, și care s-au sfârșit în baia de sânge din piața Tiananmen din Beijing. Felicia Antip își pune, de altfel împreună cu editorul, întrebarea dacă documentele sînt autentice. E greu de răspuns în acest moment. Autoarea textului din *Lettre* se folosește de extrase și de comentarii, pe marginea lor, din publicații americane și europene. Își lasă cititorii să decidă singuri în privința autenticității documentelor. Care sînt extraordinar de interesante și destul de plauzibile. Aflăm (bănuiam) că în conducerea Partidului Comunist Chinez opiniile au fost împărțite. Mai aflăm că Deng Xiaoping, eminența cenușie a PCC, a avut cuvîntul decisiv în declanșarea represaliilor, ceea ce nu știam. Sintem surprinși că Zhao Ziyang, secretarul general al PCC, a fost hotărât contra și că a rămas pînă astăzi în domiciliul obligatoriu ce i-a fost impus acum 12 ani. În fine, descoperim că actualul președinte al Chinei Jiang Zemin, a cărui carieră majoră a început după demisia lui Zhao Ziyang, n-a fost pătat de singele tinerilor uciși în piața Tiananmen. Textul Feliciei Antip ne prilejuiește o lectură pasionantă. ● Un recent număr din **RAMPA ȘI ECRANUL** conține un dosar Caragiale în care sînt republicate principalele studii consacrate scriitorului (care va împlini peste cîteva luni 150 de ani!) de la acela al lui Maiorescu la cele contemporane. Utilă recapitulare! ● Reapare publicația argeșeană **CALENDE** cu un număr cvadruplu (1-4) pe 2001, sprijinită de Consiliul Județean și tipărită la Paralela 45. Din numărul pe care l-am primit zilele trecute, reținem literatura, cronici literare, un interviu cu marele lingvist Eugen Coșeriu. (Din păcate, nu știm data cînd i-a fost luat de către Adriana Rujan.) Dorim revistei fondate în 1928 viață lungă. ● **PROVINCIA** (nr. 10) reacționează la o declarație făcută la Slanic Moldova, în fața unor tineri cursanți PSD, de către primul-ministru al României conform căreia publicația bilingvă din Cluj ar fi legată de proiectele lui Sabin Gherman de

înființare a unui partid regional. "Va rugăm dle prim-ministru, scriu redactorii *Provinciei*, să nu considerați disocierile de mai sus drept o încercare de a ne dezice de o tematică pe care s-ar părea că dv. o considerați tabu. A discuta despre specificul Transilvaniei, despre identitatea sa regională, despre «fondul cultural comun al ardelenilor», fie ei români, maghiari, germani, sirbi, evrei, rromi, armeni sau italieni, nu reprezintă, în opinia noastră, în nici un fel, o ofensă adusa articolului 1 din Constituția română". Printre redactorii *Provinciei* se numără cîteva dintre intelectualii cei mai luminați ai țării, români sau maghiari, îndeosebi, ardeleni majoritatea. Faptul că revista apare în Clujul lui Gh. Funar ar trebui să indice liderilor politici existența benefică a unei alternative la naționalismul imbecil promovată de PRM. ● **FAMILIA** (nr. 9) ne oferă multe lucruri care se cuvin citite: un mic "dosar" *Sorin Titel la judecata de apoi*, la care colaborează Norman Manea, N. Bârna, Marian Victor Buciu, Ramona Malița și Marius Miheț, un admirabil *M. Zăciu - Homo viator* de Virgil Podoba și, mai ales, subtitlul comentariu al Doinei Curticăpeanu pe marginea unei cărți de Marcel Corniș-Pop de la Fundația Culturală Română, în care sînt strînse rezultatele unui experiment academic american pe tema povestirii lui H. James *Desenul din cover*. Cronicarul s-a și pus în mișcare să găsească *Tentația hermeneutică și rescrierea critică* în traducerea Corinei Tiron. ● Ultimul număr din **EUROPHORION**, apărut sub conducerea regretatului Iustin Panța este acela triplu (124-126) pe 2001 consacrat în bună parte lui O. Goga (120 de ani de la naștere). Pe lângă bune studii despre poet și omul politic, revista publică scrisori și documente, un arbore genealogic al familiei, și cîteva fotografii de o mare frumusețe. (Despre interesul lor istorico-literar, ce să mai spunem!). Remarcabil numărul revistei sibiene.

Caricaturistul ambasador

Tia Șerbanescu îi atrage atenția în **CURRENTUL** lui Eugen Mihaescu, graficianul care a trăit ani buni în America și a cîștigat bani frumoși de la ziare americane, să nu mai confunde compasiunea cu provocarea. Eugen Mihaescu, fost consilier prezidențial, a fost trimis la Paris pentru a lua locul lui Dan Haulică în calitate de reprezentant al României la UNESCO. De acolo, Mihaescu le dă la cap americanilor fiindcă și-au permis să intre în Afganistan. Adică Statele Unite au invadat o țară săracă pe care o persecută, nu se luptă cu un regim care sprijină terorismul anti-american și nu numai. Măcar din respect față de românii care au murit la World Trade Center, dacă nu din respectul față de celelalte victime ale atacurilor teroriste din America, Eugen Mihaescu ar fi trebuit să nu-și permită să-i acuze pe americani de nesăbuiță în

LA MICROSCOP

Minuni, pelerinaje, moaște

NICI regiile autonome nu funcționează la noi atît de prosper ca industria minunilor. La noi plîng icoanele, chipul Maicii Domnului apare unde cu gîndul nu gindești, preoți venerabili se ocupă de exorcizări, venerarea moaștelor a devenit fenomen național. Unii comentatori se grăbesc să traga de aici concluzia că în România a crescut spiritul religios. Inițial, am crezut același lucru, dar la o analiză mai atentă descoperim altceva. Chiar cu totul altceva. După jocurile piramidale de tip Caritas, după bingomanie și Lotofilie, nădejdea în minuni și pelerinaje la sfinte moaște trădează o aceeași perspectivă a multora dintre români asupra felului în care își pot rezolva probleme imediate sau de durată. La vremea lui, Ioan Stoica a fost venerat de milioane de concetățeni ai noștri ca un făcător de minuni financiare. Cine se atîngea de cultul lui Stoica risca să provoace burzuluiala pelerinilor norocului. Te lapida norodul dacă te împingea demonul rațiunii să anticipezi falimentul fostului valutist. Mai tîrziu, români nevindecabili au bagat zeci de milioane în bilete de bingo, pentru a-și spori șansele la marile cîștiguri televizate. Pensionari strîmtozați rău, șomeri fără speranțe, dar și oameni cu venituri bunicele s-au îndatorat ori au consolidat afacerile caselor de amant într-o vinătoare nebună, după visul de aur de la bingo. Nu mai vorbesc de lotofili, care trăiesc între două *trageri*, ci speranțe gonfate de calcule probabilistice. Într-o asemenea lume, așteptarea minunilor devine obligatorie. Icoanele se simt obligate să plîngă pentru a le face pe plac celor păcăliți de Stoica, celor săraciți de investițiile la bingo și celor care așteaptă semnul numerelor cîștigătoare în lupta lor cu șansa la loterie.

Mai sînt însă și adevărații nefericiți, bolnavii cronici, handicapatii care își blestemă zilele și cei care își vad îngustate, pe zi ce trece, șansele la o viață normală. Intelectuali înnebuniți de sărăcie, muncitori care nu mai au cui să-și

vîndă munca, țărani care au capitulat, lăsîndu-și de pîrloagă pămîntul care nu le-a adus decît datorii.

Cei care cred că milionul de pelerini care s-au dus săptămîna trecută la Iași pentru a atînge sau măcar pentru a fi cît mai aproape de moaștele Sfintei Parascheva sînt un semn că a crescut credința în Dumnezeu în România, ori se înșeală, ori vor să-și înșele publicul.

Cine spune cu convingere *Tatăl nostru* nu simte nevoia de *pîle* și de *audiție* la sfinți pipaibili.

Cultul moaștelor, oricît de venerabile ar fi ele, e un simptom al disperării și, dacă vrei, al unei relații birocratizate cu Dumnezeu, în care El nu poate fi abordat direct, ci prin intermediul unor ghișee, în spatele cărora se afla sfinți care urmează să-i prezinte Lui diverse cereri sau pe care le pot rezolva ei înșiși, fără a mai cere și aprobarea Lui.

Cînd un milion de persoane, venite din toată țara, se înscriu în *audiția* la Sfînta Parascheva adăpostită la Iași, iar multe alte sute de mii, totalizînd poate alte milioane, pîdesc lacrimile icoanelor sau apariția Fecioarei în ipostaze lemnoase, avem de-a face cu un uriaș fenomen social de frustrare, nu cu o creștere a credinței în Dumnezeu.

Pe vremea cînd Ceaușescu dărima frenetic biserici sau le muta din loc ca pe automobile parcate unde nu trebuie, unii dintre credincioșii bucureșteni au fost șocați ca el s-a atîns și de moaștele Sfîntului Dumitru. Nu conta ca paharul se umpluse din cu totul alte motive, noul Pericle îl supărase pe Sfîntul Dumitru. Așa că o incurcase.

După '89, Puterea din România, de ieri, de alaltăieri și de azi, are bune relații cu busuiocul binecuvîntatilor de tot felul. Dar nu e în stare sa vină de hac birocrăției la bacșișuri sau corupției care îl transformă în Dumnezeu pe funcționarul care te baga în ceață, în loc să te lumineze.

Cristian Teodorescu

atacarea Afganistanului. Dar să zicem că dl Mihaescu e un artist care are reacții ciudate în insingurarea lui artistică. Nimic mai fals. Acest domn reprezintă România la UNESCO, nu e un caricaturist oarecare, visînd să se umple de glorie scuipînd împotriva vîntului. În calitate de dl oficială, dl Mihaescu trebuia să-și țină gura. Dacă voia să-i înjure pe americanii care l-au primit și l-au plătit pe vremea cînd a trăit la New York, dl Mihaescu trebuia să mai întîi să demisioneze din funcția lui de reprezentant al României. Fiindcă dl Mihaescu n-a ajuns ambasador al României la UNESCO prin concurs, ci prin expediere. Ce vrea dl Mihaescu scuipîndu-i pe americani în timp ce președintele României se alătură necondiționat Statelor Unite? Glorie personală? Scandal? Cronicarul nu-și permite să-i facă proces de intenție dlui Mihaescu, dar își pune întrebarea ce caută ca ambasador al României la UNESCO o persoană care face altă politică decît România? Dacă are poftă dl Mihaescu să se răfuiească cu America fiindcă nu l-a prețuit destul, s-o facă în calitate de persoană particulară, nu ca reprezentant al României. ● Se pare că CV Tudor va avea probleme cu Parchetul General. Tribunalul, care a tot fost sprijinit de PDSR și de Ion

Iliescu pe vremea cînd facea pe dulaul de serviciu al unor interese mai presus decît mușcaturile la picioarele așazișilor săi stăpîni, a fost pedepsit pentru că a sărit la beregata președinției. E aproape ridicol că CV Tudor a incurcat-o fiindcă a acuzat Puterea de relații cu terorismul arab, în vreme ce el însuși era acuzat de asemenea relații de comentatori de presă. Dacă Justiția se va ține de capul lui așa cum scrie la Lege, s-ar putea ca tribunalul să se alăture lui Miron Cozma, în pușcăriile patriei. Dacă însă CV Tudor va scapa de pedeapsă, el va deveni, cu siguranță, omul care are dreptate, patriotul neabătut, nu ceea ce e, de fapt. Un agent de influență care trebuie să propage antisemitismul în România și care trebuie să zgîlție, în anumite momente, puterea de la București? Un simplu maniac al puterii? ● În **ADEVĂRUL**, CT Popescu îi atacă pe americani pentru că și-au permis să intre cu bocancii lor în civilizația arabă. Acestei sensibilități i se poate răspunde că americanii au intrat cît au putut mai prevenitor în Afganistan. Iar în materie de bocanci, aceștia n-au nici o legătură cu dinamita cu care talibanii au pulverizat statui ale culturii afgane, vechi de peste o mie de ani.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2001: 3 luni - 104.000 lei; 6 luni - 208.000 lei;
1 an - 416.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
NAȚIONAL ROM

24 pag - 8.000 lei
La redacție: 6.000 lei